

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

Ἀπό τινος παρατηρεῖται καὶ παρ' ἡμῖν γενναία ὁρμὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Λαογραφίας τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν κατὰ τόπους ἐκδιδομένων περιοδικῶν, τὰ ὅποια ὡς ἓνα τῶν κυρίων σκοπῶν τῆς ἰδρύσεώς των ἔταξαν τὴν λαογραφικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ τόπου των. Τὸ αὐτὸ δεικνύει καὶ ἡ ἀθρόα συμμετοχὴ συλλογῶν εἰς τοὺς λαογραφικοὺς διαγωνισμοὺς, τοὺς προκηρυσσομένους κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, διὰ τῶν ὁποίων τὸ Ἀρχεῖόν μας ἐπλουτίσθη ἤδη μὲ ἀξιοπαρατιτάς συλλογάς. Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὴν προσοχὴν τῶν συλλογῶν ἐστράψαν ἀνέκαθεν ὁρισμένα μόνον εἶδη τῆς δημοδορῆς φιλολογίας, ἰδίως τὰ τραγούδια, τὰ παραμύθια καὶ αἱ παραδόσεις· τοῦναντίον αἱ λοιπαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ δὲν ἠρευνήθησαν μέχρι τοῦδε ἐπαρκῶς. Αἰτία τούτου εἶναι, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν συλλογῶν, καὶ ὅταν τύχη νὰ γνωρίσων τὰς ὁδοὺς τῆς λαογραφικῆς ἐρεῦνης, ἔχουν ὅμως ἑλλιπῆ γνῶσιν τῆς εὐρύτητος τοῦ λαογραφικοῦ ἔργου καὶ ἐκ τούτου περιορίζονται εἰς ἐξωτερικὴν καὶ ἐπιπολαίαν παρατήρησιν τῶν φαινομένων τοῦ βίου τοῦ λαοῦ.

Πρὸς καθοδήγησιν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ συμβάλουν εἰς τὸ ἔργον τῆς πλήρους καὶ ἀκριβοῦς λαογραφικῆς ἐξερευνήσεως τῆς χώρας ἐκρίθη σκόπιμον νὰ συνταχθοῦν ἐρωτηματολόγια, ἀναφερόμενα εἰς τὰς κατὰ παράδοσιν πράξεις καὶ ἐνεργείας τοῦ λαοῦ καὶ παρέχοντα σαφεῖς ὁπωσοῦν ὑποδείξεις τῶν θεμάτων, περὶ τὰ ὅποια στρέφεται ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα. Ἐπειδὴ δ' ἡ σύνταξις τῶν ἐρωτηματολογίων τούτων γίνεται ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν κατάταξιν τῆς ἀποθησαυρισθείσης ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ ὕλης, διὰ τοῦτο ἡ ἐκδοσις αὐτῶν ἀκολουθεῖ τὰς ἀνάγκας τῆς κατατάξεως ταύτης καὶ οὐχὶ κατὰ πάντα τὴν ἐκ τῆς ἀλληλουχίας τῶν λαογραφικῶν φαινομένων ὑποδεικνυομένην σειράν¹.

¹) Τὰ ἐρωτηματολόγια ταῦτα ἐκδίδονται καὶ εἰς ἰδιαίτερα τεύχη. Τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια ἐδημοσιεύθησαν ἤδη κατὰ μέγα μέρος ἐν τῇ Ἑπετηρίδι Ἑταιρ. Κρητικῶν σπουδῶν 1 (1938) 467 κέ.

Οἱ μέλλοντες νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ἐρωτηματολόγια πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ταῦτα δὲν ἐξαντλοῦν τὰ ἐξεταστέα ζητήματα καὶ ὅτι ὁ ἐρευνῶν ἐπὶ τόπου τὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ θὰ ἔχη ἴσως πολλὰ ἀκόμη νὰ παρατηρήσῃ καὶ σημειώσῃ· ἀντιθέτως δι' ἀρκετὰ ἐκ τῶν ζητημάτων, τῶν διαλαμβανομένων εἰς τὰ ἐρωτηματολόγια ἡμῶν, ἐνδέχεται νὰ μὴ δύναται νὰ δοθῇ ἐνιαχοῦ ἀπάντησις. Ἄλλ' ὅταν ἔχη τις νὰ διαπιστώσῃ τὴν ὑπαρξιν ἐθίμου τινός, δὲν πρέπει ν' ἀρκεῖται εἰς ξηρὰν ἀπάντησιν εἰς τὸ τιθέμενον ἐρώτημα, «ναὶ» ἢ «ὄχι», ἀλλὰ νὰ παρέχῃ σαφῇ καὶ ἀκριβῇ περιγραφὴν τῶν τελουμένων. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ὀξεῖα καὶ ἀσφαλὴς παρατήρησις, ἔκθεσις σαφὴς καὶ λεπτομερὴς· πολλάκις δ' ἡ φωτογραφία εἶναι σαφεστέρα καὶ διδακτικώτερα καὶ τῆς ἀρίστης περιγραφῆς.

Λὲν πρέπει δὲ νὰ διστάζῃ κανεὶς ν' ἀσχοληθῇ μὲ θέμα τι λαογραφικὸν καὶ νὰ καταγράψῃ τὴν σχετικὴν ὕλην, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ κατ' αὐτὸ εἶναι ἄλλοθεν γνωστὰ ἢ δημοσιευμένα. Ὅταν ἐργάζεται τις εὐσυνειδήτως, ὅταν παραλαμβάνῃ ἀμέσως παρὰ τοῦ λαοῦ, ἃς εἶναι βέβαιαι, ὅτι πάντοτε συνεισφέρει κάτι νέον καὶ ἄξιον λόγου· πρῶτον, διότι τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα καὶ αἱ συνηθεῖαι τοῦ λαοῦ παρυσιάζουν πάντοτε παραλλαγὰς καὶ διεστροφὰς, οὐκ αὖ τὴν λαογραφικὴν ἐρευναν ἐνδιαφέρει τὰ μέγιστα καὶ ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν φαινομένων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΦΟΡΩΝΤΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΙΝ

Α'. Γενικά.

α) Πῶς ἦτο ἄλλοτε ὠργανωμένη ἡ Κοινότης; Ὁργάνωσις τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἀμύνης τοῦ συνοικισμοῦ διὰ τὸν φόβον ἐπιδρομῆς ληστῶν, πειρατῶν ἢ ἀτάκτων ὁρδῶν (γενιτσάρων, ντελημπάσηδων, Ἀλβανῶν κλπ.).

1. — Συγκρότησις τοῦ συνοικισμοῦ: συστήματα κατοικιῶν· *κᾶστρο*, *πόρτες*, *πολεμίστρες*, *θερμίστρες*· *πύργοι* (*κούλιες*), *μπούρτζια*, *καταφύγια*, *κρύπται* κλπ.

2. — Μέσα καὶ τρόποι ἀμύνης τοῦ συνοικισμοῦ ἢ τῶν ἐργαζομένων εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τὰς ἀμπέλους: *βίγλες*, *βάρδιες*, *φυλαχτάδες*· *μπαϊράκια*, *φωτιᾶς* κλπ.

3. — Ἀρχηγία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀμύνης κλπ.

β) Ὁργάνωσις τῆς Κοινότητος ἐν περιπτώσει ἐπιδημίας (χολέρας, πανοῦκλας, γρίπης, εὐλογίας) ἢ σιτοδείας. Τρόποι ἐπισιτισμοῦ, ἀπομόνωσις ἀσθενῶν, ταφὴ τῶν νεκρῶν κτλ.

γ) Συνέλευσις τοῦ κοινοῦ ἢ τῶν προεστῶν τῆς περιφερείας. (*Μάζωξη* ἢ *λόντζα*). Τόπος καὶ χρόνος συνελεύσεως (μεσοχώρι, λιβάδι ἢ ὠρι-

σμένη ἐκκλησία). Δικαίωμα συμμετοχῆς. — Αἰτίαι συγκλήσεως καὶ θέματα συζητήσεως. — Ἀποφάσεις. Διατάξεις ἐξ ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεως· π. χ. τὰ εἰσαγόμενα ἐμπορεύματα ν' ἀφίνωνται ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀγοράν, κατόπιν δ' ἐπιτρέπεται ἡ χονδρική πώλησις εἰς ἐμπόρους (πατέντα Σύρου, Λήμνου κλπ.). Ἔγγραφα σχετικά.

Β'. — Ἔθιμα σχετικά μὲ τὴν διοίκησιν τῆς Κοινότητος καὶ τὴν διαχείρισιν τῆς κοινοτικῆς περιουσίας (Δημόσιον Δίκαιον).

α) Κοινοτικοὶ ἄρχοντες καὶ κοινοτικά συμβούλια (ἄλλοτε καὶ τώρα).

1. — Ὄνόματα αὐτῶν, ὡς *Γέροντες, Πρωτόγεροι, Προεστοί, Ἐμπροῖστοι, Ἐπίτροποι, Σύντρυχοι, Κοτζαμπάσηδες* κλπ. *Γεροντιό, Λωδεκάδα, Κλήρα* κλπ.

2. — Ἐκλογή ἀρχόντων. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλεξίμου καὶ τοῦ ἐκλογέως. (Εἰς τὰ Κυρδάμυλα τῆς Χίου π. χ. τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχον μόνον οἱ λεγόμενοι *πάροικοι*, δηλ. οἱ πληρώνοντες κτηματικὸν φόρον, ὃχι καὶ οἱ ναυτικοί, ἐν δὲ τῇ πρωτευούσῃ τῆς νήσου οἱ δημογέροντες παρῳκίζοντο μόνον ἀπὸ ὠρισμένα γέννη, τὰ ὅποια ἐκαλοῦντο τῶν *Μισέδων*, δηλ. κατ'ὸν τόπον καὶ χρόνον τῆς ἐκλογῆς.

Κόμματι. Ἀναγγελία τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐκλογῆς ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος. *Μπαγπουρδία* σχετικὰ μὲ τὴν ἐκλογὴν Ἐπιτρόπων. Ἔγγραφα διορισμοῦ, πατέντες κλπ. Χρόνος θητείας, περιπτώσεις παραιτήσεως ἢ καθαιρέσεως Ἐπιτρόπου ἢ ἄλλου ἀρχοντος.

3. — Ἐγκατάστασις τῶν νέων ἀρχόντων. Ποτε καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἐγίνετο αὕτη; Ἀπονομή τιμητικοῦ μανδύου εἰς τὸν Κοτζάμπαση ὑπὸ τοῦ Ἀγᾶ (*μυνίσι, καφτάνι*). — Κατάργησις παλαιότερων διατάξεων καὶ διακήρυξις ἐτέρων ὑπὸ τῶν νεωστὶ ἐκλεγέντων ἀρχόντων.

4. — Ἔργα καὶ ἐξουσία δημογερόντων:

1) ἡ κατανομή τῶν φόρων μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ ἡ εἴσπραξις αὐτῶν,
2) ἡ ἐνοικίασις τῶν βουνῶν καὶ τῶν λιβαδίων τῆς Κοινότητος,
3) ἡ φύλαξις τοῦ τόπου ἀπὸ καταπατήσεις ξένων,
4) ἡ ἐκδίκασις τῶν ἀναφυομένων διαφορῶν κληρονομικοῦ δικαίου κλπ., (ἢ *Ἐσωτέρα*), ὁ κολασμὸς τῶν ἀτακτούντων (τὸ *ζάφτι* στοὺς *ἄτακτους*) κτλ.,

5) ἡ ἐκτίμησις τῶν ἀγροζημιῶν καὶ ὁ καθορισμὸς προστίμων,

6) τ' ἀγορανομικὰ ἔργα (ἐπιβλεψις τῆς ἀκριβείας τῶν σταθμῶν, καθορισμὸς τῆς τιμῆς τοῦ κρέατος κλπ.).

7) ὁ καθορισμὸς τῆς ἐνάρξεως τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν (σποράς, θερισμοῦ, τρυγητοῦ κλπ.).

8) ὁ διορισμὸς τῶν κατωτέρων ἀρχῶν, τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν ἐφόρων τῶν σχολείων κτλ.

5. — Αἱ ἀπολαβαὶ τῶν δημογερόντων, αἱ νόμιμοι (τὸ γεροντιάτικο) καὶ τὰ λεγόμενα *τυχερά* (πρὸβλ. *χαραιοφάδες*). Ὁ Ἐπίτροπος Σύρου λ. χ. ἐλάμβανεν ἐτησίως 60 γρόσια, ἀλλ' εἶχε καὶ ἐκτάκτους προσόδους (*ἰντζέρι*).

6. — Ἔργα καὶ ἐξουσία ἄλλων εἰδικῶν ἀρχῶν, π. χ. τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς σχολικῆς Ἐφορείας κλπ.

7. — Λογοδοσία ἀρχόντων, παράδοσις λογαριασμῶν ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ.

β) Ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρέται τοῦ κοινοῦ.

1. — Ὁ *ροτάριος* ἢ *καντζιλιέρης*, συμβολαιογράφος «βαλμένος ἀπὸ τὸ Κοινόν», οἱ *λογαριασιάδες*, διὰ τὰ καταστρώνουν τὰ «τεφτέρια», ὁ *ἐπιστάτης τοῦ γιалоῦ* (ἐν Σύρῳ) διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς καθάρσεως (*καραντίνα*), ὁ *ἐπιστάτης τοῦ χωριοῦ* ἦτοι «ἀπάνω εἰς τὰς ζημιὰς» κτλ.

2. — *Κήρυκας*, *διαλαλήτης* ἢ *διαναλήτης*, *παπαγιάς*, *ντελάλης*. *Κράχτης*, *σημαντηράδες* κλ. Τρόποι διαλαλήσεως, *παρακαταρκταὶ* καὶ *κατακλείδες* (π. χ. *Προσταγὴ ἀπὸ τῶν γέροντες καὶ ἀπὸ τῶν ἀνταδῶν* ; *ἀκούτεν*, *παροῖκοι* ; *Χίος*).

3. — *Φύλακες*, *νυκτοφύλακες*, *παρβάντες*, *φρουράδες* (ἐν Σύρῳ), *προτάριον* (ἐν Χίῳ), *φυλαχιάδες* (ἐν Θεσσαλίᾳ).

4. — *Δραγάτες*, *βαργιάνοι* (Ἰκαρία), *κλέπται* (Σύμη), *κρυσεντάρηδες* (Κυδωνίαι). Σήματα πρὸς δῆλωσιν τῆς περιφερείας τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐπιτηρεῖ κλπ.

5. — Ἀγελαδάρης, *βουδοβοσκός* (Ἰκαρία), *κατσικάρης* κλπ.

6. — *Νεροκράτης*, *νεροφόρος*, ὁ κανονίζων τὴν διανομὴν τοῦ νεροῦ.

γ) Φόροι κοινοτικοὶ καὶ τρόπος εἰσπράξεως αὐτῶν. Εἶδη φόρων: τὸ *βοϊδιάτικο*, τὸ *τουλουμιάτικο*, τὸ *τοπιάτικο*, τὰ *ντασερικά* κτλ. *Μάννα*, τὸ μητροῦνον τῶν φορολογουμένων. Εἰσπράκτορες φόρων. Ἐγγραφα σχετικὰ μὲ τὴν κατανομὴν καὶ εἰσπραξίν τῶν φόρων ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

δ) Εἰσφοραὶ δι' εἰδικοὺς σκοπούς:

1) διὰ τὴν ἐκκλησίαν ἢ διὰ τὰ μοναστήρια καὶ τοὺς πτωχοὺς (*πανταχοῦσα*),

2) διὰ τὸν ἱερέα (τὰ *παπαδικά*, τὸ *δημοδιὸ* (Λῆμνος), ἢ *λειτουργιὰ* κτλ.),

3) διὰ τὸν ἀρχιερέα (τὸ *στεφανιάτικο*, τὰ *φιλότιμα*, τὰ *μπατίκια* τῶν παπάδων),

4) διὰ τὸν διδάσκαλον τοῦ χωρίου, (τὸ *δευτεριάτικο* ἢ *σαββατιάτικο*),

5) διὰ τὸν ἀγροφύλακα, τὸν ἀγελαδάρην κτλ.,

6) διὰ τὸν σιδηρουργὸν (*γύφτον*),

7) διὰ κοινοτικὰ ἔργα κτλ.

Τρόπος καταβολῆς τῆς εἰσφορᾶς: εἰς εἶδος ἢ εἰς χρήματα, κατὰ περιτροπὴν ὑφ' ἑκάστου τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος κτλ.

ε) Νομή κοινοτικῶν κτημάτων. Ἐλευθερία νομῆς.

1. — Πῶς γίνεται ἡ διανομή τῶν κοινοτικῶν ἀγρῶν καὶ λιβαδιῶν μεταξύ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου; Διὰ κλήρου ἢ κατὰ τὸ δικαίωμα τῆς προτεραιότητος; (Εἰς τὴν Παρπαριά τῆς Χίου π. χ. ὅ,τι ἐπρόφθανε καθεὶς ν' αὐλακιάσῃ καὶ νὰ σταυρώσῃ μὲ τὰ βόδια του, αὐτὸ ἐδικαιοῦτο νὰ τὸ σπείρῃ). Ἐγινέ ποτε νέα διανομή κοινοτικῆς ἢ δημοσίας γῆς εἰς τὸν τόπον σας καὶ κατὰ ποῖον τρόπον;

2. — Ὁ καταλαμβάνων κοινοτικὴν γῆν ἀποκτᾷ δικαίωμα πολυχρονίου κατοχῆς; Καταβάλλει ἐνοίκιον δι' αὐτήν; (Εἰς τὰ Κριτσά λ. χ. Κρήτης, ἂν ἀφήσῃ κανεὶς ἐπὶ τριετίαν ἀκαλλιέργητον τὸ χωράφι ποὺ κατέλαβε, χάνει τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος· τὰ δένδρα ὅμως, ποὺ ἐφύτευσεν εἰς αὐτό, μένουσιν εἰς τὴν κατοχὴν του).

3. — Πῶς κανονίζεται ἡ ἐλευθέρα βόσκησις τῶν ζώων (βοδιῶν, προβάτων κλπ.) εἰς τὰ θερισμένα χωράφια ἢ εἰς τὰ τρυγημένα ἀμπέλια τοῦ χωρίου; (ἀπολ' - σιὰ ἐν Αἰτωλίᾳ, ἀξαπολυσώνας ἐν Ἰκαρίᾳ, ξαπολ' τῆς ἐν Λήμνῳ, στήμους ἐν Λακωνίᾳ). Δικαιοῦται ὁ ἰδιοκτῆτης νὰ περικυφίσῃ τὸ χωράφι του καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν βόσκησιν τῶν κτηνῶν τῶν κατοίκων; Ἄλλο ἔθιμα περὶ βοσκῆς.

4. — Διαχειρίσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας (βακουφικά κλπ.)

Δέξεις καὶ φράσεις περὶ τῆς οργάνωσιν τῆς Κοινότητος π. χ. ἡ κοινότης ἢ ἀπογραφή (ἐν Αἰτωλίᾳ) συνέλευσις ἢ μίσιωσις ἢ λόντζα ἢ γενικὴ συνέλευσις· γερονταμάζοις ἢ συνεδρία τῶν Γερόντων· ἢ μάννα = τὸ κτηματολόγιον· τὸ πονγγί τῆς γῆρας, τὸ Περίστρο, τὰ ἐντζέρτα, ἢ καταβολή, ὁ Κωροσπότζης, εἰσπράκτωρ διοριζόμενος ὑπὸ τῆς Κοινότητος ἐν Πόντῳ κτλ.

Γ'. Ἐθιμα ἐμφαίνοντα προτέραν κατὰ γένη ἢ πατριὰς διαίρεσιν τοῦ χωρίου.

α) Ἐκλογὴ δημογερόντων ἐξ ὠρισμένων μόνον γενῶν π. χ. εἰς τὰ Καρδάμυλα τῆς Χίου ἐξελέγοντο κατ' ἔτος τέσσαρες Γέροντες, εἰς ἐξ ἐκάστου γένους τῶν Πονηράδων, τῶν Ἀσπιώτηδων, τῶν Κυμινάδων, τῶν Νικολοῦδων. Σχηματισμὸς συμβουλίου ἀπὸ τὰ μέλη ὠρισμένων γενῶν π. χ. ἐν Πάργῃ οἱ φάρες ἦσαν 17, ἀπὸ τὰ μέλη δ' αὐτῶν ἐσχηματίζετο συμβούλιον.

β) Κοινὸς ἅγιος, ἰδιαιτέρα ἐκκλησία π. χ. εἰς τὴν Χιμάραν κάθε πατριὰ εἶχε τὴν ἐκκλησίαν της καὶ τὸν ἱερέα της. — Ἐκκλησίαι οἰκογενειακαί.

γ) Κοινὰ γεύματα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου εἰς πανηγύρεις εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ ἢ ὑπὸ μεγάλα δένδρα· εἶναι ἡ θέσις ὠρισμένη καὶ ἀμετάβλητος δι' ἐκάστην οἰκογένειαν κατ' αὐτά; Ὑπάρχει σχέσις συγγενικὴ μεταξύ τῶν οἰκογενειῶν, ποὺ καθήνται πλησίον ἀλλήλων; Ἐγείρονται κατὰ τὰ γεύματα ταῦτα

προπόσεις καὶ ὑπὸ τίνων καὶ κατὰ ποίαν σειρὰν; Μήπως κατὰ τὴν τάξιν τοῦ γένους ἢ τῆς ἡλικίας;

δ) Μάχαιρα οἰκογενειακὴ, διὰ τῆς ὁποίας σφάζονται οἱ χοῖροι κατὰ σειρὰν εἰς ὅλα τὰ σπίτια τῆς οἰκογενείας (ἐν Πλάτῃ Μάνης). Ἐστίασις τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας κατὰ τὰ χοιροσφαζίματα.

ε) Κοινοὶ τάφοι διὰ τὰ μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους.

Δ'. Διάκρισις κοινωνικῶν τάξεων.

α) Ὀνόματα:

Νικλιῦνοι καὶ φαιμέριοι, μεγαλογενῆτες καὶ ἀγαμινόμεροι ἐν Μάνῃ· Ἀφεντάδες καὶ πουχειριοί, κυράδες καὶ πουχειριῖς ἐν Μελενίκῳ· Φερεφέοι καὶ τὸ τσόλι ἢ παρταλοζούπουρο ἐν Σωζοπόλει· Πάροικοι καὶ κοντζουφλά ἐν Χίῳ· Ἀρχόντοι, παρακατινοί, χωριάτες ἐν Θήρᾳ· Καλόσειροι καὶ κακόσειροι εἰς τὰ Σφακιά· Μεσαρία, ἡ μεσαία τάξις ἐν Λέσβῳ· Σαροῦναιὸν ὁ ὄχλος, ἡ φτώχεια ἐν Δημητσάνῃ κτλ. — Προσωνυμιαὶ τιμητικαὶ: Μίσε, κόρη, κυράτσα, κοκκῶνα κτλ.

β) Γνωρίσματα διακριτικὰ τῆς τάξεως, π.χ. ἡ κολαῖνα, ὕφασμα χρυσοπράνιν τῶν δώδεκα Ἀνακαρῶν τῆς ἑκαστῆς κατὰ παλαιότητα γένους, τὸ τρακκὶ τῶν Ἀθηναίων ἀρχοντισσῶν κτλ. — Πομπαιώτικος θεοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κ.ἄ.

γ) Ποῦ ἔνεκα τῆς διακρίσεως ταύτης δὲν ἐπληροχεν ἐπιγαμία μεταξὺ τῆς ἀνωτέρας καὶ τῆς κατωτέρας τάξεως;

Ε'. — Κοινωνικαὶ σχέσεις καὶ κοινωνικὴ ἐθιμοτυπία.

α) Συμμετοχὴ ξένων εἰς οἰκογενειακὰς ἐορτάς.

1. — Ἐπισκέψεις. Κοινωνικὴ ἐθιμοτυπία: ὑποδοχὴ, χαιρετισμοὶ καὶ εὐχαί, φιλήματα· προπομπὴ (ξεπροβόδισμα), εὐχαὶ κατ' αὐτήν· προσφοραὶ (κεράσματα, φιλέματα).

2. — Συμπόσια εἰς διαφόρους ἐορτάς, κατὰ τὰ χοιροσφαγία καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις: φιλεῖα, ξεφάντωμα, ξεφαντωσιὰ κτλ.

β) Δῶρα: ἀποδοσίμι, σκουτελικό, ξετελιάτικο (ἐν Λήμνῳ), πέτσα ἢ δίσκος κλ. τὸ μαγείρευμα ποὺ στέλλεται ὡς δῶρον εἰς συγγενεῖς, γείτονας καὶ φίλους.

γ) Ἐσπερίδες: ἀπουσπερίδα, ποσπέρει, νυχτέρι, παρακάθι, βεγγέρα, καλεστική, παρακαμουδά κτλ. Τραγούδια, χοροὶ καὶ παιγνίδια κατ' αὐτάς.

δ) Ὁ ἐκ τῆς συμμετοχῆς τραπέξεως δεσμός· πρβλ. ἐφάγαμε ψωμί καὶ ἀλάτι μαζί, ψωμόφιλος, ψωμοπάτης κλ. Οἱ λησταὶ δὲν κακοποιοῦν ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ἔφαγαν ψωμί, οὔτε παίρνουν ψωμί ἀπὸ τὸ σπίτι ποὺ ἐπάτησαν.

ε) Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γέροντας καὶ τοὺς κατέχοντας ἀνωτέραν κοινωνικὴν θέσιν. Προσφωνήσεις αὐτῶν, τιμητικαὶ διακρίσεις.

ς) Διακοπὴ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων κατόπιν κοινῆς συμφωνίας διὰ κοινὴν βλάβην, διὰ κακοὺς τρόπους κτλ.

Σ'. Ἀλληλοβοήθεια καὶ συνεργασία.

α) Εἰς ὑποθέσεις ἰδιωτικὰς:

1. — Βοήθεια εἰς τὴν καλλιέργειαν ἀγροῦ ἢ ἀμπελῶν, εἰς τὸν θερισμὸν ἢ τὸν τρυγητόν, εἰς τὴν συλλογὴν ἐλαίων, εἰς τὴν μεταφορὰν ξύλων ἢ δοκῶν, μυλοπετρῶν κλπ., εἰς τὸ ξάσιμο καὶ τὸ γνέσιμο τῶν μαλλιῶν, εἰς τὸ σπάσιμο ἀμυγδάλων κλπ. προπάντων εἰς ἡμέρας ἐορτῶν (*μικρόσκολες, ἀλαφρόσκολες*). Πῶς βοηθεῖται ὁ πτωχὸς ποὺ θέλει νὰ συστήσῃ ποίμνιον; — Τρόποι προσκλήσεως. Ὑποχρέωσις τοῦ προσκαλοῦντος νὰ φιλέσῃ τοὺς βοηθοὺς του. — Ὄνομασίαι: *Παρακαλὰ* (Αἰτωλ.), *κάλεσμα* (Σκυροῦ), *προσκαλὰ* ἢ *ξέλαση* (Πελοπόν.), *ἀγγαρεῖα* ἢ *ἀγγαρικοί*, *ξάστρουσες*, *σπάστρουσες* (Ἀν. Κρήτη), *ληνροβόηθο* (Αἰάκιοι), *παρασπόροι* (Λακωνία), *μεντζι* (Θράκη), *καρτίαι* (Ἰσημνος) κτλ.

2. — Βοήθεια εἰς τὸ πλάσιμο σπείρου μεταφορὰ ξύλων, λίθων, πλακῶν κλπ.

3. — Ἀλληλοβοήθεια, ὅταν δύο οἰκογένειαι συμφωνοῦν νὰ ἐργάζονται ἀπὸ κοινοῦ ἐναλλάξ εἰς τὰ κτήματά των, αἰμ. *τὴν μίαν ἡμέραν ἢ ἐβδομάδα εἰς τὰ κτήματα τῆς μιᾶς καὶ τὴν ἄλλην εἰς τὰ τῆς ἄλλης* (*ἀντιβόθεια* ἐν Εὐβοίᾳ, *δανεικαριές* ἐν Κορώνη, *ἀργάτες δανεικοὺς* ἐν Ἀν. Κρήτη, *δαν'καριὰ* ἐν Λέσβῳ, *κοῦα* ἐν Κύπρῳ). Βόσκησις τῶν ζώων μὲ τὴν σειρὰν (*βοσκειό*).

4. Ἀλληλοβοήθεια κατὰ τὰ χοιροσφάγια διὰ τὴν παρασκευὴν παστῶν κλπ. *Συνήθειαι κατ' αὐτὰ.*

β) Εἰς ἐκτέλεσιν κοινοτικοῦ ἔργου:

1. — Ἀγγαρεῖα διὰ τὴν κτίσιν ἐκκλησίας, σχολείου, γεφύρας ἢ διὰ τὴν κατασκευὴν δρόμου, ὑδραγωγείου κλπ.

2. — Ἀγγαρεῖα διὰ τὴν καλλιέργειαν κοινῶν κοινοτικῶν κτημάτων π. χ. τὸ χωράφι τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν Ἀμανὴν τῆς Χίου ὀργώνουν 60 — 70 ζευγάρια μαζί· ἢ ἡμέρα ὀρίζετο ἄλλοτε ὑπὸ τῶν δημογερόντων.

3. — *Παγάνα* ἢ *παγανιά*. Κοινὴ ἔξοδος τῶν χωρικῶν εἰς καταδίωξιν λύκου, ληστοῦ, φυγοδίκου ἢ εἰς ἀναζήτησιν ἀπολεσθέντος ἢ κλαπέντος ζώου. — Τιμαὶ καὶ ἀμοιβαὶ ἀνδραγαθήσαντος (π. χ. διὰ φόνον ἄρκτου· περιφορὰ τοῦ δέρματος ὑπὸ τοῦ φονεύσαντος αὐτὴν καὶ φιλοδωρήματα τῶν χωρικῶν).

4. — *Βάρδιες* διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ χωρίου εἰς περιπτώσεις κινδύνου κλπ.

Ζ'. Φιλοξενία.

α) Τὸ ἔθιμον τῆς φιλοξενίας.

1. — Ποῖος θεωρεῖ ὑποχρέωσίν του νὰ φιλοξενήσῃ τὸν ξένον; ὁ πρῶτος συναντήσας ἢ ὁ εὐπορώτερος τῶν κατοίκων; Εἰς χωρία τινὰ τῆς Κύπρου ὁ ξένος φιλοξενεῖται ἐκ περιτροπῆς μίαν ἡμέραν ὑφ' ἐκάστου, οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι ἀποστέλλουν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φιλοξενούντος κρασιά, φαγητὰ κλπ. Ὁ ξένος ὀφείλει νὰ ἐπισκεφθῇ ὅλας, εἰ δυνατόν, τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου. Ὁμοίως ἐν Χίῳ. Δῶρα κατὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ.

2. — Ὑπάρχει ἡ συνήθεια νὰ ζυμώνουν καὶ «κουλλουρούλα τοῦ Χριστοῦ» (Ἀράχοβα) ἢ νὰ βγάξῃ ὁ οἰκοδεσπότης ἀπὸ τὸ φαγητὸν τῆς οἰκογενείας μερίδα διὰ τὸν ξένον, ποὺ ἐνδέχεται νὰ περάσῃ; (πάρτε τοῦ Χριστοῦ ἐν Ἰκαρίᾳ). Πῶς διατίθεται ἡ μερὶς αὕτη; Μοιράζεται τὴν ἐπομένην εἰς τοὺς πτωχοὺς; — Πρόσκλησις εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ τυχόντος διαβάτου (Μονοκάμπι Ἰκαρίας).

3. — Ξενῶνες, ἰδιαίτερα δωμάτια, γιὰ τοὺς διαβατικούς ξένους (ἀμυλικὸ ἐν Ἠπείρῳ).

4. — Δοξασίαι περὶ φιλοξενίας π. χ. τὸ προσφύων ποτήριον ὕδατος εἰς ξένον—δοροῦν τοὺς συγγενεῖς του εἰς τὸν Κόσμον.

β) Ξενηλασία. Ἐλήφθη τυχὸν ἀποφασίαι, νὰ μὴ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὸ χωρίον οἱ ξένοι; Ἐκ τίνος αἰτίας;

Η'. Ὁ βίος ἐν τῇ ξενιτείᾳ.

α) Ἔθιμα κατὰ τὴν ἀποδημίαν.

Τὰ ξεκινήματα (κανίσκι ἢ ζύμωμα τῶν συγγενῶν καὶ φίλων), τὸ ξεπροβόδισμα. Εἰς τὴν Ἠπειρὸν οἱ συγγενεῖς παίρνουν κλαδιὰ κρانيᾶς ἢ κέδρου ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου ἐγένεν ὁ χωρισμός, καὶ τὰ κρεμοῦν εἰς τὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ. Ἄλλοι, ὅταν ὁ ξενιτευόμενος βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι, χύνουν στὸ κατώφλι νερὸ (νόμισμα;) καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν σκονπίζουν. Εὐχαὶ κατὰ τὸ ξεπροβόδισμα. Ἄλλαι συνήθειαι.

β) Ἡ ξενιτεία.

Τὰ καλοκινήματα (γλυκὰ καὶ ἄλλα δῶρα πρὸς τὸν ξενιτευμένον), παράκλησεις, ἄναμμα καντηλιῶν σ' ἐρημοκλήσια κτλ. Τ' ἀγνάντεμα, ἔξοδος εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἐγένεν ὁ ἀποχωρισμός. Μέσα ἀλληλογραφίας· δίστιχα καὶ διάφορα ἐκφραστικὰ μέσα.

γ) Ὁ γυρισμός.

1. — Τὰ σαχρήκια. Κροῦσις τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας, πυροβολισμοὶ κλ.

2. — Τὰ ἐρχομένα, τὰ καλωσορίσματα. Κανίσκι, ἐπισκέψεις.

3. — Ἡ πρώτη ἐπίσκεψις τοῦ ξενιτεμένου εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν Ἰθάκην τοῦ προσφέρουν *ματσέτο*, μικρὰν ἀνθοδέσμην ἐπὶ δίσκου, ἄλλου τὸν ραντίζουν μὲ ἄρωμα, αὐτὸς δὲ δίδει ἔκτακτον εἰσφοράν.

δ) Δοξασίαι περὶ τῆς ξενιτείας. Ὁ θάνατος ἐν τῇ ξένη. Παροιμίαι καὶ τραγούδια τῆς ξενιτείας.

Θ'. Ἡ οἰκογένεια καὶ αἱ μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς σχέσεις.

α) Ὄνόματα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας:

Ὁ πατέρας, ὁ κύρης, ὁ ἀφέντης, ὁ ἀφεντίτης, ὁ φιντιάς, ὁ μπαμπᾶς κτλ. Ἡ μητέρα, ἡ μάννα, μά. Ὁ παππούς, ὁ νόνος, ὁ μέγας, ὁ λυκοπάππος κτλ. Ἡ γιαγιά, ἡ νόνα, ἡ κυρούλα, ἡ κύρω, μαννή, μαννίτσα, μάκω, μακούσω, μαμάννα, καλομάννα, καλημά, καλήνα, ἡ μεγάλη, ἡ λυκομάννα κτλ. Ὁ ἀδερφός, ὁ κυρίτης, ὁ γιάγας κτλ. Ἡ ἀδερφή, ἡ πούλα, ἡ τσατσά κτλ. Ὁ θεός, ὁ μπάμπας, ὁ λάλας, ὁ τσίτης κτλ. Ἡ θεία, ἡ ἀντί κτλ. Τὰ λυκοπρόγονα κτλ.

β) Προσωνυμίας καὶ προσφωνήσεις.

1. Πῶς προσωνυμεῖται ὁ σύζυγος ὑπὸ τῆς γυναίκος; Πῶς ἡ σύζυγος ὑπὸ τοῦ ἀνδρός; π. χ. *ἄνθρωπος* (Ἄν. Κρητὴς), *αὐτός ὁ ἀνὴρ μου* (Ὁ πατέρας μου), *ὁ πατέρας τῶν παιδιῶν* (Ἡτερος), *ὁ ἐμεῖς* (Μεσσός), *ὁ ἀνὴρ μου* (Σύμης), *ὁ νοικοκύρης μου* κτλ. Ἡ *φамилия* μου (Ὁ δεικτὴς μου) ἢ μὲ τὸ ἀνδρωνυμικόν.

2. Πῶς προσφωνεῖται ὁ πενθερός καὶ ἡ πενθερά, ὁ ἀνδραδέλφος καὶ ἡ ἀνδραδέλφη ὑπὸ τῆς νύμφης καὶ αὐτὴ ὑπ' ἐκείνων; π. χ. *Ἀφέντη, πατέρα, μάννα, κυραμάννα, κυράτσα* κτλ.

3. Πῶς προσφωνοῦνται οἱ μεγαλύτεροι ἀδελφοὶ ὑπὸ τῶν μικροτέρων;

γ) Δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

1. — Ἡ πατρικὴ καὶ ἡ μητρικὴ ἐξουσία.

2. — Ἡ θέσις τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ ἢ τῆς πρωτοτόκου κόρης ἐν τῇ οἰκογενείᾳ.

3. — Ἡ θέσις τοῦ ὑστεροτόκου (στερνοπαίδι, στερνοκούκκι, μανάρι).

4. — Ἡ θέσις τοῦ πενθεροῦ καὶ τῆς πενθερᾶς ἀπέναντι τῆς νύμφης καὶ τοῦ γαμβροῦ.

Ι'. Ἡ θέσις τῆς γυναίκος.

α) Ἐν τῷ οἴκῳ.

1. — Πῶς θεωρεῖται ἡ ἀπόκτησις θήλεος τέκνου; Πῶς ὁ πρόωρος θάνατος κοριτσιοῦ; Λέξεις, φράσεις καὶ παροιμίαι σχετικαὶ μὲ τὴν κόρην· π. χ. *ξενογωνιά, ξενοφοκοῦ*, τὸ ἀδύνατο μέρος. *Καλότυχη*, ποὺ τὴν πάντρεψες μὲ μιὰ *πῆχη* *παννὶ μονάχα!* (διὰ κορίτσι ποὺ ἀπέθανε νήπιον).

2. — Εἰς ποίαν ἡλικίαν συνήθως οἱ γονεῖς ὑπανδρεύουν τὰς θυγατέρας των; Λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ θέλησις τῆς κόρης διὰ τὴν σύναψιν συνοικεσίου; Τί γίνεται, ἂν ἡ κόρη ἀκολουθήσῃ τὸν ἐκλεκτόν της; Ἀποξενώνεται;

3. — Πόθεν προσωνυμεῖται ἡ ὑπανδρος γυνή; ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς οἰκογενείας του; ἢ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς της; Πρβλ. *Γιάνναινα*, ἡ γυναῖκα τοῦ Γιάννη, *Γιαννακόνη*, ἡ νύφη τοῦ Γιαννάκου, ἡ *Κατέρω Κώστα*, ἡ κόρη τοῦ Κώστα (ἐν Χιμάρα).

4. — Εἰς ποίας περιπτώσεις τοῦναντίον τὰ παιδιά καὶ αὐτὸς ὁ σύζυγος προσωνυμοῦνται ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς; π.χ. ὁ *Γιάννης τῆς Βασίλως*.

5. — Θέσις τῆς γυναικὸς ἐν τῇ τραπέζῃ. Παρακάθεται ἡ γυνή, ὅταν εἶναι ξένος εἰς τὸ τραπέζι; Παρουσιάζονται αἱ ἀδελφαὶ τῆς μνηστῆς κατὰ τὰ ἀρραβωνιάσματα;

6. — Ἀποκτᾷ ἡ γυνή μεγαλυτέραν ἐκτίμησιν καὶ ἀξίωμα μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τέκνου καὶ μάλιστα ἄρρενος; Ποία ἡ ὥρα της, ἂν ἀποδειχθῇ στείρα;

β) Ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

1. — Ἐξοδος τῆς γυναικὸς ἐκ τῆς οἰκίας. Ἐφεύγεται ἡ κόρη ἢ ἡ νέα γυναῖκα μόνῃ ἢ πρὸς τὴν συνοδευέσσαν πάλαι ἀπὸ τὸν πατέρα, τὸν ἀδελφὸν ἢ τὸν σύζυγον; Ποία ἡ συνήθεια σημερινὴ καὶ ποία πρὸ 40-50 ἐτῶν;

2. — Πηγαίνουν τὰ κορίτσια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὰς Κυριακάς ἢ μόνον εἰς μεγάλας ἐορτάς; Ποία ἦτο ἡ συνήθεια ἄλλοτε; Ποῦ ἐστέκοντο;

3. — Ὅταν πηγαίνουν ἢ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τῆ δουλειᾶ ἢ ἀπὸ τὸ πανηγύρι, πηγαίνουν ὁ μὲν ἄνδρας καβάλλα εἰς τὸ ζῶον, ἡ δὲ γυναῖκα πεζῇ; Φορτώνεται ἡ γυναῖκα ξύλα καὶ ἄλλα βάρη εἰς τὴν ράχιν;

4. — Ἑορταὶ γυναικῶν. Πότε καὶ πῶς γίνονται αὗται;

5. — Λέξεις, φράσεις καὶ παροιμίαι περὶ κοινῶν γυναικῶν π.χ. *πολιτικὴ, παστορικὴ, καύκα, μορτζα, σινιόρα* κτλ.

ΙΑ'. Ἰδία κοινωνίαι.

α) Ἀδερφοποιοί. Βλ. Ζητήματα Λαϊκοῦ Δικαίου, Β΄.

β) Κλέφτες καὶ λησταί. Τὰ ἰδιαίτερα νόμιμα καὶ ἔθιμά των.

1. — Σεβασμὸς τῶν ἀνθρώπων τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ὁ ληστής *ἔφαγε ψωμί*.

2. — Σεβασμὸς τῶν ξένων γυναικῶν. Ὑποστήριξις τῶν ἀδυνάτων.

3. — Ἐξαγορὰ αἰχμαλώτου, λύτρα, δῶρα κτλ.

4. — Τιμωρία καταδοτῶν ὑπὸ ληστῶν. Τρόποι παραδειγματισμοῦ.

5. — Αἱ σφραγίδες τῶν ληστῶν. Αἶμα ἀντὶ μελάνης κτλ.

γ) Ἀδελφάτα. Ἐταιρεῖαι μοναχῶν ζώντων κοινοβιακῶς. Ἔθιμα αὐτῶν.

ΙΒ'. Συντεχνίαι καὶ σωματεῖα. Σχέσεις τῶν ἐργοδοτῶν πρὸς τοὺς ἐργάτας, τῶν ὑπηρετῶν πρὸς τοὺς κυρίους.

α) Συντεχνίαι καὶ σωματεῖα (*ἐσνάφια* ἢ *ρουφέτια*) ἐπαγγελματιῶν· π. χ. ραπτῶν (*ἀμπατζήδων*), τεκτόνων (*δουλγέρηδων*), γουνναράδων, μυλωνάδων κλ.

1. — Ἐκλογή προέδρου καὶ συμβούλων ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν. (Πρωτομαῖστωρ ἢ πρωτομάστορας, *πρόεστοι*, οἱ *Δώδεκα* ἢ ἡ *Δωδεκάρα* κλπ.). Ἔργα καὶ ἐξουσία τοῦ πρωτομάστορα καὶ τῶν συμβούλων.

2. — Μαθητεία, δοκιμασία καὶ ἀναγόρευσις μαστόρων (*τσιράκια*, *καλφάδες*, *μαστόροι*). Τέλη καταβαλλόμενα ὑπὸ τοῦ ἀναγορευομένου. Σύμβολα τῆς ιδιότητος· π. χ. σκέπαρνον ὅπισθεν τῆς ζώνης ὡς σύμβολον διὰ τὸν μαῖστορα τῶν δουλγέρηδων, ξύλινος πῆχυς εἰς τὴν χεῖρα διὰ τὸν κάλφαν κττ.

3. — Γραπτὰ καὶ ἄγραφα θέσμια, ρυθμιζόντα τὰς μεταξὺ τῶν μαστόρων σχέσεις καὶ τὰς τῶν ὑφισταμένων πρὸς τοὺς προϊσταμένους καὶ τὴν ἀνάπαλιν. Ἐκδίκασις τῶν ἀναφυομένων διαφορῶν καὶ τῶν ἀντιστοιχούντων, τῶν διαπραττομένων ὑπὸ μέλους τινὸς τοῦ ἐσναφίου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἐπαγγέλματός του· καθορισμὸς ποινῶν κλπ. ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν.

4. — Ἐσοδα καὶ ἐξοδα, διαχείρισις τῆς περιουσίας τοῦ σωματείου.

5. — Προστάτης Ἅγιος, ἐτησίᾳ ἐορτῇ τῆς συντεχνίας· ἀρτοκλασία, μνημόσυνον τῶν ἀποθανόντων μελῶν. Διασκεδάσεις, ἐκδρομαὶ κλπ.

6. — Ἀγαθοεργίαι· ἐλεημοσύναι εἰς πενήμενα μέλη τῆς συντεχνίας, εἰς χήρας καὶ φυλακισμένους· ἐξαγορὰ καὶ ἀπελευθέρωσις χριστιανῶν σκλάβων· συνδρομαὶ εἰς ἐκκλησίας κλπ.

β) Τσελιγκᾶτα:

1. — Ποῖος ὁ σύνδεσμος τῶν μελῶν τοῦ τσελιγκάτου μεταξύ των; Εἶναι οὗτος ἀπλῶς συνεταιρικός ἢ συγγενικός; Μήπως ἀποτελοῦν μίαν πατριάν;

2. — Ἐκλογή τσελιγκα. Ἔργα καὶ ἐξουσία αὐτοῦ.

3. — Ἰδιαιτέρα νόμιμα καὶ ἔθιμα τοῦ τσελιγκάτου· π. χ. ἀνασυγκρότησις τοῦ ποιμνίου ἀτυχῆσαντος ποιμένος διὰ συνεισφορᾶς τῶν μελῶν τοῦ τσελιγκάτου.

γ) Σχέσεις ἐργοδοτῶν πρὸς ἐργάτας, ὑπηρετῶν πρὸς κυρίους.

1. — Ὄνόματα· ἀφεντικό, μπαλῆς (ὁ ἐπιστάτης), ἀργάτης, μεροδουλίας, μισταρκὸς κλπ. Δοῦλος, φამέγιος, πουργός, παιδᾶς, παραγίος, τσοπανέρ' κλπ. Δούλα, βάγια, παρακόρη, παραπαῖδα κλπ.

2. — Τρόπος προσλήψεως ὑπηρετῶν καὶ ἐργατῶν. Χρόνος θητείας κλπ.

3. — Ἀμοιβαὶ καὶ δικαιώματα αὐτῶν. Ἀπολυσιὰ ἢ ἀμολυσιὰ ἡτοι ἄφεσις καὶ ἀσυδοσία τῶν ὑπηρετῶν κατὰ μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους (τὴν 15 Αὐγ. ἐν Αἰήμῳ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α'. Γενικά.

α) Λέξεις, ὅροι καὶ φράσεις νομικαί :

Δίκη, κρίσις, ἀγωγή στήν Ἑσωτέρα ἢ στήν Ἐξωτέρα, ἀγκαλινῶ, κρισολογοῦμαι, κονκονβαγίζω (ἐν Μάνη) ἢ φαίζω τὸ δικαστὴ (ἐν Βιθυνία = διαφθείρω διὰ δώρων), τουρκοφάγετον (ἐν Πόντῳ = τὸ ἀδίκως καταληφθὲν ἢ καταβροχθισθέν), δανειζολογοῦμαι, καρποτρῶγω, σιδεροκέφαλα (πρόβατα), σηκωματάρικα (δένδρα) κτλ.

β) Ἐνηλικιότης.

1. - Ἀπὸ ποῖον ἔτος τῆς ἡλικίας θεωροῦνται ἐνήλικα τὰ ἄρρενα καὶ ἀπὸ ποῖον ἔτος τὰ θήλεα τέκνα; (ἐντροπάτησε, ἐμφανικώθηκε ἐν Κρήτῃ, γυνικεύτηκε ἐν Λήμνῳ). Γίνεται καμία τελετὴ πρὸς πέρασιν τῆς ἐνηλικιώσεως; Ἐπέρχεται καμία μεταβολὴ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ ἐνηλικιωμένου; Διαβάζει ὁ ἱερεὺς καμίαν εὐχήν; εὐλογεῖ τὰ νέα ἐνδύματα.

Πράξεις αὐτεξουσίᾳ ἐνώπιον συμβολαιογράφου ἢ ἄλλης ἀρχῆς. Ἐγγράφα διαλυσεως ὑπεξουσιότητος.

2. - Τί συμφωνίαι γίνονται, ὅταν ὁ πατήρ (ἢ ἡ μήτηρ) στέλλῃ τὸ ἀνήλικον τέκνον του νὰ ἐργασθῇ εἰς συγγενῇ ἢ φίλῳ.

3. - Πῶς γίνεται ἡ συμφωνία, ὅταν ἡ ἀνήλικος κόρη στέλλεται νὰ ἐργασθῇ ὠρισμένα ἔτη εἰς συγγενικὴν ἢ φιλικὴν οἰκογένειαν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τὴν ὑπανδρεύσουν; ἔγγράφως ἢ ἀγράφως;

4. - Ἐχει ὁ ἐνήλικος πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως, χωριστὰ οἰκονομικὰ κλπ. ἢ ἐξακολουθεῖ εἰς ὠρισμένα ζητήματα νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέλησιν καὶ ἀποφασιν τοῦ πατρὸς;

Β'. Οἰκογενειακὸν δίκαιον.

α) Ἀρραβῶν.

1. - Συνθήκεια ν' ἀρραβωνιάζουν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα των ἀπὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας. Ὑπάρχει ἀκόμη ἡ συνθήκεια αὕτη; Συμφωνία συμπεθεριάσματος μεταξὺ ἐγκύων γυναικῶν.

2. - Κατὰ ποῖον τρόπον συνιστᾶται ἡ μνηστεία; Δῶρα ἀρραβῶνος. Ἀμοιβὴ προξενητοῦ.

3. - Θέσις τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ εἰς τὸ σπίτι τῆς μνηστῆς. Σχέσεις πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους της.

4. - Διὰ ποίους λόγους καὶ κατὰ ποῖον τρόπον λύεται ἡ μνηστεία :

5. - Τί γίνονται τὰ δῶρα τοῦ ἀρραβῶνος ἐν περιπτώσει διαλύσεως αὐτοῦ ἢ ἐν περιπτώσει θανάτου ἑνὸς ἐκ τῶν μεμνηστευμένων;

6. - Ὑποχρεοῦται ὁ γαμβρὸς νὰ καταβάλῃ ἀποζημιώσεις, ἂν ἐγκαταλίπη τὴν μνηστὴν του ;

7. - Προκύπτει προσβολή διὰ τὴν μνηστὴν ἐκ τῆς διαλύσεως τοῦ ἀρραβῶ-
νος; (φιλημένα, ἀπαραιοσμένα κτλ).

β) Γάμος.

1. - Ἠλικία νυμφευομένων. Εἶναι σύνηδες, ἢ νύμφη νὰ εἶναι μεγαλύτερα τοῦ γαμβροῦ; Διὰ ποῖον λόγον; - Τηρεῖται σειρὰ εἰς τὴν ὑπανδρεῖαν τῶν ἀρρέων καὶ τῶν θηλέων; Ποῖον τὸ ἔθιμον;

2. - Προικίζονται καὶ τὰ ἄρρενα τέκνα; Τί παίρνει ὁ νυμφευόμενος υἱὸς ἀπὸ τὸν πατέρα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ γάμου; (Προικοδοωρέα, ξμβατίκια, μπατίκια). Ἄλλα δῶρα πρὸς τοὺς νεονύμφους (κεφαλάκια, στεφανιάτικα, χαρίσματα κτλ.).

3. - Προϊκισμός κόρης. Εἶδη προίκου (παύροια, προικιά κλπ.). Μεταθανά-
 τικία. Ὑπάρχουν περιορισμοὶ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ ποσὸν τῆς προίκου
 καὶ ποιοῦ. Ποτὲ ὁ πατήρ ἀρχίζει νὰ κατασκευάσῃ τὴν προικὴν τῆς κόρης τῆς. Ἀ-
 δεται ἀπαραίτητως σπῆτι προικιό :

4. - Κανονισμὸς προικός. Ὑπάρχει καμία προτίμησις εἰς τὸν προικισμὸν τῆς πρωτοτόκου θυγατρὸς εἴτε κατὰ τὸ ποσὸν εἴτε κατ' ἀντικείμενον τῆς προικός; Μήπως παίρνει ὡς προίκα τὴν προίκα τῆς μητέρας της; ἢ εἶναι συνήθεια νὰ παίρνῃ τὸ πλεῖστον ἢ τὸ ὅλον τῆς πατρικῆς περιουσίας; (*Κανακαρά, κανακάρισσα, πρωτοκόρη*). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κρατεῖ ὁ πατέρας κτῆμα τι ὡς γεροντομοῖρι;

5. - Ἀναλαμβάνουν οἱ συνιστῶντες τὴν προῖκα, δηλ. ὁ πατὴρ ἢ οἱ ἀδελφοὶ τῆς νύμφης, ὑποχρεώσεις εἰς τὸ διαρκές; (καλλιέργειαν προικῶν, διατροφήν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τοῦ νέου ἀνδρογόνου κτλ.).

6. - Προγαμιαία δωρεά πρὸς τὴν νύμφην. Πῶς λέγεται κοινῶς; Πότε καὶ κατὰ ποίους τύπους γίνεται; Εἰς τί συνίσταται αὕτη; Γαμήλια δῶρα.

7. - Προικοσύμφωνα. Λέξεις πρὸς δήλωσιν αὐτῶν (ἀρεσκειά, ἀγκλαβή, ἀνεγκλαβή, ἀνεθίβολο, χαρτί κτλ.). Τύποι, καθ' οὓς γίνονται.

8. - Ἐξαγορὰ τῆς νύμφης. (Ἐν Μάνῃ πορταριάτικα τὰ ἀρχαῖα «ἔδνα»). Μήπως συνηθίζεται νὰ καταβάλλῃ ὁ γαμβρὸς πρὸς τοὺς γονεῖς τῆς νύμφης χρηματικόν τι ποσὸν ἢ νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς ἀγροὺς ἢ βόας κατὰ τὴν ζήτησιν τῆς νύμφης; (ἀντιπρόκι ἐν Θεσσαλίᾳ, μπαμπὰ γαμὶ ἐν Θράκῃ).

9. - Ἀρπαγή τῆς νύμφης. Ποῦ ἐξακολουθεῖ ἡ συνήθεια αὐτή; Κατὰ ποῖον

τρόπον συντελείται ἡ ἀναγνώρισις τοῦ τοιούτου γάμου; Προσφεύγει ὁ ἀπαγωγεὺς εἰς τὴν προστισίαν ἄλλης οἰκογενείας ἢ γενεᾶς;

10. - Θεώρητρον (θεώρετρα ἐν Πόντῳ, θέρετρα ἐν Σινώπῃ, θώρετρα ἐν Σωζοπόλει), τὸ δῶρον ποὺ δίδεται εἰς τὴν ὑπανδρευομένην κόρην διὰ τὴν τιμὴν τῆς παρθενίας της. Ποῦ συνηθίζεται τοῦτο καὶ εἰς τί συνίσταται;

11. - Τί γίνεται, ἂν ἡ νύμφη δὲν εὗρεθῇ παρθένος;

12. - Πότε δίδεται ἀπανωπροίκι; Πότε παλληκαριάτικο ἢ ἀγριλίκι; Εἰς τί συνίστανται ταῦτα;

13. - Στειρότης. Τί γίνεται, ἂν ἡ σύζυγος ἀποδειχθῇ στεῖρα; Ὑπάρχει ἡ συνηθεια νὰ προσλαμβάνεται δευτέρα σύζυγος πρὸς τεκνοποιῖαν; (σύγκρια). Ποία εἶναι τότε ἡ θέσις τῆς πρώτης συζύγου; Ποῦ ἐξακολουθεῖ τὸ ἐθιμον νὰ υφίσταται καὶ ποῦ ὑπῆρχε, ἀλλ' ἐξέλιπε;

14. - Ἐγκατάστασις τοῦ γαμβροῦ εἰς τὸ σπίτι τῆς νύμφης (σώγαμπρος). Ὑπὸ ποίους ὅρους γίνεται τοῦτο; Ποῖα ἀνταλλάγματα ἀποκτᾷ καὶ ποίας ὑποχρεώσεις ἀναλαμβάνει οὗτος;

15. - Ἀπαλλοτριώσεις τῶν προικῶν. Ἀπαιτεῖται ἡ συναίνεσις ἀμφοτέρων τῶν συζύγων.

16. - Περιουσιακὰ δικαιώματα τῆς στέντου. Ἐπὶ προῖς τῆς συζύγου ὑπέκειτο ἄλλοτε εἰς τὰ χρήματα τοῦ συζύγου;

γ) Λύσις τοῦ γάμου.

1. - Ποία ἡ τύχη τῆς προίκος καὶ τῶν γαμηλίων δώρων ἢ χαρισμάτων ἐν περιπτώσει θανάτου τῆς γυναικὸς ἀτέκνου; Ποῦ ἰσχύει τὸ ἀξίωμα: τὸ γονικὸ στὸ γονικό; Τί συμβαίνει, ἂν ὑπάρχουν τέκνα;

2. - Ἡ χήρα, ἂν εἶναι ἄτεκνος, παραμένει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ συζύγου ἢ ἐπανέρχεται εἰς τὸν πατρικὸν τοῦ οἴκου; Διατρέφεται ἀπὸ τὴν περιουσίαν τοῦ συζύγου της, ἂν δὲν ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον;

3. - Εἰς ποῖον περιέρχεται ἡ προίξ καὶ τὰ δῶρα ἐν περιπτώσει διαζυγίου; Παρέχει ὁ σύζυγος ἀποζημιώσεις πρὸς διατροφήν τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων; (ἀνακαφᾶς ἐν Κύπρῳ).

4. - Πῶς κρίνεται ὁ ἐρχόμενος εἰς δεῦτερον γάμον; Ἄλλως κρίνεται ὁ ἀνὴρ καὶ ἄλλως ἡ χήρα γυνή;

δ) Υἱοθεσία.

1. - Εἰς ποίας περιπτώσεις γίνεται υἱοθεσία; Ὄνομα υἱοθετουμένου (ψυχοπαίδι, ψυχοκόρη, παραπαίδι, ἀναθρεφτός, ἀναγιωτός κλπ.).

2. - Τρόποι υἱοθεσίας· ἔγγραφα καὶ πράξεις συμβολικαί. Πρβλ. τὸ πέρασε

(τὸ παιδί) ἀπὸ τῆς μανίκα τοῦ ἢ ἀπ' τὴν τραχηλιά της. Ποῦ τελεῖται ἡ προᾶξις αὕτη; Εἰς τὴν ἐκκλησίαν;

ε) Ἀποκήρυξις καὶ ἀποκλήρωσις τέκνου.

1. - Λέξεις πρὸς δήλωσιν ἀποκηρύξεως (ἀπόπαιδο, ἀπόορον, ἀποξενώνω).

2. - Λόγοι ἀποκηρύξεως καὶ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

3. - Προᾶξεις συνοδεύουσai τὴν ἀποκήρυξιν' π. χ. ὅταν μία κόρη φύγῃ με ἐκεῖνον πὸν ἀγαπᾷ, ὁ πατέρας της τὴν ἀποξενώνει καὶ τῆς καίει ἐπιδεικτικὰ τὰ προικιά, γιατί τὸν ντρόπιασε (Ἀν. Κρήτη).

ς) Ἀδελφοποιία (Ἀδερφωσιά, ἀδερφοχτοσύνη (Κρήτη), ἡ συνομολόγησις σχέσεως ἀδελφῶν μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων).

1. - Ὄνομα ἀδελφοποιητῶν (ἀδερφοποιτός, ἀδερφοφτός, σταυραδέρφια, σταυροκουριάδοι, βλάμηδες, μπράτιμοι, μπραζέρηδες κλπ.) καὶ τῶν συγγενῶν (σταυραδερφή, σταυρομάννα, σταυροπατέρας, σταυροθεῖα κλπ.).

2. - Τρόποι συνάψεως τῆς ἀδελφοποιίας (ἀλλάζουν τὰ ἐποκάμισά των ἢ ἀδελφώνουν τὰ αἱματά των ἢ ἐνώνουν τὰ ἐξομολογήσια ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κλπ.).

Ποία ἡ σημασία καὶ ἡ θέσις τῆς ἀδελφοποιίας πρὸς τὴν ἀδελφοποιίαν;

3. - Ἀποτελέσματα τῆς σχέσεως αὐτῆς (π. χ. ἀπαγορεύεται νὰ πάρῃ ἀδερφοποιτός ὡς γυναῖκα τὴν σταυραδερφήν του).

ζ) Σχέσις μεταξὺ βαπτιστικῶν ὀνόματι καὶ τοῦ αὐτοῦ νόμου (καλαδέρφια, συναδέρφια). Ποία ἡ σχέση μεταξὺ παιδίων καὶ ἐκκλησίαν τὸ αὐτὸ γάλα; (βυζαδέρφια).

η) Ἐπιτροπεία καὶ κηδεμονία.

1. - Ποῖα πρόσωπα ἀναλαμβάνουν τὴν ἐπιτροπείαν ἢ κηδεμονίαν τῶν ὀρφανῶν; Τί γίνεται, ὅταν ἡ χήρα ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον; Ποῖος διαχειρίζεται τὰ ὀρφανικά κτήματα; Ὀρφανική Τράπεζα (Ἀν. Κρήτη). Ἐγγραφα συστάσεως ἐπιτροπείας.

2. - Συγγενικὸν συμβούλιον. Εἰς ποίας περιπτώσεις συγκαλεῖται καὶ ποῖοι τὸ ἀπαρτίζουν;

Γ'. Κληρονομικὸν δίκαιον.

α) Διαδοχὴ ἐκ διαθήκης.

1. - Ἐγγραφα διαθηκῶν. Τρόπος καταρτισμοῦ διαθήκης. Γίνεται καὶ προφορικὴ διαθήκη ἐνώπιον τοῦ ἱερέως καὶ ἄλλων μαρτύρων;

2. - Κανονισμὸς διανομῆς τῆς κληρονομίας ὑπὸ τῶν γονέων δι' ἄλλον τρόπον, π. χ. διὰ προᾶξεως αὐτῶν ἐν ζωῇ (νέμησις).

3. - Κληροδοτήματα εἰς βαπτιστικὸν ἢ ἄλλα πρόσωπα, π. χ. παροίκους (παροικομοῖοι) ἢ εἰς ἐκκλησίας, μοναστήρια κλ. (ψυχομερίδιο, ἀγιάτικο, μπάτικο κλ.).

β) Διαδοχή ἐξ ἀδιαθέτου.

1. - Κληρονομικά δικαιώματα. Τὰ τέκνα κληρονομοῦν ἐξ ἴσου; ἢ εἶναι διάφορον τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τῶν ἀρρένων ἀπὸ τῶν θηλέων; Μήπως ὁ πρωτότοκος υἱὸς ἢ ἡ πρωτότοκος θυγάτηρ κληρονομοῦν κατ' ἄλλον λόγον; (Προτιμές: *κανακάρης, κανακαρά, διπλοκανακάρης, πρωτογιός, πρωτοκόρη*). Ποίας ὑποχρεώσεις ἔχουν τότε οἱ πρωτότοκοι; Ἐάν δ' ὁ πρωτότοκος ἢ ἡ πρωτότοκος ἀποθάνουν πρὸ τοῦ γάμου των, εἰς ποῖον περιέρχεται ἡ πατρικὴ καὶ ἡ μητρικὴ περιουσία;

2. - Ποῖος κληρονομεῖ, ὅταν ὁ πατὴρ ἀποθάνῃ χωρὶς ἀρρενα ἀπόγονον; Τὸν κληρονομοῦν αἱ θυγατέρες του ἢ οἱ πλησιέστεροι ἀρρενες συγγενεῖς του, ὅπως εἰς τὴν Χιμάραν;

3. - Μοιράζεται ἡ πατρικὴ περιουσία καὶ ζῶντος τοῦ πατρός; Πῶς κάμνει τότε ὁ πατέρας τὴν διανομήν; Κρατεῖ μερίδιον καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του; (*γεροντομοῖρι, γεροντοτρόφι, ψυχομοῖρι*). Πῶς μοιράζεται ἐν γένει ἡ συντήρησις τῶν γερόντων γονέων; (π. χ. *τοὺς βγάζον ἐκ τῆς οἰκίας ἢ τοὺς κάνουν τὰ παιδιὰ τους μῆγες ἢ ἐβδομάδες, Δυτ. Κρήτη*). Πῶς κατανέμονται τὰ πατρικὰ χρή;

4. - Ἐάν ἀποθάνῃ ἀκλήρος ὁ υἱὸς ποῖον ἔκαβε γονικὸ κτῆμα, ποῖος τὸ κληρονομεῖ;

5. - Πῶς γίνεται ἡ διανομὴ τῆς πατρικῆς περιουσίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός, ἂν δὲν ὑπάρχῃ διαθήκη; (ἂν εἶται, τὰ σκεύη, τὰ ἐπιπλα, τὰ δένδρα, ὁ μύλος κτλ.). Μήπως *ρῆχνουν λαχρὸ*; Πῶς γίνεται τότε τὸ *λάχνισμα*; (*Ἀδερφομοῖρια*). Κληρονομοῦν καὶ αἱ προικισθεῖσαι θυγατέρες; Κατὰ τὴν διανομήν τῆς περιουσίας ὑπολογίζεται καὶ πᾶν ὅ,τι οἱ υἱοὶ ἔλαβον ἐκ τῆς πατρικῆς περιουσίας ζῶντος τοῦ πατρός (λχ. *λόγφ σπουδῶν, δι' ἰδίαν ἐπιχειρήσιν κτλ.*);

6. - Πῶς μοιράζεται ἡ μητρικὴ περιουσία;

7. - Κληρονομικὸν δικαίωμα τῆς ἐπιζώσης συζύγου (*ἀνδρομοῖρι*) ἢ τοῦ ἐπιζῶντος συζύγου (*γυναικομοῖρι*). Ὁ ἐπιζῶν λαμβάνει ἐκ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τοῦ θανόντος συζύγου ἐν κτῆμα.

8. - Τί γίνεται ἡ περιουσία τοῦ ἀποθανόντος συζύγου, ἂν ἀποθάνῃ καὶ τὸ μόνον ὑπάρχον τέκνον; (*τριμοῖρια*).

9. - Εἰς ποῖον περιέρχεται ἡ κληρονομία, ἂν δὲν ὑπάρχουν συγγενεῖς;

Δ'. Ἐμπράγματον δίκαιον.

α) Κυριότης.

1. - Σημεῖα κυριότητος ἐπὶ ἀγρῶν (*σύνορα, σημάδια, κοῦκκοι, κόπες, κιόνα, μάρτυρες, ροστάσια, αὐλάκια, στρατόνια, σταλίκια κτλ.*), ἐπὶ δένδρων κλπ.

2. - Σημεῖα ἀπαγορεύσεως νομῆς εἰς θερισμένους ἀγρούς, τρυγημένας ἀμπέλους κλπ. (σαμακῶνω ἐν Αἰτωλίᾳ, σκλιδιάζω ἐν Ἡπείρῳ, σφακῶνω ἢ κλαδῶνω ἢ στένω τρουλλιά ἐν Κρήτῃ κλπ.).

3. - Σύμβολα ἰδιοκτησίας προβάτων, αἰγῶν, βοῶν, ἡμιόνων, σκύλων, χηνῶν, ὀρνίθων κλπ. (χαράγματα, σφραγίσματα, σημεῖα διὰ χρώματος κλπ.). Ποῖται αἱ ἀνάλογοι προσωνυμῖαι τῶν ζώων; (π. χ. προβατῖνα ἀλακεράφτα, δεξοσκίζαφτη, τρυπάφτα, αἶγα ζερβοκλινάφτα, κοντρούλα κλπ.).

4. - Κατάστασις ἐγκαταλελειμμένων καὶ ἀδεσπότην κτημάτων (ἐρμιά, βεράνικα, ἀγιάτικα). Πῶς ἀποκτᾶται ἡ κυριότης ἐπὶ ἀδεσπότην ἢ χέρσων ἀκινήτων;

5. - Μεταβίβασις κυριότητος. Ἐγγραφή εἰς εἰδικὸν βιβλίον (μάννα, χιλιομέτρι), βούλλωμα. Ἄλλα ἔγγραφα κυριότητος (ταπὶ κλπ.).

6. - Ὁριζόντιος ἰδιοκτησία, ὅταν κάθε πάτωμα ἢ διαμέρισμα τῆς ἰδίας οἰκίας ἀνήκῃ εἰς διάφορον πρόσωπον.

7. Δικαιώματα ἐπὶ στασιδίων ἐν τῷ νῆα. Σχετικά ἔγγραφα.

β) Δουλεία.

1. - Δικαίωμα διόδου (ἐμπασά, ἐμπασοβγάσι, διάβα, πέραμα, ἀράδισμα) ἐπὶ κτήματός τινος. Πῶς ἀποκτᾶται τὸ δικαίωμα αὐτό; Πῶς ἀπαλλάσσεται ὁ βεβαρῆμένος με δουλείαν ὅσον ἐπὶ τοῖς κτήματός του;

2. - Δικαίωμα οἰκοδομήσεως ἐν ἀγρῷ ἢ κήρῳ, κτήσεως δένδρων ἐν ξένῳ ἀγρῷ κλπ.

γ) Ἐμφύτευσις.

Δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ ἐμφυτευτοῦ. (Ἀνεσιάτης ἐν Χίῳ, νοβελιάρης ἐν Αἰγίῳ κλπ.). Μετὰ πόσα ἔτη ὁ ἐμφυτευτὴς γίνεται συνιδιοκτήτης ἢ λαμβάνει εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ μέρος τοῦ κτήματος;

δ) Ἀρδευσις.

1. - Τρόποι ἀποκτήσεως κυριότητος ἢ δουλειῶν ἐπὶ τοῦ ὕδατος.

2. - Τρόποι διανομῆς τοῦ ἀρδευτικοῦ ὕδατος. Κύκλιος ἀρδευσις. Ὁροσκόπιον ἑνὸς ἡμερονυκτίου (ἀπὸ τὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου, τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀστρῶν κλπ.). Νεροκράτης.

3. - Ἀναδασμοὶ ὑδάτων. Ἐκ ποίων λόγων γίνονται;

4. - Παραβάσεις. Ποιναί.

ε) Ἐμπράγματος ἀσφάλεια.

1. - Ἐνέχυρον. Πότε δικαιουται ὁ πιστωτὴς νὰ προβῇ εἰς πώλησιν τοῦ ἐνεχύρου; (πρβλ. τὴν φράσιν «πουλήσεως, ξενήσεως»). Κρατεῖ μόνον τὰ ὀφειλόμενα εἰς αὐτὸν ἢ γίνεται κύριος ὀλοκλήρου τοῦ ἀντικειμένου;

2. - Τί γίνονται τὰ ἐνέχυρα, ἂν ὁ χρεώστης ἀποθάνῃ καὶ ἀφήσῃ ἀνήλικα;

ς) Ἀγροζημίαι.

Ἐκτίμησις τῆς ζημίας. Ἐκτιμητής. Ἀποκοπή, ποδοκόπι κλπ.

Ε'. Ἐνοχικὸν δίκαιον.

α) Γενικά περὶ συμβάσεων.

1. - Ἐγγραφα πιστοποιοῦντα συμβάσεις. Πῶς καταρτίζονται; Μάρτυρες. Ὑπογραφή ἀγραμμάτου. Σφράγισις.

2. - Συμβάσεις καταρτιζόμεναι προφορικῶς. Τί λαμβάνεται ὡς ἀπόδειξις, ὅτι συνήφθη τοιαύτη σύμβασις;

3. - Ἐθιμα κατὰ τὴν σύναψιν ἢ ἐκτέλεσιν συμβάσεων (χειραψία, τόκα παρόλα κλ.).

4. - Εἰς ποίας περιπτώσεις δίδεται ἀρραβὼν (καπάρο); Ποίας συνεπείας ἔχει ἡ ἀθέτησις τῆς συμφωνίας; Χρηματικὴ ποινή.

5. - Οἰκογενειακοὶ συνεταιρισμοί. Κληρονομικαὶ συνεταιρισμοί (π. χ. ἡ ἐξ ἀδιανεμήτου κατοχῇ ἐλαιοτριβείου, ἀλευρομύλου κλπ.).

β) Συμβάσεις δι' ἐκμετάλλευσιν ἀντικειμένων κτημάτων ποιμνίων κλπ. Συνεταιρισμοὶ προσώσεων.

1. - Συνεταιρισμὸς μεταξὺ κτηματίου καὶ καλλιεργητοῦ, μεταξὺ ἰδιοκτῆτου ποιμνίου καὶ βοσκοῦ (κολληγιά, σεμπατά). Ὅσοι συμφωνίας· προβλ. χωράφι μεσαικό, τιμσάροκον, ἔντριτο ἢ τριτάριχο, ἀκατενάρικο, γιώμορο, ἥμορο, μορτή, χωραφοσκέπαση κλπ., πρόβατα ἄψοφα ἢ σιδεροκέφαλα, κεφαλιάτικα, ξεχαρτζιστὰ κλπ. ἑλιές σημισακές, τριτάρικες, πενταμοιριά, ξεκοφτικὲς κλπ. Ὑποχρεωτικὰ δῶρα (καρίσκια, πεσκέσια), ἀγγαρεῖαι κτλ.

2. - Συνεταιρισμὸς μεταξὺ γεωργῶν δι' ἀροτρίασιν, θειρισμόν, ἀλωνισμόν κλπ. (συνζευτάδες ἐν Κρήτῃ, ζευγάρι ἐβδομαδιάρικο, ἕνα τετάρτι βόι ἐν Κεφαλληνίᾳ). Συνεταιρισμὸς μεταξὺ βοσκῶν διὰ κοινήν βόσκησιν καὶ τυροκομίαν (σμίχτες, φιτσιαδόροι, κοινατόροι, κοπατσαύρηδες κλπ.).

3. - Συνεταιρισμὸς μεταξὺ γυναικῶν διὰ κάψιμο φούρνου, διὰ τυροκομίαν (μητᾶτο, Κρήτῃ), διὰ θρέψιμο μεταξοσκώληκος, κλώσσημα πουλῶν, καμάτεμα μαλλῶν κλπ.

4. - Συμβάσεις δι' ἀλώνισμα, διὰ χρῆσιν μύλου, πλάστιγγος, φούρνου, καζανιοῦ κτλ. (ἀλωνιστικὸ ἢ ἀλωνιάτικο, ἀξάϊ ἢ ἀλεστικό, πύρα φούρνου ἢ φουρνιάτικο, καζανιάτικο, καπίτσιν (ἐν Πόντῳ) κλπ. - Ἄλλαι ἀμοιβαὶ εἰς εἶδος ἢ ἀνάλογον ἐργασίαν (π. χ. ὅταν λέγουν: τὸ κλειοῦμε στ' ἀγῶγι κτλ.).

5. - Ἐνοικίασις λιβαδιοῦ (ρόμι, πάχτος), κατοικίας (νοίκι) κλπ.

6. - Μίσθωσις καὶ ἀμοιβὴ ἐργάτου, φύλακος, βοσκοῦ κλπ. Εἶδος συμφωνίας: μὲ τὴν ἡμέραν (μὲ τὸ μεροκάματο, ταῖστος ἢ σύψωμος), μὲ τὸν μῆνα ἢ μὲ τὸ χρόνο (παραγός, μισταρκός). Ἀποκοπή, ξέκοπο, κάμπαλο (ἐν Ἡπειρῷ), καπάλιν (ἐν Κύπρῳ) κλπ. Στοιχοχάρτι, τὸ συμφωνητικόν. Πότε ἀρχίζει ἡ μίσθωσις καὶ πότε τελειώνει; π. χ. ἀπ' Ἀη-Γιωργίου ἕως Ἀη-Δημητρίου ἢ ἀπὸ τῆς Παναγίας ἕως... (Συνόρατα τοῦ χρόνου). Τὰ γλυτώματα· δῶρα κλπ.

7. - Πρόσληψις ὑποτακτικοῦ. Ὅροι συμφωνίας.

γ) Ἀγοραπωλησίαι.

1. - Δειγματοληψία διὰ τὴν ἀγορὰν ἐλαίου, οἴνου, σίτου κλπ. Τρόποι πωλήσεως (πουλῶ μὲ τὸ ζύγι λιανοπουλῶ, πουλῶ μαζεμένο (μονοτάρι [Κορώνη], μονοκάμπανο [Κρήτη]· πουλῶ ἀποκοπή ἢ κοντουράδα, τὸ βγάζω στὸ μεζάτι). Προπώλησις (μυροζόνω [Κρήτη], σελάμι), ἐπὶ δηλώσει (ἄκοπο, ἐν Κρήτῃ), ὅταν ἡ τιμὴ καθορίζεται ἀργότερα ἐκ τῆς ἀγοραίας ἀξίας. Μὲ τὸ σελέφι, ὅταν ὁ κίνδυνος ἀφορᾷ τὸν πωλητὴν κλπ. Μεσίτες, μεσσία.

Ὅροι ἀγοραπωλησίας ζῶων· π. χ. εἰς τὴν Ανατ. Κρήτην «τὰ ζῶα πουλιοῦνται ἀπὸ σκοινὶ σὲ σκοινί» δηλ. εἰς τὴν ἀγορὰν ὁ ἀγοραστής τὰ χρήματα καὶ πάσῃ σὲ δικό του σκοινὶ τὸ ζῷον, τότε δὲν ἀποβαίνει πιά νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ, ἐκτὸς ἢ ἔχῃ ἐπαγωγὸν ἐλάττωμα. π. χ. νὰ τὸ ἀκούῃ τόνος ἄλλῃ καὶ τότε διὰ νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ, ἔπρεπε νὰ τοῦ εἶχε εἰπεῖ ὁ πωλητὴς· σοὶ τὸ πουλῶ σαξελίμικο, δηλ. μὲ ὅλα του τὰ σωστά. Ἄν τοῦ εἴπῃ· σοὶ τὸ πουλῶ ὡς βγῆ, τότε καὶ ἐλάττωμα νὰ ἔχῃ, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ἐπιστρέψῃ. Ποῖον τὸ σχετικὸν ἔθιμον ἄλλου; Τρόποι πωλήσεως ποιμνίων. Μὲ μίαν τιμὴν; (τόνα μὲ τᾶλλο;) χωρὶς διαλογὴν;

2. - Προτίμησις συγγενῶν ἢ γειτόνων ὡς ἀγοραστῶν κατὰ τὴν ἐκποίησιν ἀκινήτων μὲ τὸ ἴδιον τίμημα. Π. χ. εἰς τὴν Ἀνατ. Κρήτην, «ἂν ὁ γείτων (σεφής) ἐμάνθανεν, ὅτι τὸ γειτονικόν του κτῆμα ἐπωλήθη, ἐπήγαινε τὸ βράδυ εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ χωρίου καὶ ἐνώπιον ὅλων ἔλεγε: *Μαρτύροι νά ᾽στε, πὼς δὲν ἀφῆνον τὸ σεφηλίμι μου.* Κατόπιν ἔλεγε *Καλησπέρα σας.* Ἐτεῖς ἦτο διαλελυμένος κάθε συμβόλαιον μὲ ἄλλον καὶ ἔπαιρνε αὐτὸς τὸ χωράφι. Ἄν ὅμως λησμονοῦσε καὶ ἔλεγε πρῶτα τὸ *καλησπέρα* καὶ κατόπιν τὸ *μαρτύροι νά ᾽στε*, ἔχανε τὸ δικαίωμα».

3. - Ἀνταλλαγὴ ἀκινήτων, ζῶων, καρπῶν κλπ. (τράμπα). Χρήματα ἢ ἄλλο εἶδος πρὸς ἐξίσωσιν. Σχετικαὶ φράσεις· π. χ. *Δῶσε μου ἓνα γουρνάκι νὰ σοῦ δώσω πέντε ὀκάδες λάδι* (Ἀν. Κρήτη)· *πανωβάζω χρήματα* (Κορώνη)· *πανουτίμ* (Σάμος, Αἰτωλία), *ἀπανήβαση* (Χίος). Γίνεται ἀλλαξὰ γὰρ ἓνα-δύο χρόνια; (προσαμπόκο, Λήμνος).

4. - Ἀρραβὼν (καπάρο, καπαρώνω πύ [Κρήτη, Κύπρος]· προκάλι (Χίος). Τί γίνεται ἐν περιπτώσει ἀθετήσεως τῆς συμφωνίας; - Ἐνέχυρον. Ποινικὴ ρήτρα.

5. - Ἔθιμα συνοδεύοντα τὴν ἀγοραπωλησίαν (π.χ. *Κόβουν τὴν κλωστή, δίνουν χέρι κλπ.*). *Κεράσματα*, εὐχαί. Δίδει ὁ πωλητὴς καὶ τὸ *καπίστρι* τοῦ ζῶου ἢ τὸ κρατεῖ;

6. - Πωλητήρια ἔγγραφα. Πῶς συνετάσσοντο; Ποῖαι αἱ τυπικαὶ φράσεις;

7. - Πλειστηριασμός. Πώλησις «εἰς τὸ κοινὸν μεζάτι» ἢ *στό ἰκάντο*. Λέξεις καὶ φράσεις σχετικαί: π. χ. *δίδω τὸ πρᾶμα ντου στοῦ τελάλη* (Κρήτη), *ἔχω ἅστα ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ χτήματα* (Κεφαλληνία); *τὸ βάρεσαν στό σφυρὶ ἢ σιτὸν τσόκο κρούω, ἀρτηρῶ, ἀντιβατιάζω ἀρεῖς - ἀρεῖς ἢ ἀλὰ τρέ, ἀβάντσα πῖλια κλπ.*

δ) Δάνειον. Τόκος.

1. - Χρεωστικά ἔγγραφα (*δόμολογα*). Εἶναι ἀναγκαῖοι οἱ μάρτυρες, ὅταν ἡ ὁμολογία γραφῇ διὰ χειρὸς τοῦ δανειζομένου; Ἔχει ἡ ληψοδοσία τὴν αὐτὴν πίστιν, ἂν σημειωθῇ μόνον εἰς τὸ κατάστιχον τοῦ δανειστοῦ; Παραγράφεται ἐκ τῆς πολυκαιρίας τὸ δικαίωμα τοῦ δανειστοῦ;

2. - Ὑποθήκη, ἐνέχυρον (*ἀμανάτι, ἀμάγι, ἀμαχεύω* = ἐνεχυριάζω (Λακωνία); *ἀσκόναφτον* = κτήμα ἐλεύθερον πάσης ὑποθήκης (Χίος).

3. - Ἐγγύησις. Ὑποχρεώσεις ἔγγυτος.

4. - Τόκος εἰς χοῆμα, εἰς εἶδος (*ἀνὰ φῶς, τῶσέντι*). Ἀνώτατον ὅριον τόκου (*τῶσέντι* ὁ μέγας τόκος, Ζάκυνθος). Εἶδη δανεισμοῦ. Π. χ. *δανείζω σκάει ἔντριτο, ἀναπεντιάτικο, νειόμα, ξαντακοτό* ἢ *τὸ ἓνα ἀνάμισν, τὸ ἓνα ἄλλο, πατητὸ λάδι ἢ τὸ μυθιαχτό, τὸ σελέμι* (πρβλ. *ἀδικοπαρμένα* = ἀδικοπαρμένα) κλπ. Προθεσμία ἄτοκος (*βαντές*).

ε) Τρόποι ἐξοφλήσεως, ἔγγραφα χρεωλυσίας. Ἐξόφλησις μὲ δόσεις (*ἀράτες, Παξοί*).

ς) Συμβιβασμός καὶ διαιτησία.

Πῶς γίνεται ἡ διαιτησία; Ποῖοι ὀρίζονται διαιτηταὶ (*ἀποκοφτάδες, μεσῖτες γὰ νὰ τσοὶ συμβάσουν* (Κρήτη), *τιμητάδες, ἀρμπίτοι* (Χίος); Πῶς ἐξασφαλίζεται ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως; Ἐγγραφα διαιτησίας παλαιά.

ζ) Δωρεά.

1. - Ἐγγραφοὶ ἢ ἄγραφοι δωρεαὶ παντὸς πράγματος ἢ ἀκινήτων εἰς ἀναδεκτοὺς, ἐγγόνους, νεονύμφους ἢ εὐαγῇ ιδρύματα (*ἀφιερῶματα* εἰς ἐκκλησίας, μοναστήρια κλπ. *βαλτὰ* (Αἰτωλ.), *βακούφικα* κλπ.). Ὁ σκοπὸς τῆς δωρεᾶς (π. χ. «διὰ τὴν ψυχὴν του, διὰ νὰ ἔχη τὸ μνημόσυνόν του καὶ τὸ κοιμητήριον» κλπ.). Κρατεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ δωρητῆς δικαίωμά τι; (π.χ. «ὥστε ὅπου νὰ ζῇ νὰ παίρῃ τὰς ἐλίες»).

2. - Σχαρίκια.

η) Βρετίκια. Τί γίνεται, διὰ νὰ εὗρεθῇ τὸ χαμένο πρᾶγμα ἢ διὰ νὰ γνω-

σθῆ εἰς ποῖον ἀνήκει τὸ εὐρεθέν; Εἶναι ὑποχρεωτικὸν τὸ δῶρον πρὸς τὸν εὐρόντα;

Γ'. Ἐμπορικὸν δίκαιον.

α) Τρόποι ἐμπορίας (τράμπα, ἀλλαξιά, μὲ λαχνὸ κλπ.). Ἐμπορικὴ ἀγοραπωλησία (Πβλ. ἀνωτέρω Εγ.).

Τρόποι ἐκθέσεως ζῶον ἢ ἄλλου ἀντικειμένου πρὸς πώλησιν κλπ. Ἐθιμοτυπία κατὰ τὴν πώλησιν.

β) Ἐμπορικὰ κατὰστιχα καὶ ἄλλα μέσα λογαριασμοῦ, ὡς ἡ τσέ-
τονλα, οἱ γραμμὲς πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα κτλ.

γ) Ἐβδομαδιαῖαι ἀγοραί. Ἐμποροπανηγύρεις. Πλανόδιοι ἔμποροι.

δ) Πτώχευσις. Κατάσχεσις τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου.

Ζ'. Ποινικὸν δίκαιον.

α) Ἀντίληψις περὶ ποινῆς

«Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ» ἢ «κατὰ ποῦ πονεῖς θ' ἀγοράσης, κατὰ ποῦ
πικρὴς θὰ θείῃς» κτλ.

β) Ποινὰ ἐγκλημάτων.

1. - Πόμπημα, γεβέντισμα, γάτα κτλ. Τόσοι διαπομπέσεως καὶ αἷτια προκαλοῦντα αὐτήν. (Ἀνάστροφα ἐπὶ ὄντι). Περιβολὴ γυναικείας ἐνδυμασίας ἢ περιαγωγὴ τοῦ πομπευομένου γυμνοῦ καὶ δεσμοῦ διὰ τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τοῦ κήρυκος, διαλαλοῦντος τὸ ἐγκλημα αὐτοῦ. Κτυπήματα τενεκέδων καὶ σιδηρικῶν, ὕβρεις, σφενδόνησις ἀκαθαρσιῶν κλπ. Διαπόμπευσις μοιχῶν καὶ μοιχαλίδων, κλεπτῶν κλπ.

2. - Κούρεμα, ξύρισμα γενείου, μύστακος κλπ. Κουρεμέν', κουτρούλα κλπ.

3. - Ἀσβόλωμα καὶ μούντζωμα κέρατα, τηγάνι.

4. - Ἄλλαι ποινὰι: ραβδισμὸς καὶ μαστίγωσις, ἀποκοπὴ χειρὸς, φούρκα, ἄλυσίδες, χτίσιμο, ἀνάθεμα, ἀφορισμὸς κτλ. Διακοπὴ (ἢ στέρησις) τῶν κοινωνικῶν σχέσεων διὰ προδοσίαν ἢ διὰ κακοὺς τρόπους.

5. - Τιμωρία χρεωκόπων ἢ πτωχευσάντων. Εἰς τί συνίσταται αὕτη; Πῶς γίνεται;

6. - Σχολικαὶ ποινὰι: τραύηγμα αὐτιῶν, ὀρθοστασία στὸ ἓνα πόδι, γονάτισμα σὲ μυτερὰ πετραδάκια, νηστεία, φάλαγγας κλπ.

γ) Ἐκδίκησις (αὐτοδικία), βεντέτα.

Ποῦ συνηθίζεται αὕτη καὶ διὰ ποίας αἰτίας; Τὸ διαγούμισμα. Ξέβγαλμα (ἔξοδος ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ λεγομένου ξεβγαλιτῆ), ἀνακοχή (τρέβα). Τρόποι

συμφιλιώσεως τῶν ἀντιμαχομένων οἰκογενειῶν: Γεροντική, ψυχικὸ ἢ ψυχαδεροσύνη, ψυχαφέντης κλπ. (Μάνη), προσκύνησις (Χιμάρα) κλπ.

Η'. Ποινικὸν δικονομικὸν δίκαιον.

α) Ἀποδεικτικὰ μέσα ἐγκλημάτων (θεοκρισίαι).

1. - Δοκιμασία τῆς ἀγνείας: π. χ. ἡ νύμφη κατὰ τὴν εἰσοδὸν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ πατεῖ ἐπάνω εἰς δερμάτινον κόσκινον· ἂν τρυπήσῃ τὸ κόσκινον, ἀποδεικνύεται ἄσπιλος. - Διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀθωότητος γυναικὸς ἐδίδετο εἰς αὐτὴν νὰ κρατήσῃ σίδηρον πεφυρακτωμένον (Ναύπακτος).

2. - Δοκιμασία τῆς γνησιότητος τοῦ Τιμίου Ξύλου, τῶν Ἀγίων λειψάνων καὶ τῶν κωνσταντινάτων: π. χ. τὸ Τιμιον ξύλον ἐπιθέτουν εἰς ὄρνιθα, τὴν ὁποίαν κατόπιν πυροβολοῦν, ἢ τὸ θέτουν εἰς ἄλευρον, τὸ ὁποῖον ζυμώνουν χωρὶς προζύμι κτλ.

3. - Δοκιμασία κλέπτου: τὸν ὀρκίζον ἐπέστρεφεν θανατουργοῦ εἰκόνας (τὸν πᾶνε στήν ξεκαθαρωσύνη· ἂν εἶναι ἀσπὴς ὁ κλέπτης, τότε ἀνοίγει ἡ μύτη του, Ἄν. Κρήτη), τοῦ δίδουν νὰ καταπῇ ἄσπιν τῆς Μεγ. Πέμπτης· ἂν δὲν τὸν καταπῇ εὐκόλως, φανερόν ἐστι ἡ κλοπή· τὸν κλέπτην παβέτι, δηλ. ποθεῖν μαγικὴν πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ κλέπτου κτλ.

β) Λαϊκὰ δικαστήρια (κατὰ τὰς Ἀποκρίτας καὶ τὴν Δευτέραν τοῦ γάμου). Δίκαι ἀστεῖται, καθ' ἧς ἐπιβάλλονται καὶ ποστίμα εἰσπραττόμενα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙΟΝ

Α'. Ὁ πόθος διὰ παιδιὰ. Στειρότης καὶ μέσα πρὸς θεραπείαν αὐτῆς.

α) Λέξεις, φράσεις καὶ παροιμίαι σχετικαὶ μὲ τὴν στείραν γυναῖκα ἢ μὲ τὸ ἄκληρον ἀνδρόγυνον: ἄκληρη, ἄτεκνη, ἄβγια (Κρήτη), ἄβζια (Κάλυμνος). Παροιμίαι: "Ἀκληρος ἄθεος ἢ ἀκλερίτης ἀθεΐτης (Κυνουρία). "Ἀκλερον κορμὴν καὶ νεκρὸν ἐλικία (Πόντος) ἐπὶ τῶν ἀνικάνων πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν.

β) Τὸ ὄνειδος τῆς ἀτεκνίας. Εἰς ποῖα μέρη ὁ ἱερεὺς δὲν δέχεται τὴν προσφορὰν τῶν ἀκλήρων διὰ τὴν λειτουργίαν; Ποῦ δὲν δανείζονται προζύμι ἀπὸ γυναῖκα ἄτεκνη;

γ) Ἀντιλήψεις διὰ τὸ ἓνα καὶ διὰ τὰ πολλὰ παιδιὰ: π. χ. "Ἐνα-κανένα. - Δὲ θὰ σβήσῃ τ' ὄνομά του κτλ.

δ) Μέσα πρὸς θεραπείαν τῆς στειρότητος.

1. - *Παράκλησες*. Προσφυγή εἰς ἀγιάσματα καὶ χάρες.

2. - Προσφυγή εἰς ἰάτραινες (κομπομαμμές) καὶ εἰς μαγγανείας (εἰς τὰ ὄξω).
Ἀγνίσματα, καταπλάσματα, βότανα (βληχώνι ἢ φλησκοῦνι, καλάνθρωπος κλπ.) καὶ μαντζούρια. (Τρόπος παρασκευῆς, χρῆσις κλπ.) - Μαγικοί τρόποι πρὸς τεκνογονίαν: Νὰ φάγῃ κουλλούρα ἀπὸ καινούργιο, πρωτοκαμένο φούρνο· νὰ καθίσῃ ἐπάνω στὴ μυλόπετρα, ὅταν γυρίζουν τὸν μύλο πρώτη φορὰ· νὰ πάρῃ εὐχὴν ἀπὸ γυναῖκα, τὴν ὥρα ποὺ γεννᾷ ἢ νὰ πηδήσῃ τρεῖς φορές ἐπάνω ἀπὸ τὰ καταλόγια κλπ. Εἰς τὴν Κάρπαθον ἡ γυναῖκα, ποὺ δὲν κάνει παιδί ἢ δὲν τῆς στέκονται τὰ παιδιά, γίνεται ἀδερφοποιτὴ μ' ἓναν ξενοχωρίτην, δηλ. κάνει εἰκονικὸν γάμον μὲ αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως. Ποῦ ἄλλου γίνεται τοῦτο καὶ πῶς;

ε) Μαγικαὶ πράξεις πρὸς ἀρρενογονίαν.

Ἀρσενικοβότανο, σιρnikouχορτ' ἢ ἀγοροβότανο. - Ἄλλοι τρόποι· π.χ. διὰ νὰ γεννήσουν ἀρσενικό, αἱ γυναῖκες εἰς μὲν τὴν Ἀρκαδίαν πατοῦν γυμνόποδες ὑνὶ ἀρότρων τοποθετημένον εἰς τὸ κατόρθον τῆς Ἐκκλησίας, εἰς δὲ τὴν Ἑπειρὸν πρέπει νὰ φάγουν πάντα ἀπὸ ἀρσενικοβότανου. Εἰς τὴν Ζάκυνθον, αἶμα μία γυναῖκα θέλῃ ν' ἀπαγκλήσῃ παιδί τοῦ ἑοῦτος ὁμοῦ μετ' ἑἰαν ἄλλον πρέπει νὰ φάγῃ τὸν θυμάλιον ἑσθρον τοῦ τεκνου ἐκείνου. - Ἀλλὰ μαγικαὶ πράξεις ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν κατάπαυσιν τῆς γεννήσεως ὀφείλου· π.χ. καρφώνουν τρία καρφιά εἰς τὸν τοῖχον λέγουσαι: καρφώνω τις τοῦ πλάκα καὶ γάρω ἀρσενικά (Μεσολόγγι) ἢ βγάζουν τὸ ὄνομα τοῦ κοριτσιοῦ Σταμάτα, διὰ νὰ σταματήσουν τὰ θηλυκά.

ς) Ἀνεμογκάστρι. Εἰς ποίαν ἐπήρειαν ἀποδίδεται; Ποῖα μέσα μεταχειρίζονται, ὅταν τὸ ἀποδίδουν εἰς διαβολικὴν ἐνέργειαν; - Πειράγματα τῶν γυναικῶν.

ζ) Μέσα πρὸς πρόκλησιν στειρώσεως ἢ πρὸς περιορισμὸν τῶν γεννήσεων. Βότανα: ἀτεκνο, ἀτεκνόχορτο, στερφοβότανο, γυναικόχορτο, μονηρόχορτο. «Ὅποια τὸ μυριστὴ (τὸ ἀτεκνο) παιδί δὲν κάνει καὶ ὅποια τὸ φάγῃ κάνει ἐφτά χρόνια καὶ παιδί. Γύρω στὸ ἀτεκνο κανένα βότανο δὲ φυτρώνει» (Παρνασσός). Μαγικαὶ πράξεις.

Β'. Ἐγκυμοσύνη.

α) Λέξεις, φράσεις καὶ παροιμίαι σχετικαὶ μετ' τὴν ἔγκυον καὶ μετὰς ἀδιαθεσίας τῆς ἔγκυμοσύνης. Βαρούμεν' (Θράκη), βαρνασμένησα (Πόντος), κατάβαρη (Κύπρος), φορτωμέν' (Ἑπειρος), γομαριασμένη (Μάνη), ἀγκαστρωμέν', ἔμποδος (Πόντος). - Βλάφτεται, βλαφτουριάζεται, ἔχ' κακοψύχ' (Θράκη), ἔχει κακὰ βλαψίδια (Κρήτη).

β) Τρόποι ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰς ἀδιαθεσίας τῆς ἔγκυμοσύνης (ἀπὸ τὰ

κακοψηχήματα). Ἐν παράδειγμα: σφάζουν μαῦρον πετεινὸν μὲ μαυρομάνικο μαχαίρι καὶ δίδουν εἰς τὴν ἔγκυον νὰ φάγῃ (Θράκη). - Διατί εἰς μερικά μέρη ἡ ἔγκυος προσπαθεῖ νὰ κρύψῃ τὴν ἔγκυμοσύνην της; Διὰ νὰ μὴ γεννηθῇ ἄσχημο τὸ παιδί της; ἢ διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸ κακὸ μάτι;

γ) Ἑτοιμασίαι διὰ τὴν γένναν: τὰ σπάργανα καὶ τὰ ροῦχα τοῦ μωροῦ. Λειτουργίαι κατὰ τὴν ὕφανσιν, τὸ κόψιμο καὶ ράψιμο αὐτῶν κλπ.

δ) Κίσεις (τὰ λεγόμενα *πυθυμητοῦρα*). Ποῖα ἀποτελέσματα ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ εἰς τὸ παιδί ἢ εἰς τὴν ἰδίαν ἡ ἀνεκπλήρωτος ἐπιθυμία ἐγκύου; Παραδείγμ.:

1. - Ἡμπορεῖ νὰ λιποθυμήσῃ τὸ ἔμβρυον (τὸ παιδί *κρούβγεται*, Κρήτη). Τρόποι διὰ νὰ *συνεφέρῃ* τὸ παιδί: δίδουν εἰς τὴν ἔγκυον νὰ πῇ ἀνθόνερο ἢ ἡ ἰδία οἶνην ἀναμμένο κάρβουνο εἰς ἕνα ποτήρι μὲ κρασί καὶ τὸ πίνει ἢ διαλύει ἀλεύρι μέσα σὲ πολὺ κρύο νερὸ καὶ τὸ πίνει ἢ ψήνει χταπόδι ξερὸ καὶ τὸ βάζει στὸν ἀφαλὸ της κττ.

2. - Ἡμπορεῖ νὰ γεννήσῃ τέρας ἢ νὰ *ἀναισθηθῇ* τὸ παιδί.

3. - Ἡμπορεῖ νὰ πρησθῇ ἢ θηλὴ τοῦ μαστοῦ της (*τρίχωμα*). Ἐπῶδαι καὶ σχετικὰ ἱατρικά. Ἐν παράδειγμα: *χειρὶς ἡγεμένη* διαλυμένη μέσα σὲ ξύδι τυλίγεται μέσα εἰς ἕνα κομμάτι ἀπὸ πᾶν φακόνι καὶ ἐπιδέχεται εἰς τὸν μαστόν.

4. - Ἀρνατὸν νὰ *κόψῃ* σὰ *μαῖνα* διὰ νὰ χάσῃ τὴν ἄρεσιν ν' ἀδυνατίσῃ καὶ ν' ἀποβάλλῃ. - Μέσα θεραπείας.

ε) Ἀποβολή. Εἰς ποῖα αἷτια *ἀποβάλλεται* αὕτη; (Πρβλ. τὴν πίστιν διὰ τὴν Ἀρπάχτρα. Σχετικαὶ φράσεις: *σκοτώθη* = ἀπέβαλε κλπ.).

Προφυλακτικὰ κατὰ τῆς ἀποβολῆς: *Κρατητήρας, ἀνεβασταχτήρας* (περίεπτον μὲ τὸ ἄβγὸ μαύρης κόττας, ποὺ τὸ ἔβαψαν πρῶτο τὴν Μεγ. Πέμπτην καὶ τὸ ἀφῆκαν ἑπτὰ χρόνια εἰς τὸ εἰκονοστάσι, ἢ μ' ἕνα ἀστροπελέκι ἢ ἄλλο τι). Ἔως πότε φορεῖ τὸν κρατητήρα ἡ ἔγκυος; - Πότε ἡ ἀποβολὴ θεωρεῖται ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἐγκύου; ἂν συμβῇ εἰς τοὺς ζυγούς ἢ εἰς τοὺς μονοὺς μῆνας;

ς) Ἄλλαι προφυλάξεις κατὰ τῆς ἀποβολῆς ἢ τοῦ προώρου τοκετοῦ. Π.χ. Δὲν σηκώνει ἡ ἔγκυος βαριὰ πράγματα, δὲν περνᾷ ἀπὸ μέρη ποὺ τῆς προκαλοῦν φόβον, φροντίζουν νὰ μὴν τῆς λείψῃ *ὅ,τι μυριστῇ ἢ λιμπιστῇ* (νὰ πάρῃ τοῦλάχιστον *μυρωδιά*). - Σχετικαὶ διηγήσεις.

ζ) Ἀπαγορεύσεις πρὸς ἀποτροπὴν ἐνδεχομένης βλάβης τοῦ παιδίου. Παραδείγματα: Δὲν πρέπει ἡ ἔγκυος νὰ πηγαίνῃ εἰς κηδείας μηδὲ ν' ἀσπασθῇ νεκρόν, διὰ νὰ μὴ γίνῃ τὸ παιδί της κίτρινο ἢ λιγόκαρδο· δὲν πρέπει νὰ φάγῃ λαγόν, διότι τὸ παιδί της θὰ λαγοκοιμᾶται ἢ θὰ φοβᾶται· δὲν πρέπει νὰ φάγῃ κρέας χοιρινόν ἢ χταπόδι ἢ σαλιγκάρια, διότι τὸ παιδί της θὰ βγάξῃ χοιράδες κλπ. Δὲν πρέπει νὰ βάζῃ κλειδί στὴ μέση της ἢ νὰ πηδᾷ βέργα, διότι

τὸ παιδί θὰ γεννηθῇ *λουροδεμένο* κττ. Ἐπίσης δὲν κλέπτει, δὲν βαπτίζει παιδί, δὲν δανείζεται μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου σκεῦος καπνισμένον κλπ.

Ἀπαγορεύσεις ὥρισμένων πράξεων πρὸς ἀποφυγὴν θηλυγονίας.

Ποῖαι πράξεις ἀπαγορεύονται, διὰ νὰ μὴ γεννηθῇ τὸ παιδί ἀνάποδα; (π.χ. δὲν βάζουν τὰ ξύλα ἀνάποδα στὴ φωτιά).

η) Τήρησις τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀγίου Συμεὼν (3 Φεβρουαρίου) ἢ καὶ τῶν τριῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Φεβρουαρίου (*Συμόγορτα*), ὡς καὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος, Ἀγ. Ἀζαρία, Ἀγ. Εὐσταθίου, Ἀγ. Τρύφωνος. - Διηγῆσεις διὰ *σημειωμένους*. - Παροιμίαι: π.χ. Ὁ Τρύφος τρίφτ' τὰ κόκκαλα, | ἡ Παναγιά τὰ πλάθ' | κὶ ὁ Σύμος τὰ σημειών' (Θράκη).

θ) Ἐνέργειαι πρὸς ἐπίτευξιν εὐτοκίας (ὠκυτόκια): π.χ. κύλισμα εἰς τὴν *κυλίστρα*, κτυπήματα τῶν Βαίων, θυσία πετεινοῦ κτλ. Προσφυγὴ εἰς ἁγίους βοηθοὺς (Παναγίαν, Ἅγιον Ἐλεuthέριον, Ἅγιον Αὔκουλον κλπ.).

ι) Προγνωστικὰ τοῦ γένους τοῦ παιδίου.

1. - Ἀπὸ ὥρισμένα σημάδια τοῦ προσώπου τῆς ἐγκύνου, ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς κοιλίας καὶ ἀπὸ διαφόρους ὁρέξεις ἢ *ἐνεργείας* τῆς ἐγκύνου (πρβλ. *καθάρια*

μορφή - καθάρια κόρη)

2. - Ἀπὸ ὥρισμένα *σταντήματα* ἢ *ὄνειρα* καὶ ἀπὸ διαφόρους *ποτατισμούς* π.χ. ἀναλόγως τοῦ προσώπου καὶ διὰ ἴδη *πρώτον* ἐξερχομένη εἰς τὴν ὁδὸν μετὰ τὴν βέργαν τοῦ ἀντιοῦ (*γκάρδιο*), *μολὴ* τελειώση τὸ παννὶ εἰς τὸν ἀργαλειό.

3. - Ἀπὸ σημεῖα λαμβανόμενα ἐκ τῆς πυρᾶς (*ἐμπυροσκοπία*): π.χ. σπόροι πορτοκαλίου ἢ ἀραβοσίτου ρίπτονται εἰς τὴν πυράν, μεθ' ὃ παρατηροῦν, ἂν οὗτοι θὰ καοῦν ἢ θὰ ἐκτιναχθοῦν ἔξω τῆς πυρᾶς. Ὡμοπλατοσκοπία. Σπλαγγχοσκοπία. Ποῖα τὰ παρατηρούμενα σημεῖα καὶ ποῖα ἡ ἐξήγησις αὐτῶν;

4. - Ἀπὸ τὰς φάσεις τῆς σελήνης.

ια) Πράξεις ἀποβλέπουσαι εἰς εὐγονίαν.

Πίστις ὅτι τὸ παιδί θὰ ὁμοιάσῃ ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον θὰ ἴδῃ ἡ ἐγκυος κατὰ τὸ πρῶτον σκίρτημα αὐτοῦ. Ἀνάρτησις εἰκόνης τῆς Παναγίας κτλ. - Εἰς μερικὰ μέρη εἰς τ' *ἀπονιρίδια* τῆς μαμμῆς νίπτονται ὥραϊαι γυναῖκες, διὰ νὰ γίνῃ εὐμορφο τὸ παιδί.

ιβ) Δεισιδαίμονες συνήθειαι εἰς περίπτωσιν ἀποβολῆς ἢ γεννήσεως νεκροῦ.

Ποῦ θάπτεται τὸ ἀποβαλλόμενον ἔμβρυον καὶ διατί ἐκεῖ; π.χ. εἰς τὸν Πόντον τὸ γεννηθὲν νεκρὸν τὸ σπαργανώνουν καὶ σύροντες κατὰ γῆς τὸ φέρουν πρὸς ταφὴν ἄλλως *πατεῖ τὴν μάγναν*. - Δοξασίαι περὶ τοῦ ἀποβαλλομένου ἐμβρύου (*τελώνια* κλπ.). Κάνονας καὶ λοιπαὶ τιμωραὶ (*φρόνισα*).

Γ'. Γέννησις.

α) Πρόσκλησις τῆς μαμμῆς καὶ τῶν συγγενῶν. - Εὐχαὶ καὶ πράξεις ἀποβλέπουσαι εἰς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ.

Εὐχαὶ τῶν προσερχομένων: *Καλὴ εὐκολία καὶ καλὴ λευτεριά. Γλυκεῖα φωνὴ καὶ ὀγλήγορη. Χέλια!* κτλ. - Λύσιμο τοῦ ποδιᾶς καὶ τῆς ζώνης καὶ σχετικαὶ εὐχαί, σχίσιμο τοῦ ὑποκαμίσου καὶ ἀνάλογοι ἐπικλήσεις: π. χ. *Σκιστῆτε ἄθρια καὶ βουνὰ καὶ ἡ θυγατέρα μου γεννᾷ* (Κρήτη). - Οἰωνισμοὶ μετὰ τὸ χέρι τῆς *Παραγίας* κτλ. - Κτυπήματα τῆς δυστοκούσης μετὰ τὸ ὑπόδημα τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὰ νῶτα: *Ἐγὼ σὲ φόρτωσα καὶ ἔγὼ σὲ ξεφορτώνω* καὶ εἴ τι ἄλλο. Εἰς μερικὰ μέρη δίδουν εἰς τὴν ἐπιτόκον νὰ πῇ ἄλλας διαλελυμένον εἰς τὸ ὑπόδημα τῆς πενθερᾶς ἢ ἀπόπλυμα ἐκ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν της. - Κλείουν τὰς θύρας τοῦ δωματίου τῆς ἐπιτόκου ἢ τὰς ἀνοίγουν; Τῆς βγάζουν τὰ δακτυλίδια, τὰ σκουλαρίκια; Ἄλλαι συμβολικαὶ πράξεις.

β) Θέσις τῆς γυναικὸς κατὰ τὸν τόκετον:

Ὄρθη ἢ εἰς τὰ γόνατα; εἰς ἀναμείβουσαν *προμαχία* ἢ εἰς τὸ *σκαμνί*; Πείραξις καὶ ποῦσις τοῦ *σκαμνίου* ἢ ἀνάκλις τῆς *αἰαμμῆς*. Ἐκτενναὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν βοηθῶν τῆς νεαρτοῦσας *παυρηνίαι*, *εὐπροσμάχη*, *μυροσμάχη*, *καρδιοβαστοῦσα*, *σ'κωτοῦ* κτλ.) εἰς πειραγμὰς δυστοκίας. - Ἀντισηπτικά (ξύδι ἢ ἄλλο τι);

γ) Ὑστερον ἢ ἄκλουθο. (*Λευτέραι*, *ἀδρέφι*, *κατάπουδου*, *φταπάποδο*, *συντρόφιν*, *ντύμα*, *κ'τίαρ*, *τουττάρι*). Τρόποι ἐνεργείας, διὰ νὰ πέσῃ τὸ ἄκλουθο (Πρόκλησις ἐμέτου). Κατατεμαχισμός, ταφή καὶ κάρφωμα ἢ κάψιμο τοῦ ὑστέρου. Διὰ ποίους λόγους γίνεται τοῦτο;

δ) Προσωπίδα ἢ ἀντιπρόσωπο, καταπροσωπίδι ἢ διπροσωπειώ, *πάννα*, *τσίπα*, *σκέπη* (τὸ ἄμνιον). *Παιδί* μετὰ *τσίπα*. Χρῆσις: *φνλαχτὰ* ἀπὸ τὴν *τσίπα*. Μερικαὶ μητέρες φυλάσσουν τὴν *τσίπα* εἰς τὸ εἰκονοστάσι καὶ τὴν δεικνύουν εἰς τὸ παιδί των, ὅταν πρωτοκινῇ διὰ τὸ σχολεῖον ἢ τὴν βάζουν εἰς τὴν σάκκα του.

ε) *Παιδί* μετὰ *τρίχες* στήν οὐρὰ ἢ στὸ σβέρκο (*ἀντρειωμένος*). Τὸ *ντελάλημα* τοῦ *ἀντρειωμένου*. Πῶς γίνεται καὶ ἀπὸ ποῖον; - Δοξασίαι περὶ τῶν τερατομόρφων ἢ σημειωμένων παιδιῶν (*παράλλαμα*, π. χ. *παιδί* γεννηθὲν μετὰ δόντια κτλ.) Δοξασίαι περὶ τῶν διδύμων καὶ τριδύμων.

ς) Πρῶται περιποιήσεις λεχοῦς:

1. - Ζώσιμο τῆς κοιλίας (μετὰ τὴν ζώγην τοῦ ἀνδρός:).
2. - Ἱατρικὰ καὶ μέθοδοι διὰ τὴν ἀνάταξιν τῆς μήτρας. (*Φτέρνισμα* καὶ ἄλλαι ἐνεργεῖαι τῆς μαμμῆς, *γὰ νὰ πάῃ ἡ μήτρα στὸν τόπο της*. - *Στερόχορτο*

διὰ τὸν πόνον τῆς *στέρας* (μήτρας). Εἰς τὴν Κάρπαθον τὰ *στεροπόρια* τῆς λεχώνας τὰ *κόβουν* μὲ τὸν πέλεκυν!—Καταπλάσματα, *γὰ νὰ πάρουν τὴ βράση* καὶ λοιπὰ ἱατρικὰ εἰς περιπτώσιν ἐπιλοχίου πυρετοῦ.

3. - *Ἀχρίσματα* μὲ μυρωδικὰ (δενδρολίβανον, ἀλφασκιά, λεμονόφυλλα κτλ.). *Σβήσιμο κεραμιδιῶν* (7 ἢ 9 τὸν ἀριθμόν), ἀφοῦ πυρακτωθοῦν, μὲ κρασί καὶ διάφορα μυρωδικὰ (*λιθόπυρα*, *βήσσαλα* κλπ.) Πότε καὶ πῶς γίνεται τοῦτο;

4. - Καθαρισμὸς τοῦ προσώπου τῆς λεχοῦς ἀπὸ τὴν *πάννα* (μὲ τὸ ροῦχο τοῦ ἀνδρός της, ποτισμένο μὲ τὸν ἰδρωτα του (Κρήτη).

5. - Κατάκλισις τῆς λεχοῦς καὶ συναφεῖς *πράξεις* π. χ. εἰς τὴν Ἄν. Κρήτην, ἂν ἡ μητέρα θέλῃ νὰ σταματήσουν τὰ παιδιά, κατακλίνεται ὑπτία μὲ τοὺς πόδας ὑψηλά· ἂν θέλῃ τὸ κατόπιν τέκνον νὰ εἶναι ἀγόρι, πλαγιάζει δεξιὰ κττ.

ζ) Πρῶται περιποιήσεις νεογνοῦ.

1. - *Ἀφαλόκομμα*. Πῶς γίνεται; Φυλάσσεται ὁ ὁμφάλιος λῶρος ἢ ἀπορρίπτεται ἑρσινόμενος; Ποῦ ἀπορρίπτεται καὶ διατί ἐκεῖ; ἢ ἀφιερώνεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν;

2. - *Ἀλάτισμα* τοῦ βρέφους καὶ *λουστισμὸς*. Πῶς γίνεται καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν; Τί ἄλλο ῥίπτουν εἰς τὸ νερό; Ποῦ *πάρναι* τὰ νερά; *Ἀσμάκιμα* τοῦ βρέφους. Ἄλλαι συνήθειαι κατὰ τὸ πρῶτον αὐτὰ λοιπόν; π. χ. εἰς τὴν Κρήτην ῥίπτουν εἰς τὸ *ἀπόλοιμα* τοῦ βρέφους *μιάν πέτραν* διὰ νὰ σφίξῃ τὸ κεφάλι του, ὅπως ἡ πέτρα, καὶ νὰ ἔχῃ στερεὸν *καπνὸν*, τὸ δὲ ἄλλας (ροῦς τοῦ *μωροῦ*) δανείζεται πρὸ καιροῦ ἢ ἐπίτοκος ἀπὸ καλὴν καὶ φρόνιμον οἰκοδέσποιναν. Εἰς μερικοὺς τόπους ἀλείφουν τὸ νήπιον μὲ μέλι καὶ στάχτη.

Παροιμίαι καὶ ἄλλαι ἐκφράσεις σχετικαὶ μὲ τὸ *ἀλάτισμα*.

3. - *Σπαργάνωμα* καὶ *φάσκισμα*. Κάλυμμα τῆς κεφαλῆς (*φακιόλι ἄσπρο*). Ποῖον λόγον ἔχει; Εἰς χωρία τινὰ τῆς Ἡπείρου ἐπὶ 40 ἡμέρας τὸ μωρὸ δὲν τοῦ φοροῦν ροῦχα, ἀλλὰ τὸ τυλίσσουν μ' ἓνα πουνκαμισάκι μέσα σ' ἓνα σακκί. Ποῦ ἄλλοῦ γίνεται τοῦτο καὶ διατί;

4. - Διάπλασις τοῦ κρανίου, τῆς μύτης καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ βρέφους.

5. - Κοπή τοῦ *χαλινοῦ*, *χάραγμα* καὶ ἄλλαι ἐνέργειαι τῆς μαμμῆς ἐπὶ τοῦ βρέφους. Εἰς μερικὰ μέρη ἡ μαμμη κόβει τὸ χαλινάρι κάτω ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ βρέφους ἢ *ξελαίμζει τὸ μωρό*, δηλ. καθαρίζει διὰ τοῦ δακτύλου τὸν λαιμόν του κάμνουσα σταυρὸν ἐπὶ τοῦ τοίχου, *γὰ νὰ μὴ ξερονᾷ τὸ παιδί* (Κρήτη). Εἰς ἄλλα μέρη ἡ μαμμη χαράσσει τὸ βρέφος εἰς τὸν αὐχένα, διὰ νὰ φύγῃ τὸ κακὸ αἷμα ἢ τὸ *ξυρίζει* εἰς τὴν πλάτην, ἀλείφουσα αὐτὸ πρῶτον μὲ αὐγὸ καὶ ζάχαρι, διὰ νὰ γίνῃ τὸ παιδί γλυκοαίματον, καὶ κατόπιν μὲ ράβδους θείου καὶ ζάχαριν, διὰ νὰ μὴ βγάξῃ σπυριά· τέλος σταυρώνει καὶ γητεύει τὸ βρέφος πρὸς πρόλη-

ψιν παντὸς κακοῦ. Ποία γητεῖα λέγεται; - Ἐνσταλάξεις εἰς τὰ μάτια τοῦ μωροῦ γάλακτος μητρικοῦ, λεμονίου, κρασιοῦ κλπ.

6. - Συμβολικαὶ πράξεις σκοποῦσαι τὴν ἐνίσχυσιν καὶ στερέωσιν τῆς υἱείας τοῦ νεογνοῦ. Π. χ. τοῦ φοροῦν παλαιὸν ὑποκάμισον τοῦ πατρὸς του ἢ τὸ περνοῦν ἀπὸ τοῦ λύκου τὸ στόμα (ἓνα ξύλινον κύκλον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι προσκολλημένον δέρμα λύκου). Εἰς τὴν Κύπρον καίοντες διὰ λαμπάδος ἀνοίγουν ὀπὴν εἰς ἓνα ἄσπρο παννὶ ἢ εἰς ὑποκάμισον τῆς θείας τοῦ παιδίου καὶ διὰ τῆς ὀπῆς εἰσάγουν τὴν κεφαλὴν του. Εἰς πολλὰ μέρη δίδουν εἰς τὸ βρέφος ὠρισμένα ὀνόματα μέχρι τῆς βαπτισεώς του (Δράκος, Δρακοῦ, Σιδέρης κλπ.).

7) Παράδοσις τοῦ βρέφους εἰς τὴν μητέρα. - Πῶς γίνεται αὕτη καὶ μὲ ποίους λόγους καὶ πράξεις συνοδεύεται; Παραδείγματα: εἰς τὴν Κύπρον ἡ μαμὴ κυλᾷ τὸ βρέφος ἀπὸ τοὺς μαστοὺς τῆς λεχοῦς ἕως τοὺς πόδας τῆς τρεῖς φορὰς λέγουσα: Ἐσὺ ποὺς τὸ ἐγέννησες, ἐσὺ νὰ τ' ἀναγιάω. Εἰς τὴν Αἰτωλίαν, Ἀργολίδα, Κρήτην κ. ἄ. ἡ μαμὴ βράζει τὴν λεχὼ: Ἀρνὶ θέλεις ἢ κατσίκι; καὶ ἡ λεχὼ ἀπαντᾷ: Ἀρνὶ. Εἰς τὴν Θράκην ἡ μαμὴ κοσκινίζει ἐπάνω ἀπὸ τὴν λεχὼνα κουφέτα, καρύδια κλπ. μετὰ τὴν ἐκκόσκινο. Ἄλλας τινὰς συνηθείας βλ. εἰς τὰ Θρακικὰ τ. Α' σ. 129 καὶ 130. Ἡ ἐν γλ. - Προσκλησις τοῦ πατρὸς. Ἀγασμός τῶν παρευρεθέντων κατὰ τὸν τοκετόν. Γεννητούρια ἢ λουχονίκια ἢ κουρσάλα: δῶρα πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους.

1) Ἐστίασις γενεθλίων (τῆς Παναγίας τὸ τραπέζι ἢ τὰ γεννητούρια, τὸ πογονίκι κτλ.) καὶ τὰ κατ' αὐτὴν τελούμενα. - Εἶδη φαγητῶν. Εὐχαὶ καὶ δῶρα πρὸς τὴν λεχὼ καὶ τὸ νεογέννητον: πογονίγια ἢ μπουγανίγια, κανίσκια, παραμόνια, λοχουσιάτικα, νιόφυχο, ραντίσματα, γεννόφυλλα κλπ.) Εἰς τί συνίστανται ταῦτα; Οἰωνισμοί: Ἄν εἶναι (τὸ γεννηθὲν) ἀγόρι, τῆς στέλνουν δίπλες, γιὰ νὰ διπλώσουν τ' ἀγόρια, ἂν εἶναι κορίτσι, τῆς στέλνουν ἄλλα γλυκὰ (Σπάρτη).

2) Ποῖαι συνήθειαι ἐπικρατοῦν κατὰ τὴν γέννησιν ἄρρενος καὶ ποῖαι κατὰ τὴν γέννησιν θήλεος τέκνου; (πυροβολισμοί, γλυκύσματα κλπ. Ἐξοδος τῆς μαμῆς εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ φακιόλιον ἀνάλογον πρὸς τὸ γένος τοῦ γεννηθέντος). Ποῦ ἀναγράφεται ἡ γέννησις τέκνου; (Εἰς τὴν Λέρον ὀπισθεν τῶν εἰκονισμάτων τῶν ἁγίων).

3) Προγνωστικὰ διὰ τὸ γένος τοῦ ἐπομένου τέκνου.

Ἐὰν τὸ νεογέννητον βάζῃ τὰ πόδια του τὸ ἓνα ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο, τὸ κατόπιν γεννηθισόμενον θὰ εἶναι ἀγόρι (Κρήτη). Ἄν γεννηθῇ τὸ παιδί φούσκη φεγγαριοῦ, καὶ τὸ ἐπόμενον θὰ εἶναι ὅμοιον ἂν γεννηθῇ χάση φεγγαριοῦ, τὸ ἐπόμενον θὰ εἶναι διαφορετικὸν (Σπάρτη).

ιγ) Λοξασίαι καὶ ἀποφθέγματα σχετικά μὲ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, καθ' ἣν γεννᾶται τὸ παιδί. Π. χ. "Ἄν τὸ παιδί γεννηθῇ σὴ γέμωσῃ φεγγαριοῦ, δὲν τὸ βαστοῦνε ροῦχα (πετσοκαταλυτής), ἂν σὴ λίγωσῃ, δὲν τὰ λεί εὐκολα (Ἄν. Κρήτη)· ἂν γεννηθῇ πλουσουραγιά (δηλ. ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶναι γεμῆτος ἄστρα), γίνεται πλούσιον, ἂν γεννηθῇ κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, γίνεται καλλικάντζαρος. Τί κάμνουν, διὰ νὰ μὴ πάρουν τὸ παιδί αὐτὸ οἱ καλλικάντζαροι; Παιδί ἢ ζῷο δὲν εἶναι καλὰ νὰ γεννηθῇ βασιλεμα ἡλιοῦ (Ἡπειρος)· τοῦναντίον τὸ γεννιόμενον περὶ τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς θὰ εἶναι εὐτυχισμένον καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν (Πόντος). - Ποῖαι δοξασίαι ὑπάρχουν διὰ τοὺς σαββατογεννημένους;

Σχετικαὶ διηγήσεις.

ιδ) Ἀσμάτια καὶ παροιμίαι, σχετικά μὲ τὰς διαφόρους ἡλικίας.

ιε) Ποία ἐξήγησις δίδεται εἰς τὰ παιδιά διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀδελφοῦ; Ποῖος φέρνει τὰ μωρά;

Δ'. Λεχούσας

α) Λέξεις, παροιμίαι καὶ φράσεις σχετικά μὲ τὴν λεχώ. Π. χ. "Ὡς τὶς σαράντα μέρες τὸ μῆμα τῆς λεχούσας καὶ ἀραικῶ (Κύπρος).

β) Ἀρμόνες βλάπτοντες τὰς ἐπιτόκους καὶ τὰς λεχούσας κατὰ ἀε-
ροικά, Γελλοῦ, Νεράιδες, Καλότυχες, Ἄλως, Κουτσουδαμόνιο κλπ.

Προφυλακτικὰ κατὰ τῆς δαιμονίης ἐπιρρείας:

1. - Ἐπὶ κλησις τῆς βοηθείας ἁγίων (τῆς Παναγίας, τῆς Ἀγίας Λεχούσας, τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου, Ἀγίου Στυλιανοῦ, Ἀγίου Συμεὼν κλπ.).

2. - Ψωμί, ἄλατι, σκόρδον, σαποῦνι, σκούπα, μαυρομάνικο μαχαίρι, μιτά-
ρια κλπ. ὑπὸ τὸ προσέφαλον ἢ ὑπὸ τὴν στρωμνὴν τῆς λεχούσας.

3. - Κανδήλα ἢ πῦρ ἄσβεστον ἐντὸς τοῦ δωματίου.

4. - Δὲν ἀφήνεται μόνη ἐπὶ 3 ἢ 9 ἢ περισσότερας ἡμέρας. Τί γίνεται, ἂν πρόκειται ν' ἀπουσιάσῃ ἐπ' ὀλίγον ὁ φύλαξ; (Ἡ σκούπα ἐπὶ τῆς στρωμνῆς ἢ ὀπισθεν τῆς θύρας).

5. - Δὲν ἀνοίγεται ἡ θύρα τῆς λεχούσας κατὰ τὴν νύκτα οὔτε εἰσάγεται φῶς ἀπ' ἔξω κλπ. Ὁ ἐρχόμενος ἔξωθεν πρέπει νὰ θυμιασθῇ μὲ λιβάνι καὶ μπαρούτι ἢ νὰ διασκελίσῃ ἀναμμένον δαυλὸν ἢ νὰ καρφώσῃ μαυρομάνικο μαχαίρι εἰς τὴν θύραν κττ.

6. - Ἄλλαι συνήθειαι ἀποσκοποῦσαι τὴν ἀποδιοπόμπησιν δαιμόνων ἢ τὴν ἀποτροπὴν κακοῦ. Σταυρώματα, ἐξευμενισμοὶ καὶ ἐξορκισμοὶ τῶν πονηρῶν πνευ-
μάτων. Παραδείγματα· εἰς τὸν Πόντον χύνουν ἀπὸ τὰ παράθυρα νερὸ καὶ μέλι·
εἰς τὴν Κρήνην (Τσεσμέ) τὰς τρεῖς πρώτας νύκτας μετὰ τὸν τοκετὸν κοιμοῦνται

τρεις Μαρίαι εις την οικίαν της λεχοῦς. Εις την Αιτωλίαν ἡ γέννα γίνεται μυστικά, διὰ νὰ μὴ γίνῃ λόγος, *βουή*, καὶ *βουῖσῃ* ἢ *λεχῶνα* καὶ πάθῃ ἀπὸ δυστοκίαν ἢ ἄλλα κακά. Εἰς τὴν Σαμοθράκην κ. ἄ. ὁ τοκετὸς δὲν γίνεται εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐπιτόκου, ἀλλ' εἰς ἄλλην, συγγενικὴν ἢ γειτονικὴν οἰκίαν, ἡ δὲ λεχὼ ἐπιστρέφει μετὰ 15-20 ἡμέρας εἰς τὴν οἰκίαν της. Ποῦ ἄλλοῦ γίνονται ταῦτα;

γ) Προφυλάξεις τῆς λεχοῦς ἀπὸ τὴν βασκανίαν.

Ἀντιβασκανία (σταυρός, *ἐλὶὰ τῶν Βαγιῶν*, σκόρδο *μονόφυλλο*, *φλουρὶ* ἢ *βραχιόλι* μὲ *κόκκινη* ἢ *μπλάβη κλωστή* κλπ.). Ἀπόκρουσις τῆς λεχοῦς ἢ μόνον τοῦ προσώπου της ἀπὸ τοὺς ξένους (ἄσπρο φακιόλι εἰς τὸ πρόσωπον ἢ ἄσπρο σεντόνι ἔμπρὸς εἰς τὸ κρεβάτι ἢ εἰς τὸ στρώμα της).

δ) Ἀρμενίασμα. - Ποῦ καὶ εἰς ποίας περιπτώσεις λέγεται, ὅτι ἡ λεχῶνα *ἀρμενιάζεται*; Ἀπὸ τί προέρχεται τοῦτο; Φάρμακα καὶ μαγικαὶ πράξεις κατὰ τοῦ ἀρμενιάσματος. Παράδειγμα: εἰς τὴν Στενήμαχον *δένουν στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ κόκκινο γνέμα*, γιὰ νὰ δεθῇ ἡ Ἀρμενίασμα καὶ μὴν ἀρμενιαστῇ ἡ λεχοῦσα.

ε) Αἱ τροφαὶ τῆς λεχοῦς κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας καὶ κατόπιν. Ποῖαι τροφαὶ ἀπαγορεύονται καὶ διατί; Ὁ πρώτος χυλὸς τῆς λεχῶνας (*ἀρφανὶ* ἐν Κύπρῳ, *σούγλη* ἐν Κιμώλῳ). Εἰς μερὰ τῆς τῆς Θράκης τὸ *γάβαρο* (πινάκιον) καὶ τὸ *κουτάκι*, μετὰ τὰ βότνια ταγίζον τὴν λεχῶνα εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετὸν, προεπεὶ νὰ εἶναι ἀμεταχειρίσιστα (*ἄσφρατα*) εὐθὺς δὲ τὰ θάπτουν εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ μὴ φάγῃ ἄλλος μὲ αὐτά. Ποῦ ἄλλοῦ γίνεται τοῦτο;

ς) Τὸ γάλα τῆς γυναίκας. Συνήθεια σχετικὰ μὲ αὐτό.

1. - *Γιὰ νὰ κατεβῇ τὸ γάλα*: προσφυγὴ εἰς ἀγιάσματα (Ἀγία Γαλατιανή), χρῆσις περιάπτων (*γαλοῦσα*, *γαλατόπετρα*), τροφαὶ εἰδικαὶ (*φασόλια*, *χταπόδι*) καὶ καταπλάσματα (εἰς τὸ στῆθος, εἰς τὰ νῶτα), βότανα (*μανόγαλο*). Εὐχαὶ καὶ ἐπωδαί, ὅταν τῆς γυναίκας δὲν ἔρχεται τὸ γάλα. Εἰς Ρεῖσδερε Σμύρνης εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ λεχὼ ἔτρωγε *ψωμὶ ταξιδιάρικο*, δηλ. πὺν νὰ ἔχῃ περάσει θάλασσα.

2. - Τὸ πρῶτον γάλα τῆς μητέρας (*κολάστρα*, *μοός*). Ποῦ τὸ χύνουν; Ἰδιότητες αὐτοῦ. Εἰς ποίας ἀσθενείας μεταχειρίζονται τὸ γάλα τῆς γυναίκας ὡς ἱατρικόν;

3. - Τί κάμνουν, γιὰ νὰ μὴ *ματιαστῇ* τὸ γάλα; ἢ διὰ νὰ μὴ πάρῃ ἡ μία τὸ γάλα τῆς ἄλλης; Σταυρώματα, ἐπωδαί.

4. - Τί κάμνουν, ἂν τὸ γάλα ἔλθῃ πολὺ; π. χ. τὸ ἀρμέγει στὴν παντόφλα της καὶ τὸ χύνει σὲ μέρος, πὺν δὲν πατιέται ποτὲ στὴ φωτιά, γιὰτὶ τότε *ξεραίνονται τὰ στήθια* της (Σπάρτη).

5. - *Γιὰ νὰ ξανάρθῃ* τὸ χαμένο γάλα. Διάφοροι μαγικοὶ τρόποι καὶ ἐπω-

δαί. Π. χ. κάμνουν την συκιά συντέκνισσα (Κρήτη), στέλνουν ψωμί ἄζυμο στην ἀγέλη (Θράκη) κτλ.

6. - Τί κάμνουν, ὅταν πονέσουν τὰ βυζιά τῆς γυναίκας ἢ οἱ ρῶγες τῶν βυζιῶν; Τρόποι μεταβιβάσεως τῶν πόνων. Ἱατρικά, ἐξορκισμοὶ καὶ ἐπωδαί.

7. - *Γιὰ νὰ κοπῇ τὸ γάλα.* Ἐπιθέματα ἐπὶ τῶν μαστῶν καὶ ἄλλοι τρόποι (π. χ. αἱ Κρητικαὶ γυναῖκες γυρίζουν τὴ γαλοῦσα ὀπίσω εἰς τὴν πλάτην, ἐπιλέγουσαι ἐπωδὴν τινα).

8. - Δεισிடαιμονίαι σχετικαὶ μὲ τὴν θηλάζουσαν γυναῖκα.

ζ) Τὸ σήκωμα τῆς λεχῶνας. - Κατὰ ποίαν ἡμέραν γίνεται; Ποῖος σηκώνει τὴν λεχῶ καὶ ποῖαι πράξεις συνηθίζονται τότε; Π. χ. εἰς μερικά μέρη εἰς τὸ δάπεδον, ὅπου ἔκειτο πρὶν ἢ στρωμένη, καίουν στουπὶ καὶ συγχρόνως βάζουν τὴν λεχῶνα νὰ πατήσῃ σίδερο ἢ κρομμύδι εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ δωματίου, λέγοντες ἀναλόγους εὐχάς. Εἰς τὴν Κύπρον ἡ λεχῶ τῇ συνοδείᾳ τῆς μαμμῆς σταυρῶνει τὸ σπίτι καὶ ῥίπτει τεμάχια ἄροτου εἰς τὰς γωνίας, διὰ ν' ἀπομακρύνῃ τὰ κακὰ πνεύματα. - Φιλοδωρήματα τῆς μαμμῆς κατὰ τὸ σήκωμα τῆς λεχῶνας (σαποῦνι ἄβρεχο, κρομμύδια, ἄλατι καὶ φασόλια).

η) Τὸ λούσιμο τῆς λεχῶνας. - Ποτε γίνεται καὶ ποῖα χόρτα ῥίπτονται εἰς τὸ νερό. - Συνηθῆναι κατ' αὐτό.

θ) Δεισிடαιμονίαι διὰ τὴν ἀσαράντιστην. Π. χ. Νὰ μὴ τὴν ἰδῇ ὁ ἥλιος οὔτε τὸ πρωτὶ, ὅταν ἀνατέλλῃ, οὔτε τὸ βράδυ, ὅταν δύῃ· νὰ μὴν ἰδῇ εἰς καθρέπτην· νὰ μὴν ἰδῇ λείψανον, νύμφης ἢ ἄλλην λεχῶ· νὰ μὴ πλησιάσῃ εἰς φοῦρνον (διατί;) Ὅμοίως δὲν πρέπει νὰ πηδῇ αὐλάκι μὲ νερὸ ἢ νὰ ἐπισκεφθῇ ξένην οἰκίαν (διατί;).

Ποίας προφυλάξεως λαμβάνει, ὅταν ἀναγκασθῇ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν; (π. χ. πιάνει τὸ σίδερο τῆς πόρτας ἢ φορεῖ πέταλον ζώου περὶ τὴν ὄσφυν ἢ ἄλλα ἀντιβασκάνια (σκόρδον, γαλάζια χάνδρα κλπ.).

Ἄλλαι δεισிடαιμονίαι. Παραδείγματα: Ἄμα σὲ μιὰ γειτονιά ὑπάρχουν δυὸ λεχῶνες, ἀλλάσσουν τὰ δαχτυλίδια τους (Ἀμβρακία). - Ἄμα μία λεχῶ ἰδῇ ἄλλην καὶ τύχῃ ν' ἀδιαθετῇ τὸ παιδί της, συναντᾶται κάπου μὲ αὐτήν, ἀνταλλάσσουν τὰ βρέφη των καὶ καθήμεναι ράχη μὲ ράχη τὰ βυζαίνουν καὶ κατόπιν φεύγουν, χωρὶς ἢ μία νὰ ἰδῇ τὴν ἄλλην (Σαράντα Ἐκκλησίαι).

Ποία συνήθεια ἐπικρατεῖ, ἂν ἡ λεχῶ ἀποθάνῃ ἀσαράντιστη; (π. χ. εἰς τὴν Θράκην «πᾶνε στὸν τάφο της τὴν ὥρα ποὺ βασιλεύει ὁ ἥλιος καὶ ῥήχνουν ἓνα μαστραπᾶ νερὸ, γιὰ νὰ δροσίξεται ἡ δροσοφορτωμένη». Ποῦ ἄλλοῦ γίνεται τοῦτο;)

ι) Ὁ Σαραντισμός.

1. - Μετάβασις τῆς λεχοῦς εἰς τὴν ἐκκλησίαν; Ἀπαντήματα. Εἴσοδος αὐτῆς

μετὰ τοῦ βρέφους εἰς τὸν ναόν, περιφορὰ τοῦ βρέφους περὶ τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν. - Ποία συνήθεια ἐπικρατεῖ, ὅταν καθ' ὁδὸν ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τύχη νὰ συναντηθοῦν δύο λεχῶνες; - Εἰς ποίαν ὥραν τῆς ἡμέρας γίνεται ἡ μετάβασις τῆς λεχοῦς εἰς τὴν ἐκκλησίαν; Διατὶ εἰς μερικοὺς τόπους προτιμᾶται ἔσπερινή ὥρα; - Τί γίνεται, ἂν ἡ λεχὼ ἀναγκασθῇ νὰ ταξιδεύσῃ, προτοῦ σαραντίσῃ; (*Μισὶ σαράντιση*).

2. - Εἰς μερικοὺς τόπους ἡ λεχὼ πρὸ τῆς ἐκκλησίας πηγαίνει εἰς τὸ λουτρόν, ὅπου τὴν ὑποδέχονται συγγενεῖς καὶ φίλοι γυναῖκες. Εὐχαὶ καὶ πράξεις συμβολικαὶ κατὰ τὸ λουτρόν.

3. - Ἐπιστροφὴ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐπισκέψεις εἰς συγγενικὰς οἰκίας. Φιλοδωρήματα πρὸς τὸ νεογνὸν μετ' ἀναλόγων εὐχῶν π. χ. ἐν Κύπρῳ τοῦ χαρίζουν ἐν ἀργυροῦν νόμισμα, ἐν τεμάχιον ἄλατος καὶ ἕνα βῶλον ζαχάρεως λέγοντες: *ὅσα παίρνει φέρν' ἡ θάλασσα νὰ τὰ κάμῃς ἔσσω σου*. Τὰ τεμάχια δὲ τοῦ ἄλατος καὶ τῆς ζαχάρεως φυλάττονται ἕως τὴν ἡμέραν τῆς βαπτίσεως, ὅτε ἀλέθονται καὶ ῥίπτονται τὸ μὲν ἄλας εἰς τὸ φάγητόν, ἡ δὲ ζάχαρις εἰς τὸν καφὲν (*ἀναροῦς τοῦ μωροῦ*). Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἡ μητέρα κάμνει χαλβάν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ φάγουν πρῶτα αἱ ὄνιες. (*ὄνις*).

4. - Προλήψεις σχετικαὶ μετὰ τῆς εὐχῆς π. χ. ὅσο προκύτερα ἀπὸ τὸ σαρόντισμα παίρνει ἡ λεχώνα τὴν εὐκὴν, τόσας μέρες κάβει τοῦ παιδιοῦ (*Βόλος*).

5. - *Διπλοσαραντίδια*, ἡ 80^η μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέρα.

ια) Ὑπάρχει πουθενὰ ἡ συνήθεια ἐπὶ τινὰς ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετὸν νὰ μένῃ ὁ σύζυγος κατακεκλιμένος ἢ νὰ μὴν ἐξέρχεται καθόλου εἰς τὸ κοινόν; κτλ.

Ε'. Φροντίδες περὶ τῶν νεογνῶν.

α) Ἡ κούνια.

1. - Αἱ κατὰ τόπους ὀνομασίαι αὐτῆς: *σκαφίδι, νάκα, βαβάκι, νανούρ', νανούδ', κουνίν, μπεσίκι, σαρμαντίσα* κλπ. - Ὑλῃ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατασκευάζεται ὁ τρόπος κατασκευῆς καὶ σχῆμα. - Ὀνοματολογία τῶν μερῶν αὐτῆς. Διακόσμησης καὶ συμβολικαὶ παραστάσεις (π. χ. σταυρὸς χαραγμένος μετὰ μπαρούτι κλπ.). - Τὸ πρῶτο στρώσιμο τῆς κούνιας (ὕπὸ τῆς μαμμῆς;) - Σύστημα δι' ἀποχέτευσιν τῶν οὕρων (*καλάμι, σιλβέρ* Πόντος).

2. - Ποῦ κοιμίζουσιν τὸ μωρὸ κατὰ τὰς πρώτας μετὰ τὴν γέννησιν ἡμέρας; Ποῦ τὸ κοιμίζουσιν, ὅταν τὸ παίρνουν μαζὶ εἰς τὴν ἐξοχὴν (εἰς τὸ χωράφι ἢ εἰς τὸ ἀμπέλι); *Ἀτζιγκανόκουνια* (Κρήτη). Πῶς τὸ μεταφέρουν εἰς τὸν δρόμον; (*νάκα, μελούτη, νταβριτζίκος* κτλ.). - Δεισிடαιμονίαι σχετικαὶ μετὰ τὴν κούνια: δὲν

τὴν κινεῖν κενὴν (διατί;)· δὲν τὴν κινεῖν δύο ἄτομα συγχρόνως· δὲν κοιμίζουσιν τὸ μωρὸ εἰς τὸ στρωμα τῶν γονέων καὶ μάλιστα μεταξύ των (διατί;).

β) Ὁ ὕπνος τοῦ μωροῦ.

Ποῖαι αἱ συνήθειαι, ὅταν πλαγιάζουν τὸ μωρὸ εἰς τὴν κούνια; Ἀπὸ ποῖον πλευρὸν τὸ πλαγιάζουν; - Σταυρώματα, ἐξορκισμοί, γητιεῖς, ναναρίσματα. - Τί κάμνουν οἱ ἐπισκέπται, ὅταν φεύγουν, διὰ νὰ μὴ πάρουν τὸν ὕπνον τοῦ μωροῦ; - Τί κάμνουν, ὅταν τὸ παιδί κλαίῃ καὶ δὲν κοιμᾶται; Τί πιστεύουν, ὅταν τὸ παιδί κλαίῃ ἢ γελᾷ μέσα εἰς τὸν ὕπνον του; Τί τοῦ τραγουδοῦν, ὅταν ξυπνᾷ;

γ) Τὸ πρῶτο τάγισμα καὶ ὁ πρῶτος θηλασμός.

1. - Τί δίδουν εἰς τὸ νεογνὸν τὴν πρώτην ἢ τὰς πρώτας τρεῖς ἡμέρας, πρὸ τοῦ θηλάσῃ; Εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας τοῦ δίδουν ζωμὸν ἀπὸ ρόδι, εἰς τὴν Κάρπαθον τὸ πρῶτον βρωμάτισμα (μέλι ἀνακατωμένο μὲ λίγο τριμμένο μοσκοκάρυδο) τὸ κάνει μιὰ καλόφραῃ γυναῖκα.

2. - Πῶς ἐπονομάζουν τὴν γυναῖκα, κατὰ τὴν θηλάσῃ τὸ νεογέννητον; Ποῖα σχέσις δημιουργεῖται μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῆς μητέρας ἢ τῆς παραμάννας καὶ τῶν παιδιῶν τῆς; (βυζαδέφια). Τρόπος ἀμοιβῆς τῆς παραμάννας.

Συνήθειαι κατὰ τὸν πρῶτον θηλασμόν. Π.χ. εἰς τὴν Θράκην κρατοῦν ἔτι ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς δεχοῦς ἐπὶ κόσκινον μὲ ψαμί, ἄλας καὶ κρασί.

δ) Τὰ κατὰ τὸν θηλασμόν. Ἄλλα τὰ φάρμακα τοῦ νηπίου.

Πότε τοῦ δίδουν διὰ πρώτην φοράν ἑτέραν τροφήν; Τοῦ δίδουν μασημένην τροφήν; (μασουλήθρα, τάγισμα βουβας). Ποῖαν τροφήν δὲν πρέπει νὰ τοῦ δώσουν, πρὶν ὁμιλήσῃ καὶ διατί; (π.χ. εἰς τὴν Κρήτην δὲν δίδουν τοῦ μωροῦ ψάρι, διότι γίνεται βουβό). Πότε τοῦ πρωτοδίδουν νερό; - Δοξασίαι καὶ προλήψεις δι' ὅσους ἐθήλασαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἢ ἐθήλασαν καὶ μετὰ τὸ ἀπόκομμα.

ε) Τὸ πρῶτον λουτρὸν τοῦ παιδιοῦ (Κολυμπήσια, κοιλ'μπίδια, κολυπηθήκια κλπ.).

Κατὰ ποῖαν ἡμέραν γίνεται καὶ ποῖα τὰ τελούμενα κατ' αὐτό; (Ἑστιάσεις, χαρίσματα κλπ.). - Τὰ κάκισμα, ἐν Θράκῃ (Φάγε, λύκε, χόρτασε, βλ. Θρακικά Α' 132).

ς) Τὸ γράψιμο τῆς Μοῖρας. - Ποῖαν ἡμέραν ἔρχονται οἱ Μοῖρες νὰ μοιράωνται τὸ παιδί; (τὴν τρίτην (τὰ τρινύχτια) ἢ τὴν πέμπτην ἢ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν (τὰ ἐφτά); Ποῦ γίνεται ἑορτὴ μὲ συγκέντρωσιν τῶν συγγενῶν καὶ προετοιμασίας διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν Μοιρῶν; (Τράπεζα ἐστρωμένη μὲ φαγητὰ καὶ ποτά, ἐπικλήσεις: ὦ Μοῖρες, Μοῖρες τῶν Μοιρῶν! ἐλᾶτε νὰ μοιράσσετε τὸ παιδί τοῦ....). Μαντινάδες στὰ ἐφτά.

Πίστις, ὅτι ἡ τύχη τοῦ παιδιοῦ εἶναι γραμμένη εἰς τὸ μέτωπον ἢ ἄλλου. Παραοιμαίαι καὶ παραδόσεις περὶ τοῦ ἀναποτρέπτου τῶν ἀποφάσεων τῶν Μοιρῶν.

Γνωρίζετε καμίαν διήγησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μητέρα ἀκούει τὴν ὁμιλίαν τῶν Μοιρῶν, ὅτι δηλαδὴ τὸ παιδί της θὰ πεθάνῃ, ἅμα καὶ τὸ δαυλὶ ποὺ καίει εἰς τὸ τζάκι;

ζ) Οἱ εὐχὲς καὶ ἄλλαι συνήθειαι τῶν ἐφτά ἢ τῶν ὀχτώ.

Πότε ἡ μαμμὴ φέρει τὸ βρέφος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ πάρῃ τίς εὐχὲς; (στὶς ὀχτὼ ἢ στὶς σαράντα;) Ποῖαι ἄλλαι συνήθειαι ἐπικρατοῦν τὴν ἐβδόμην ἢ ὀγδόην ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμέραν ἐν σχέσει μὲ τὸ παιδίον; (π. χ. εἰς τὴν Μάνην ὃ ἱερεὺς συνοδεύων τὴν μαμμὴν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν οἰκίαν, σταματᾷ ὅπου εὔρη πέτρα ριζιμὰ καὶ κρατῶν οὕτω τὸ βρέφος, ὥστε οἱ πόδες του νὰ πατήσουν ἐπὶ τοῦ βράχου, λέγει: «Χαίρου, Γῆ, καμάρωνε, καινούργια πόδια σὲ πατοῦσι». Ποῦ ἄλλου ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια αὕτη; - Εἰς τὴν Τῆλον ἡ μαμμὴ τὴν πρωτὰν τῆς ὀγδῆς ἡμέρας ἐξέρχεται τῆς θύρας καὶ στρεφομένη πρὸς ἀνατολὰς ὑψώνει τὸ βρέφος λέγουσα: «Ἀβγε τὸ καλορίζικο νὰ ἰδῇς τὸν ἥλιο!»

η) Βασκανία (κακὸ μάτι, φτασίον, λασσαφαγία).

Τί κάνουν, διὰ νὰ μὴ βασκανίῃ τὸ παιδί, ὅταν τὸ φασκίωνουν, ὅταν τὸ κοιμίζουν, ὅταν πρόκειται νὰ τὸ βγάλουν ἐκ τοῦ σπιτί; Ἀντιβασκανία: σκόρδο, μαρόπετρος, φλουριά, σταυροί, διάφορα ἄλλα φυλακτά, π. χ. λιθὰν ἀπὸ τὰ «ξαιρέτως» κλπ. - Ἀποτροπισμοὶ καὶ ἐξορκισμοί: π. χ. *Φαὸὶ σὰ μάτια τὰ κακά!*, - *σκόρδα καὶ κτσὰ βελόνια στα μάτια!* (Θεσσαλ.). - Ποῖοι θεωροῦνται, ὅτι ἔχουν κακὸ μάτι καὶ βασκαίνουν; (π. χ. *ὁ Γιάννης ξαναβύζαξε, ὁποῖος ἔχει σμιχτὰ φρύδια* κλπ.).

θ) Θεραπεία τῆς βασκανίας (ξεμάτιασμα).

Συμπτώματα τῆς βασκανίας. - Μὲ ποίους τρόπους ἐξακριβώνουν, ὅτι τὸ παιδί εἶναι ματιασμένο; (Μὲ τὸ λάδι, μὲ τὸ ἄλατι κτλ.). - Τί κάνουν, διὰ νὰ ξεματιαστῇ τὸ παιδί, ἂν εἶναι γνωστὸς αὐτὸς ποὺ τὸ μάτιασε; Τί, ἂν εἶναι ἄγνωστος; (Στανρώματα μὲ μοσχόκαρφι, μὲ μονόκερο κλπ. Ἐξορκισμοί, γητέματα κατὰ τῆς βασκανίας).

ι) Δαίμονες βλάπτοντες ἢ ἀρπάζοντες τὰ βρέφη καὶ μάλιστα τὰ ἀβάπτιστα ἢ τὰ ἀσαράντιστα.

Ὀνόματα, δοξασίαι καὶ παραδόσεις περὶ αὐτῶν (Γελλοῦ, Μουσουμπιά, Νε-ροαῖδες κλπ.). Μέσα προφυλακτικὰ κατὰ τῶν δαιμόνων: π. χ. ψωμί ἢ μανρομάνικο μαχαίρι ἢ ψαλίδι ἀνοικτὸ κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι, ἓνα κόσκινο κάτω ἀπὸ τὸ στρώμα τοῦ μωροῦ· ἐπίσης τὸ μηκώνιον (πίσσα, μανρὶ) εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας κτλ.

Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι:

1) διὰ νὰ μὴ νυχτοπατηθῇ τὸ παιδί: π. χ. δὲν ἀφήνουν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τὰ σπάργανα ἔξω, δὲν μιλοῦν στὸ παιδί τὴ νύχτα, οὔτε τὸ φιλοῦν κτλ.

2) διὰ νὰ θεραπευθῇ ἀπὸ *νυχτοπάτημα* (ἔξορκισμοί, γητέματα κλπ.),

3) διὰ νὰ ἐπιστραφῇ τὸ παιδί, πὺν ἄλλαξαν οἱ νεραίδες (ἔκθεσις εἰς τρι-
στρατο ἢ εἰς ἐκκλησίαν καὶ διάφοροι μαγικαὶ πράξεις. Πρβλ. τὸ *κουλλούριν* τοῦ
μωροῦ ἐν Κύπρῳ κτλ.).

ια) Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι, *ὅταν δὲν στεριώνουν*
τὰ παιδιὰ.

1. - *Τρυποπέρασμα* ἢ *πέρασμα* ἀπὸ τρύπιο λιθάρι ἢ ἀπὸ τὴν λεκάνην τοῦ
σκελετοῦ (*κατίνα*) μεγάλου ζώου ἢ ἀπὸ στεφάνι καμωμένο κατὰ μαγικὸν τρόπον.
Π.χ. τρεῖς Μαρίαι παίρνουν τὸ παιδί, μόλις γεννηθῇ, καὶ τὸ περνοῦν τρεῖς φορὲς
ἀπὸ ἓνα στεφάνι, καμωμένο μὲ κλῆμα ἢ ἀπὸ ἓνα ἀσημένιο στεφάνι, καμωμένο μὲ
τὰ νομίσματα, πὺν μάζεψαν ἀπὸ τρεῖς (ἢ ἑπτὰ ἢ σαράντα) Μαρίες ἢ ἀπλῶς
πρωτοστέφανες γυναῖκες. Βραχιόλι ἢ κρίκος ἢ σκουλαρίκι, καμωμένο κατ' ὅμοιον
τρόπον. Εἰς μερικοὺς τόπους κόβουν ἓνα ὑποκάμισον τοῦ πατέρα του καὶ τοῦ
κάνουν *ποκαμισάκι* καὶ τοῦ τὸ φοροῦν. Ἄλλοι παίρνουν παλαιὰ φορέματα ἀπὸ
τρεῖς Μαρίες ἢ ἀπὸ πρωτοστέφανες γυναῖκες. Εἰς τὴν Πόντον μία γραιῖα περνᾷ
τὸ βρέφος ἀπὸ τὸ πουκάμισό της ἢ ἀπὸ τὴν *τοῦλγιά* της. Τὸ ἴδιον συνηθίζεται
καὶ εἰς τὴν Θράκην, ἀλλὰ τῆς γραιῖα, ἀπὸ τῆς ποιεῖ καὶ ζοῦν ὅλα τὰ τέκνα.
2. - *Εἰκονικὴ* πώλησις καὶ *ἐξαγορὰ* τοῦ βρέφους. Ὀνομαστικὰ τὰ πωληθέν-
τος (*Πούλος, Πουλίτσα, Πουλημένος* - *Χρισθεσία* ἀπὸ γυναικὸς πολυτέκνου καὶ
ἐξαγορὰ ὑπὸ τῆς μητρός.

3. - *Τάξιμο* εἰς ἁγίους (*ταμένος, ταματίζης, σκλαβάκι τῆς Παραγίας*). Θητεία
εἰς ἱερόν, ἀμφίσεις μὲ καλογηρικὰ ράσα, μεγάλος ἁγιασμός.

4. - Ἐκθεσις τοῦ βρέφους (εἰς τρίστρατον ἢ ἐκκλησίαν) καὶ βάπτισις αὐτοῦ
ὑπὸ τοῦ εὐρόντος ἢ τοῦ πρώτου τυχόντος διαβάτου. Ὀνοματοθεσία (*Ζήσης, Πο-
λυχρόνης, Στέργιος, Σιδέρης* κτλ.).

5. - Ἄλλοι μαγικοὶ τρόποι: Π.χ. γδύνουν τὸ παιδί ἐπάνω εἰς ἓνα μνήμα
καὶ ἀφήνουν ἐκεῖ τὰ ρούχα του. Εἰς τὴν Ἡπειρον γυναῖκες, ὀνομαζόμεναι *Στα-
μάτες*, τὴν Μ. Πέμπτην γνέθουν, λαναρίζουν καὶ ὑφαίνουν σπάργανα καὶ μὲ αὐτὰ
φασκιώνουν τὸ παιδί· ἔτσι σταματᾷ ὁ Χάρος. Εἰς τὴν Ἱεράπετραν θάπτουν εἰς
τὸ κατώφλιον τῆς θύρας μίαν χελώνην, *γὰ νὰ τὴν ξεπερνᾷ ἡ γυναῖκα, ὅσον*
καιρὸ εἶναι ἀγαστρομένη. - Ἄλλοι προσέχουν νὰ μὴν πατήσῃ ἢ ἐγγίσῃ τὸ παιδί
τὴν γῆν, ἕως ὅτου βαπτισθῇ.

ιβ) Τί πιστεύουν, ὅταν μετὰ τὴν γέννησιν ἐνὸς παιδίου συμ-
βαίνει ν' ἀποθνήσκουν τὰ ἄλλα; - *Ἀδερφοδιώχτης, στρογγλάκι, βόμπρας, παιδι*
μὲ τὴ μῦγα. Πῶς διακρίνεται; Μὲ ποίους τρόπους ἀποτρέπεται τὸ κακόν;

ιγ) Τί κάμνουν, διὰ νὰ μὴ ζηλεύῃ ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ τὸ νεογέννητον;

ιδ) Δεισιδαιμονίαι καὶ οἰωνισμοὶ περὶ βρεφῶν.

Μερικὰ παραδείγματα: Δὲν τ' ἀφήνουν ποτὲ μοναχά. Δὲν εἰσάγουν κατὰ τὰς ἐπὶ πρῶτας ἡμέρας ζεστό ψωμὶ ἢ φαγητὸν μέσα εἰς τὸ δωμάτιον, διὰ νὰ μὴ *ψωμιάσῃ* (κιτρινίσῃ) τὸ παιδί. Ἡ μητέρα ἐπὶ 40 ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως δὲν φιλεῖ τὸ βρέφος τῆς καὶ κατόπιν δὲν τὸ φιλεῖ εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον (διὰ ποῖον λόγον;) Ἄν τὸ νήπιον ἰδῇ τὸ πρόσωπόν του εἰς τὸν καθρέπτην, θὰ φέρῃ καὶ ἄλλο ἀδέρφι (Κρήτη) ἢ ὑπάρχει φόβος νὰ τρελλαθῇ (Θράκη). - Πῶς θεωρεῖται τὸ παιδί, ἂν ἡ *κορφὴ* τῆς κεφαλῆς του σχηματίζεται ὀπίσω καὶ πολὺ χαμηλά; Πῶς, ὅταν ἔχῃ δύο *κορφές*; - Τί πιστεύουν διὰ τὸ *ἀπαλό*, τὴ *νηδυά*, τοῦ παιδοῦ; - Τί κάμνει ἡ μητέρα, διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὸ παιδί τῆς κόκκινα μάγουλα; (ἔκθεσις εἰς τὸν ἥλιον, πότισμα μὲ κόκκινον κρασί κλπ.). Εὐχαί, ὅταν τὸ μωρὸ *φταρνίζεται* κτλ.

ιε) Μαγικαὶ πράξεις πρὸς ἀποτροπὴν κακοῦ ἢ πρὸς θεραπείαν καχεκτικῶν παιδίων:

1. - Ὅταν τὸ παιδί εἶναι ἀσθενικὸν καὶ δὲν *παχαίνει*:

2. - Ὅταν κλαίῃ πολὺ καὶ δὲν *περᾶν* (π. χ. εἰς τὰ χωριά τῶν Ἀγραφῶν τὸ ποτίζουν ἕνα μεῖγμα ἀπὸ μητρικῶν γάλα, γάλα ἀπὸ τηγάνι, λάδι καὶ μπαρούτι: εἰς τὴν Θράκην ἀφήνουν τὴν φασκίαν τοῦ εἰς ἕνα σταυροδοκοῦν τὴν ὥραν, ποὺ γυρίζει ἡ ἀγέλη εἰς τὸ χωριό, ὥστε νὰ περάσῃ ἀπὸ πάνω τῆς τρεῖς ἀγελάδες).

3. - Ὅταν συχνοπέφτῃ τὸ παιδί (π. χ. *παταγγέλλουν* τῆς νουνᾶς του καὶ τοῦ φτειάνει μιὰ κουλλούρα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ περνοῦν τρεῖς φορές).

4. - Ὅταν παραληρῇ καὶ τρίζῃ τὰ δόντια του εἰς τὸν ὕπνον.

5. - Ὅταν φοβῆται τὴν νύκτα ἢ γενικῶς πάσῃ ἀπὸ φόβον.

6. - Ὅταν σκύλα (ἢ λεγὼ ἢ καὶ ἄλλος τις) διασκελίσῃ τὸ παιδί ἢ τὰ ρούχα του.

7. - γιὰ νὰ μὴν *πιάνῃ* ἢ *κατάρῃ* τῆς *μάννας* (π. χ. φορεῖ ἡ ἰδία δακτυλίδι μὲ γαλάζια πέτρα ἢ γαλάζια γυάλινη βραχιόλα (Θράκη).

ις) Ποία συνήθεια ἐπικρατεῖ, ὅταν μία γυναῖκα ἐπισκεφθῇ μὲ τὸ βρέφος τῆς διὰ πρῶτην φορὰν συγγενικὴν ἢ ξένην οἰκίαν; Τί χαρίζουν εἰς τὸ μωρὸ;

ιζ) Τὰ νύχια τοῦ μωροῦ.

Πότε καὶ ποῖος τὰ πρωτοκόβει; Ποῦ τὰ ρίπτει; Δοξασίαι σχετικαὶ μὲ αὐτά. (Π. χ. πρὶν χρονίσῃ τὸ παιδί, δὲν τοῦ κόβουν τὰ νύχια, διότι γίνεται κλέπτῃς. Εἰς τὴν Κρήτην τὰ πρῶτα νύχια τοῦ παιδιοῦ τὰ ρίπτει ἡ μητέρα εἰς τὴν σακούλα τοῦ πατέρα του, γιὰ νὰ τοῦ *τρέχουνε οἱ παράδες* εἰς τὴν Ἀνατ. Κρήτην μὲ τὰ πρῶτα νύχια κάμνουν φυλαχτὸ διὰ τὸ κακὸ μάτι).

ιη) Τὰ μαλλιά τοῦ μωροῦ.

Πότε καὶ ποῖος τὰ πρωτοκόβει; Φυλαχτὸ μὲ *τις* *πρῶτες* *τρίχες*. Εἰς με-

ρικούς τόπους τὰς φυλάσσουν εἰς τὴν *στεφανοθήκην*. Ἄλλαι δεισιδαίμονες συνήθειαι, *σχετικά* μὲ τὰ πρῶτα μαλλιά τοῦ παιδιοῦ.

ιβ) Ὁδοντοφυΐα.

1. - Τί κάμνει ἡ μητέρα, διὰ νὰ βγάλῃ τὸ παιδί της εὐκολὰ τὰ δόντια; (Εἰς τὴν Κρήτην ἡ μητέρα βράζει σιτάρι ἢ σχίζει τὸ πονκαμισάκι τοῦ μωροῦ· εἰς τὴν Βιθυνίαν κάμνει γλυκόπιττα καὶ μοιράζει εἰς τὴν γειτονιά. (Πρβλ. *δουντόπιτα* ἐν Λέσβῳ). Ἐξετάζουν ποῖον δόντι βγαίνει πρῶτα;

2. - Ποῖαι συνήθειαι ἐπικρατοῦν, ὅταν τὸ παιδί ἀλλάξῃ τὰ δόντια; Σχετικά ἄσμάτια (π. χ. *Νά, κουροῖνα, κόκκαλο* κτλ. ἢ *Νά, πόντικα, τὸ δόντι μου*).

κ) Τὸ ἀπόκομμα.

Πότε καὶ μὲ ποίους τρόπους ἀποκόβουν τὸ παιδί; Βότανα καὶ ἄλοιφα (ἀλγισμονίτης). Ποίας προφυλάξεις λαμβάνουν, διὰ νὰ μὴν πάθῃ τὸ νήπιον; Δεισιδαιμονίαι διὰ τὸν *περισσοβυζασμένον*.

κα) Διὰ νὰ ὁμιλήσῃ τὸ παιδί ἢ γὰρ νὰ καθαρόγλωσσον: π. χ. εἰς τὴν Κύπρον τοῦ δίδουν νὰ φάγῃ τὸ *Πασχαλὶν* πῶδικας, εἰς τὴν Βιθυνίαν τὸ ποτίζουν νερὸ ἀπὸ *ἀκοίμστο καντήλι*. - Διὰ νὰ γίνῃ τὸ παιδί ἑξυπνον, εἰς τὴν Αἰτωλίαν τοῦ προποῦν μὴ *βροχαλίδι* ἀπὸ τὸν κόρφο του.

κβ) Τὸ περπάτημα τοῦ μωροῦ.

Λέξεις καὶ φράσεις σχετικαὶ μὲ τὸ περπάτημα: *ἀρκονδίζει, μπουσουλίζει* (Ἡπειρος, Θεσσ.), *λαλονδεύει* (Πόντος), *κάνει δόντρα, σιάθκι μπλίτσα* (Ἀδριανοῦπολις), *κάνει στράτα* κτλ.). Μὲ ποίους τρόπους ὑποβοηθοῦν τὸ νήπιον νὰ περπατήσῃ γρήγορα; (*στραταρίδα, στρατίστρα, στρατούρα, πουργατήρα, πωρβατούρα, παρπατούσα* κλπ). Εἰς τὴν ἀνατ. Κρήτην δὲν φιλοῦν τὸ παιδί κάτω ἀπὸ τὰ πόδια καὶ τρίβουν τίς πατοῦσες του μὲ μυαλὸ λαγοῦ. Τί κάμνουν, ὅταν τὸ παιδί τῶν ἀργήσῃ νὰ περπατήσῃ; Οἰωνισμοὶ ἀπὸ τὸ πρῶτο περπάτημα.

κγ) Ἐθίμα κατὰ τὴν συμπλήρωσιν ἔτους ἀπὸ τῆς γεννήσεως (*γεννητούρια*).

Τράπεζα εἰς συγγενεῖς καὶ φίλους. Εἰς τὴν Στενήμαχον «ἡ μαμμή φέρει τὴν πίτταν, τὴν ὁποίαν πηδῶσα καὶ εὐχὰς ἀπαγγέλλουσα κόπτει σταυροειδῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς μητρός». - Εἰς τὴν Φιλιππούπολιν «οἱ συγγενεῖς (ἢ γείτονες) ἔκλεπτον τὸ παιδί, τὸ ἐνέδυνον ἀλλόκοτα, τὸ ὥπλιζον, τοῦ ἔδεναν κόκκινη κλωστή ἀπὸ τὸν ὄμιον εἰς τὴν μασχάλην, συνδέοντες τὰ δύο ἄκρα μὲ κλειδαριὰ καὶ τὸ παρέδιδον εἰς τὴν μητέρα». Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται τοῦτο;

κδ) Πρόγνωσις ἐπαγγέλματος.

Πότε καὶ μὲ ποίους τρόπους μαντεύουν τὸ ἐπάγγελμα, ποῦ θ' ἀκολουθήσῃ τὸ παιδί, ἅμα μεγαλώσῃ;

κε) Παιδικαὶ ἀσθένειαι καὶ θεραπείαι αὐτῶν.

Συμπτώματα ἐκάστης ἀσθενείας. - Μέσα διαγνώσεως, προληπτικά καὶ θεραπευτικά μέσα. - *Βότανα*· πότε τὰ μαζεύουν καὶ ποία ἡ χρῆσις των; *Μαντζούρια* τρόπος παρασκευῆς. - Ἄλλα ἱατρικά. - Τρόποι μεταβιβάσεως τῆς ἀσθενείας εἰς δένδρα, ζῶα ἢ ἄλλους ἀνθρώπους. *Τρυποπέρασμα*. Ἐξορκισμοὶ καὶ κατάδεσμοι. *Γιτέματα* σχετικὰ μὲ ἐκάστην ἀσθένειαν.

1. *Ψωροφύτης* ἢ *μυσοφύτης* (*Κουφός* ἢ *ψημέρος* ἐν Κρήτῃ). 2. *Μαγουλάδες*, *χοιράδες*. 3. *Γλνκὲς* ἢ *σαγροὶ* (σπυριὰ τοῦ προσώπου). 4. *Λειχήνα*. 5. Ἄφθα. 6. *Χαλινάρι* (στοματίτις). 7. Ὀδοντόπονος. 8. Ἀφτόπονος. 9. Ματόπονος. 10. Κριθαράκι. 11. *Λύσιμο τοῦ ἀφαλοῦ* (φαλόπονος κλπ.). 12. Γαστρικά καὶ ἐντερικά νοσήματα. 13. *Λιβίδρες* (ἐλμινθες). 14. *Κοψίματα*. 15. *Σπλήνα*. 16. Πυρετοὶ ἐλώδεις. 17. Ἰλαρά. 18. Ὀστρακιά. 19. Εὐλογιά. 20. Διφθερίτις. 21. Κωκύτης. 22. Ἐρυσίπελας. 23. Χρυσῇ. 23. *Μερμηγκιές*. 24. *Καλογέροι*. 25. *Τὸ γλυκὺ* (σεληνιασμός) κτλ.

Ἄλλαι παιδικαὶ ἀσθένειαι μὲ τὰ τοπικά τῶν ὀνόματα: 27. *Τὸ καλὸν* (οἱ νευρικοὶ σπασμοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καταλαμβάνεται τὸ παιδί, Κύπρος). 28. Ἡ *δρωτσίδα* ἢ *δρωτάριν*. 29. *Τὸ πεσάρον*. 30. *Τὸ πακὸ γαῖμα*. 31. *Τὸ ἀμπεδοκλάδι* ἢ *ἀμπέλι* ἢ *πυρινκλάδι*. 32. *Σουφράσις* κτλ.

Γ'. Τὰ ἐκθέτα.

α) Γίνεται ἔκθεςις καὶ τέκνων νομίων (πρβλ. *ἀρονομάνα*).

β) Ποῦ τὰ ἐκθέτουν καὶ ποία συνήθεια ἐπικρατεῖ ἐν σχέσει πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ εὐρόντος (Βάπτισις, υἱοθεσία).

γ) Πῶς γίνεται ἡ υἱοθεσία ἐκθέτου; Ὀνοματοθεσία (*Βρετός*). Παρωνύμια νόθων.

δ) Δοξασίαι περὶ ἐκθέτων· π. χ. εἰς τὰ Σχωρέτσιανα τῆς Ἡπείρου «ὅταν γίνεται μεγάλη πλημμύρα, νομίζουν ὅτι τοῦτο γίνεται πρὸς καθαρισμὸν τῆς γῆς ἀπὸ ἐκτεθέντος νόθου, γιὰτὶ ἔρρξαν τοὺν κουπανέλλ'».

Ζ'. Βάπτισις.

α) Ὀνόματα ἀβαπτίστων βρεφῶν:

Δράκος, *Δρακούλα*, *Μπούλης*, *Μπούλιω*, *Τσούπης*, *Τσούπα*, *Κουτσουβέλης*, *Τσιουτσιούλης*, *Πατσούρα*, *Χριστοδούλης* κτλ.

β) Βάπτισις νεκρῶν ἢ ἐτοιμοθανάτων βρεφῶν.

1. Κατὰ ποίους τρόπους βαπτίζουν ἓνα παιδί, ἂν γεννηθῇ ἀσθενικὸν

καὶ φοβοῦνται, ὅτι θ' ἀποθάνῃ; (*κανδηλοβάφτισμα, νεκροβάφτισμα*). Ὀνοματοθεσία. - Βαπτίζεται τοῦτο καὶ κανονικῶς ὑπὸ ἱερέως, ἐὰν ἐπιζήσῃ;

2. - Ποῦ θάπτεται τὸ νεκροβαφτισμένο; Ποῦ τὸ ἀβάπτιστον;

3. - Δεισιδαιμονίαι σχετικαὶ μὲ τὰ ἀβάπτιστα παιδιά (*τελώνια, σμερδάκια, βροκόλακες* ἢ τι τοιοῦτον). Πίστις ὅτι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἐγκαλοῦν τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα των.

Δοξασαί περὶ βρεφῶν, τὰ ὅποια ἀπέθανον μετὰ τὴν βάπτισιν.

γ) Ὁ ἀνάδοχος (*νουνός, σύντεκτος, κουμπάρος, πατρὴς κλπ.*).

1. - Ποία ἡ συνήθεια διὰ τὸν ὄρισμόν ἢ τὴν ἐκλογὴν ἀναδόχου; Σχετικαὶ παροιμίαι: π. χ. *Τὸν ὅμοιο ζου συμπέθερο, | τὸν κάλλιο ζου κουμπάρο* (Μάνη).

Εἰς ποίας περιπτώσεις γίνεται ἀλλαγὴ ἀναδόχου;

Ἀντιλήψεις περὶ τοῦ ἔργου τῆς βαπτίσεως (ψυχικὸ μεγάλο: «Ὅσα παιδιά κἀνὴ κανεῖς Χριστιανούς, τόσα κεριά θὰ καίνε ἐμπρός του στὸν ἄλλον κόσμον» (Κάρπαθος).

2. - Πῶς γίνεται ἡ ἀναγγελία τῆς γεννήσεως τέκνου εἰς τὸν νουνὸν ἢ τὸ κάλεσμα τοῦ νουνοῦ; Δῶρα τῶν γονεῶν πρὸς τὸν νουνὸν καὶ τοῦ νουνοῦ πρὸς τὸ νεογέννητον. Εἰς τὸ Βραχῶρι τῆς Ἠπειροῦς π. χ. πτέλλουν εἰς τὸν νουνὸν μιὰ μεγάλη εἰταρένια κουλούρα μὲ κρεμμύδι καὶ αὐτὸς κόβει μὲ τὸ στόμα τρεῖς μπουκιές, γιὰ νὰ μιλῇ τὸ παιδί κουλάρα καὶ στέλλει μιὰ χουφτίτσα ρύζι, γιὰ νὰ ριζώσῃ τ' ἀναδεχτοῦρι. Εἰς τὸν Παϊσιάνον Σιατίστης ὁ νουνὸς στέλλει ἓνα ἀπλόχερο κριθάρι, γιὰ νὰ προυκόβῃ τὰ κουπαπαρούδια, ὅπως προυκόβ' τὸν κηθάρ.

3. - Ἐτοιμασίαι διὰ τὴν βάπτισιν: τὰ βαφτιστικά (*σαντολίστικα ἢ φιλιωσί-στικα, φωτίκια, ράματα, ἀναβόλιο κτλ.*), τὰ διὰ τὴν βάπτισιν χρειώδη κτλ.

δ) Ἡ βάπτισις.

1. - Ποῦ καὶ κατὰ ποίαν ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως γίνεται συνήθως ἡ βάπτισις τοῦ παιδίου; Ἐξετάζεται ἡ φάσις τῆς σελήνης ἢ ἡ ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, καθ' ἣν θὰ βαπτισθῇ τὸ παιδί; Π. χ. «Σάββατον, σῶσμα τῆς βδομάδας, σώνονται τὰ θηλυκά». - Ἄλλαι δεισιδαιμονίαι: π. χ. ὁ ἴδιος νουνὸς δὲν πρέπει νὰ βαπτίσῃ δύο παιδιά ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, διότι τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο θὰ πεθάνῃ. Οἱ γονεῖς δὲν πρέπει νὰ παρίστανται κατὰ τὸ μυστήριον τῆς βαπτίσεως καὶ ἐρωτώμενοι δὲν ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ τέκνου των ἐπὶ τινὰς ἡμέρας.

2. - Ποῖον τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος διὰ τὴν ὀνοματοθεσίαν; Εἰς ποίας περιπτώσεις γίνεται παρέκκλισις ἀπὸ τὸν κανόνα; Ἀναγγελία τοῦ ὀνόματος εἰς τοὺς γονεῖς (τὰ *σχαρίκια*).

3. - Προγνωστικά διὰ τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἐν γένει διὰ τὸ μέλλον τοῦ βαπτιζομένου ἢ διὰ τὸ γένος τοῦ ἐπομένου παιδίου ἀπὸ τοὺς σχηματισμοὺς ποὺ κά-

μνει τὸ λάδι χυνόμενον εἰς τὴν κολυμβήθραν. - Πρὸς ἀποτροπὴν θηλυγονίας ὁ νουνὸς κατὰ τὴν βάπτισιν κοριτσιοῦ φορεῖ τὸ σακκάκι του ἀνάποδα, γὰρ νὰ γυρίσ' πιδι (Αἰτωλία).

4. - Πράξεις συμβολικαὶ κατὰ τὸ βάπτισμα ἢ μετ' αὐτό. Ἐν παράδειγμα· εἰς τὴν Ἁν. Κρήτην «ἅμα βαφτιστῇ τὸ παιδί, ὁ παπᾶς δένει μιὰ κορδέλλα μὲ τρεῖς κόμπους (σταυρώματα ἢ σταυρόκομπους), τὴν περνᾷ ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ σάντολου (ἀναδόχου) καὶ περνᾷ τὸ παιδί ἀπὸ μέσα, ἀφοῦ τὸ ντύσῃ ἢ μαμμὴ· πρβλ. τὸ κρέμασε στὸ λαιμὸ ντον· τοὺς σταυρόκομπους τοὺς λύνουν εἰς τὸ τραπέζι, ποὺ ἐπακολουθεῖ τὴν βάπτισιν.

5. - Ἄλλαι προλήψεις: π.χ. τὸ παιδί πρέπει κατὰ τὸ βάπτισμα νὰ κλάψῃ. Ποῦ πλύνονται τὰ ροῦχα τοῦ παιδιοῦ, ποὺ τοῦ ἐφόρεσαν εἰς τὴν βάπτισιν; (εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἄλλου;) Ποῦ χύνονται τὰ νερά;

6. - Τὸ ἀξίωμα τοῦ νουοῦ. Ταξίματα, μαρτυριάτικα.

ε) Παράδοσις τοῦ νεοφωτίστου πρὸς τὸν ἀναδόχον εἰς τὴν μητέρα.

Λόγοι καὶ εὐχαὶ συνοδεύουσιν τὴν παράδοσιν· π.χ. Ὁβριὸ μοῦ δωσες, Ρουμιὸ σοῦ δίνω. Νὰ σοῦ ζήσῃ! Νὰ τὰ φιλῇς ὡς τὰ δώδικα χρόνια ἀπὸ φωτιά καὶ νὰ γέν' καλὸς ἀνθρώπος (Αἰτωλία).

Πράξεις συμβολικαὶ: π.χ. εἰς τὴν Κρήτην τῆς Θράκης τοποθετοῦν ἐντὸς τῆς θύρας τὸ ὑνί, σκεπασμένον με ὑφασμά, ἢ ὁ μητέρα πατεῖ ἐπ' αὐτοῦ καὶ λαμβάνει τὸ βρέφος ἀπὸ τὸν νουνόν, ἀπατάμενη τὴν χεῖρα του. Εἰς τὴν Ἁν. Κρήτην σβήνουν τὴν λαμπάδα μέσα εἰς ἐναποτήρι κρασί καὶ τὸ πίνουν ὁ σύντεκνος μὲ τὴ συντέκνισσα, ἀνταλλάσσοντες εὐχάς, ὡς Ἄξιο τὸ μιστό σου, σύντεκνε! — Ἄξιο νὰ τὸ κάμῃ ὁ Κύριος! Καλὰ ἀναθροφίκα. Καλοπόταγο νὰ ραὶ κτλ.

ς) Ἑστίασις. (Τὸ τραπέζι τοῦ νουνοῦ, πογονίκα, μπουγανίκα).

1. - Φαγητὰ καὶ γλυκύσματα, τραγούδια τῆς βάφτισης καὶ εὐχαί: π.χ. Ἀποῦ ἔβαλε τὸ ἔλαιος, νὰ βάλῃ καὶ τὸ κλῆμα! (Κρήτη).

2. - Τὰ ἐθιζόμενα κατὰ τὴν ἐστίασιν ταύτην: μαντικὴ (ὠμοπλατοσκοπία). πράξεις ἀποβλέπουσαι εἰς τὸ νὰ γίνῃ τὸ παιδί καλόφαγο· διάφοροι ἄλλαι συνήθειαι· π.χ. ἡ μαμμὴ ἔχουσα κουλλούραν καὶ καρύδια ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς περιφέρεται γύρω εἰς τὴν τράπεζαν φωνάζουσα: ἔχα - χού, μίχον - χόν!, ἕως ὅτου πέσουν τὰ καρύδια γύρω εἰς τὰ πόδια τῶν παιδιῶν (Στενήμαχος).

3. - Δῶρα τοῦ παπποῦ ἢ τῆς γιαγιάς πρὸς τὸ νεοφώτιστον (μπατίκια): στερούμενο προῖμα, μιὰ ἀμυγδαλιά, μιὰ συκιά, μιὰ ἐλιά κττ. (Ἁν. Κρήτη).

ζ) Ἡ ἀπὸ βαπτίσεως συγγένεια.

Σχέσεις ἀναδόχου καὶ ἀναδεκτοῦ, ὡς καὶ ἀναδεκτῶν τοῦ αὐτοῦ ἀναδόχου μεταξὺ των (συναδέρφια).

Προνόμια καὶ καθήκοντα τοῦ ἀναδόχου :

1. - Ἡ πρώτη μετάληψις τοῦ ἀναδεκτοῦ.
2. - Δῶρα τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, τῶν Φώτων καὶ τοῦ Πάσχα (φωτίκι). Εἰς τί συνίστανται ταῦτα καὶ μέχρι ποίας ἡλικίας συνηθίζονται ;
3. - Ἄλλαι ὑποχρεώσεις τοῦ νονοῦ π. χ. ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ βρέφους καταβάλλει αὐτὸς τὰ ἐξοδα τῆς κηδείας.

Η'. Ἀνατροφή.

α) Χοροὶ καὶ παιγνίδια νηπίων :

1. - Ταχταρίσματα (ντιλίσματα, μπεχλεντίσματα). Παραδείγματα :

Τάχτι - τάχτι - τάχτι του
κι οὔλοι τραγουνῶτι του
κι οὔλοι πέστι του γὰρ
κι νὰ μὴν ὀφθαλμὸν (Λογοσφα).

Τὸ παιδί θέλει γὰρ
θὰ ἀγγό, θέλει γὰρ κλπ.

2. - Παιγνίδια τῆς μητέρας, διὰ νὰ πᾶν τὸ μωρὸ τῆς νὰ γελάσῃ καὶ νὰ χαρῇ.

Μιμήσεις φωνῶν ζῶων (τῆς γάτας, τοῦ σκύλου, τοῦ ἀρνιοῦ κλπ.). Ἄλλα παιγνιδάκια π.χ. : Τὸ κονπεπέ, τὰ ποδαράκια, τὰ δαχτυλάκια, τὰ παλαμάκια, τὸ πηγουνάκι, ἡ φωτίτσα κλπ. Παράδειγμα :

Πάει, πάει τὸ μερμηγκάκι
γιὰ ψωμάκι, γιὰ τυράκι
στοῦ παιδιοῦ μου τὸ λαιμάκι.

3. - Ἐπιφωνήματα καὶ θωπευτικαὶ ἐκφράσεις τῆς μητέρας :

Χόποντα ! - Μανάρι μου, πουλάκι μου, καναρίνι μου - ὁ ρήγας μου, ὁ γαμ-
προύλης μου κλπ.

β) Παιδικὰ ᾠσμάτια. Π. χ.

Φράγκο, λελέγκο,
παῖξε τὴν καμπάνα,
νὰ κατεβοῦν οἱ Φράγκοι,
νὰ φᾶνε μακαρούνια
μὲ τὰ χρυσὰ πιρουνία.

γ) Προσευχαί, ποὺ μανθάνει ἡ μητέρα στὸ παιδί της, καὶ λοιπὴ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις (τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ψυχωφελὴ ἀλφάβητα, δωδεκάλογος). Ἡ θεία μετάληψις (τὸ *χρυσὸ δοντάκι*).

Παραδείγματα παιδικῶν προσευχῶν:

*Ἕλα, Χριστέ, νὰ γᾶμε
καὶ Παναγιά κουβάνε (Θράκη).*

*Ἦφαγα κ' ἐχόρτασα,
τὸν Θεὸν ἐδόξασα
κ' εἶπα: Λόξα νὰ ᾶχης, Θεέ μου,
Παναγία καὶ Χριστέ μου (Κρήτη).*

*Πέφτω, κάνω τὸ σταυρό μου,
ἄρματα ᾶχω στὸ πλενρό μου
δοῦλος τοῦ Θεοῦ λαοῦ σου
καὶ κανένα δὲ γέννημα (Κρήτη).*

δ) Ἀπαγορεύσεις πράξεων πρὸς ἀποτροπὴν κακοῦ.

Π. χ. νὰ μὴ σφοδρῇ τὴν νύκτα, ἀλλ' ἡσυχάζει· οἱ διαβόλοι νὰ μὴ βᾶν
τὸ τραγὸ ἐνὶ πλάδα, δοῦρα μὴ ντυνῶνε τὸ Θεὸ κατ'.

ε) Λιδασκαλία σεβασμοῦ πρὸς τοὺς γέροντας, τοὺς γέροντας κλπ.
καὶ τρόπων καλῆς συμπεριφορᾶς.

Π. χ. νὰ φιλῇ χέρι· νὰ μὴ κάθεται μετὰ τὸ ἕνα πόδι ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο· ὅταν
πίνη νερὸ ἐνώπιον ἄλλων, νὰ στρέφῃ τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ πλάγια ἢ ὀπίσω κτλ.

ς) Ἐξηγήσεις διαφορῶν φυσικῶν φαινομένων πρὸς τὰ παιδιά:
Π. χ. διὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου: ὁ ἥλιος πάει νὰ ταῖση τὰ παιδιά του.

ζ) Ἐκφοβισμοὶ νηπίων.

Ὁ μοῦτος, ὁ μπαμπούλας, ὁ γέρος, ὁ λύκος. Ὁ Ἑβραῖος ποὺ κλέφτει τὰ
παιδιά, ὁ κατσίβελος κτλ.

η) Τιμωρίαι παιδίων καὶ σχετικαὶ προλήψεις:

Π. χ. τὰ παιδιά δὲν τὰ χτυποῦν μετὰ τὴ σκούπα (διατί:).

θ) Παιδικὴ γλῶσσα.

Λί πρωταὶ λέξεις τοῦ παιδιοῦ: μπαμπά, τατὰ, μαμιά, μπρού, τσιτσί, τζίζι,
νανί, νανά κτλ. μετὰ τὴν σημασίαν των.

Θ'. Σχολικὰ ἔθιμα (ἄλλοτε καὶ τώρα)

α) Σχολικὰ εἶδη:

Ἡ σάκκα (φύλακας, ἀφύλακας, χαρτοφύλακας, στέκα, μαρουῖδα κλπ.), ἡ

πλάκα ἢ πινακίδα, τὸ πετροκότυλο, ἡ τζάπλα κλπ. - Τὰ τοπικά των ὀνόματα. - Ὑλη, ἐκ τῆς ὁποίας κατασκευάζονται κτλ.

β) Συνήθειαι κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν μαθημάτων.

Πῶς «ἀξίωσαν» ἄλλοτε ἓνα μαθητὴν, ὅταν προήγετο ἀπὸ μιᾶς τάξεως εἰς ἄλλην; - Ποία συνήθεια ἐπικρατεῖ, ὅταν τὸ παιδί πηγαίνει διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ σχολεῖον; Π. χ. ἡ μητέρα παίρνει ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τὸ *φάλι* (ὀμφάλιον λῶρον) τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ τὸ δείχνει, *γὰ ρὰ μαθαίνει τὰ γράμματα* (Ἄν. Κρήτη): ἄλλοι τοῦ βάζει εἰς τὴν σάκκα του τὴν πάννα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθηκε. - Πειράγματα τῶν παλαιῶν μαθητῶν.

γ) Τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν σύστημα. Μαθήματα.

Πίνακες καὶ μέθοδοι πρὸς διδασκαλίαν τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς. Τὰ *σκολειαρόπουλα* ἢ *γραμματικόνύδια* ἢ *δασκαλούδια* ὁ *πρωτόσκολος*, ὁ *ἀρμονευτής*, ὁ *εὐταξίας* κλπ. Τὸ *δεῖχτρον* ἢ *δειχνὶ* κλπ. - Ἀναγνώσματα: *Κτωήχι*, *ψαλτήρι* κλπ. - *Σταυροβοήθει*. - Μαθήματα *ἐπιγνώσεως*: π. χ.

«Ἄρξον, χεῖρ μου ἀγαθὴ
γράφον γράμματα καλὰ
μὴ δαροῦν καὶ παιδεύου
κ' εἰς τὸν φάλαγγα βαλθῆς»

Μαθητικά προσευχαὶ (τὰ βλόγια). *Ψαλμοὶ* ἡ *ἀλφάβητα*, *δωδεκάλογοι* κλπ.

δ) Παιγνίδια μαθητῶν. Αἰνίγματα, *καθαρογλωσσήματα* κλπ.

ε) Ἀγυρμοὶ μαθητῶν.

Π. χ. τὴν 1^{ην} Μαρτίου *ἐγύριζαν τὴν χελιδόνα*, τὴν Μεγάλην Πέμπτην τὸν Σταυρόν, ψάλλοντες εἰδικὰ ᾠσματα.

ς) Σχολικαὶ τιμωρίαι.

Ἑλαφραὶ τιμωρίαι: Ὁρθοστασία ἐπὶ ἑνὸς ποδός, τράβηγμα τοῦ αὐτιοῦ, γονάτισμα κλπ. Βαρεῖαι τιμωρίαι: Φάλαγγας, ἀκάβαλλος κλπ.

ζ) Τρόποι ἀμοιβῆς τῶν διδασκάλων κατὰ παλαιότερας ἐποχάς:

Τὸ *δευτεριάτικο* ἢ *σαββατιάτικο* ἢ *βδομαδιάτικο* (χρήματα προσφερόμενα ἐκάστην Δευτέραν ἢ Σάββατον ὑπὸ ἐκάστου μαθητοῦ). Ἑγγραφα συμφωνιῶν δι' ἰδιαιτέραν διδασκαλίαν. *Κανίσκια*, *σκουτελικά* καὶ λοιπὰ δῶρα πρὸς τὸν διδάσκαλον.

Ι'. Ἑπαγγελματικὴ μαθητεία.

α) Πρόσληψις μαθητευομένου εἰς ἐργαστήριον, μύλον, πλοῖον κλπ. (τσιράκι, μοῦτσος κλπ.). Ἔργα καὶ ὑποχρεώσεις αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν μα-

στόρων καὶ τοῦ προϊσταμένου. Θέσμια γραπτά καὶ ἄγραφα, ρυθμίζοντα τὰς σχέσεις τῶν ὑφισταμένων πρὸς τοὺς προϊσταμένους.

β) Ἀμοιβαὶ καὶ δικαιώματα τῶν μαθητευομένων.

Μανθάνουν τέχνην μὲ πληρωμὴν; Κατὰ ποίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους ἔχουν ἄδειαν; (ἀπολυσιό). Στοιχίση.

γ) Δοκιμασία μαθητευομένου καὶ ἀναγόρευσις αὐτοῦ εἰς κάλφαν ἢ μάστορην. Πῶς ἐγένετο τὸ ἀξιώμα του; Σύμβολα ἐκάστου τεχνίτου.

ΙΑ'. Παιδικαὶ ἐορταί.

Ἀγυρμοὶ καὶ ἄλλαι πράξεις καὶ ἐνέργειαι τῶν παιδίων

α) κατὰ διαφόρους ἐορτάς (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Φῶτα, 1^η Μαρτίου, Πρωτομαγιά, τοῦ Λαζάρου, τῶν Βαΐων, τὴν Μεγάλην Πέμπτην καὶ Μεγάλην Παρασκευήν, τὸ Πάσχα, τὸν Ἅγιον Μωϋσῆν τοῦ Κλήδονα, τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, τὴν 1^η Αὐγούστου κλπ.). Σποῖσμοι καὶ μεταμφιέσεις. Τραγούδια ἐορταστικά καὶ εὐχετικά. Συμμετοχὴ τῶν παιδίων εἰς τὰς ἐορτάς τοῦ ἔτους, τοὺς γάμους κλπ.

1. - Ἀνάβουν φωτιάς (πότε; μὲ ποίαν ἔλην; πῶς τὴν μαζεύουν; τραγούδια καὶ χοροὶ γύρω στὴ φωτιά· πήδημα τῆς φωτιάς κλπ.).

2. - Περιφέρονται καθ' ὁμάδας. Τὶ φέρουν εἰς τὰ σπίτια ποὺ ἐπισκέπτονται; Μερικὰ παραδείγματα: εἰς τὴν Λῆμνον τὴν παραμονὴν τῆς Πρωτοχρονιάς τὰ μικρὰ παιδιὰ γυρίζουν στὰ λούκ-λούκ. «Μπαίνουν μέσα κρατώντας καλάθια, γονατίζουν καὶ λέν: Λούκ-λούκ! Καλημέρα σας κι Ἀγιοβασίλ'ς. Τοὺς δίνουν λουκούμια (ζυμαρικά σπιτήσια, ἀλειμμένα μὲ λάδι καὶ σουσάμι), καρύδια, σταφίδες καὶ τὰ μαζεύουν στὸ καλάθ'. Φεύγοντας πάλι φωνάζουν στὸ δρόμο λούκ-λούκ, λούκ-λούκ· χαλοῦν τὸν κόσμον. Οἱ νοικοκυρεὲς τὰ δέχονται μὲ καλὴ καρδιά καὶ τοὺς λέν: Κάτ'σι, νὰ κάτ'σ' κ' ἡ κλῶσσα μας! - Εἰς τὴν Στενήμαχον τὴν παραμονὴν τῆς Πρωτοχρονιάς «πᾶν οἱ κουπέλις μὲ μιὰ στάμνα κ' ἓνα ραβδί ἀπὸν κρασιὰ στοὺ ποταμί'. Γιμίζ'ν τὴ στάμνα κι χτυποῦντι μὲ τοὺ ραβδί κι λέν: «Κι τοὺ χρόν'». Τοὺ προὐτ' μὲ κείνον τοὺ ραβδί γυρίζ'ν στὰ συγγενικά τὰ σπίτια κι χτυποῦν τ' ἀθρῶπ' κι λέν' «Κι τοὺ χρόν'». Ἔτσ' γίνιτι κι τοὺ μπουδιακὸ (=ποδαρικό). Ποῦ ἄλλοῦ γίνεται τοῦτο;

β) εἰς ἄλλας περιστάσεις· π.χ. ἐν ἀνομβρίᾳ διὰ τὴν πρόκλησιν βροχῆς (περπερούνα, Καληνίτσα) κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΑΙΔΙΑΙ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ ΠΑΙΔΩΝ¹

Γενικά.

α) Ἐκλογὴ τάξεως.

Μὲ ποίους τρόπους καθορίζεται ἡ σειρὰ τῶν παικτῶν; Πῶς ἐκλέγεται ὁ ἀρχηγὸς (ἢ μάννα) τοῦ παιγνιδιοῦ;

Λαχνίσματα: 1. Μὲ τὸ κρύψιμο μικροῦ ἀντικειμένου. Μαντικὴ διὰ τὴν εὐρεσιν αὐτοῦ (π. χ. τραύνημα τριχῶν ἀπὸ τὰ βλέφαρα, ἀπαγγελία ρυθμικῆ στίχων).

Παράδειγμα:

“Οποιο — τό ᾠχει
δὲν τ’ ἀ — φήκη,
ξερο — κόκκα —
λο νὰ — κεινῇ

2. Μὲ τὸ ρήξιμο μικροῦ ἀντικειμένου (βελού, πέτρας, πέννας) εἰς ἓνα σημάδι.

3. *Καπάνα* ἢ *γούμματα*; “*Ἡλως* ἢ *πύργος*; *Βάχα* ἢ *ἔλκος* κτ.

4. *Μονά* ἢ *ζυγά*;

5. *Κοντὸ* ἢ *μακρὸ*;

6. Μὲ τὸν κόμβον μανδηλίου.

7. Μὲ τὴν ρυθμικὴν ἀπαγγελίαν λέξεων π. χ.

Ἀνέβηκα στήν πιπεριά νὰ κόψω ἓνα πιπέρι
κ’ ἡ πιπεριά τσακίστηκε καὶ μοῦ ᾠσπασε τὸ χέρι.

β) Μὲ ποίους τρόπους χωρίζονται οἱ παῖκται εἰς δμάδας; Π.χ.

1. Μὲ τὰ δάκτυλα. (Τί παίρνεις; μεσιανὸ ἢ δείχτη;).

2. Μὲ συνθηματικὰς λέξεις (οὐρανὸς — ἥλιος, φεγγάρι — ἀστέρι, μῆλο — σῦκο).

γ) Ἀλλαι συνήθειαι κατὰ τὰς παιδιὰς:

1. Διὰ τὴν εὐρεσιν ἀπολεσθέντος ἀντικειμένου (κατάδεσμοι, καρφώματα κλπ.). Παράδειγμα: *Δένω, δένω* (ἢ *καρφώνω*)! — *Τί δένεις*; — *Τὸ δαίμονα!* — *Τί σόκαμε*; — *Μοῦ πῆρε τὸ τόπι.* — *Νὰ πάη νὰ τὸ βρῇ!*

¹) Καλὸν ὑπόδειγμα περιγραφῆς παιδιῶν ἀποτελεῖ ἡ συλλογὴ τοῦ Δ. Λουκοπούλου, Ποῖα παιγνίδια παίζουν τὰ ἑλληνόπουλα, Ἀθήναι 1926, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ παραπέμπομεν κατωτέρω χάριν σαφηνείας. Περί συστημάτων κατατάξεως παιδιῶν βλ. Εὐ. Πανλίνη, Ἡ παιδία. Ἐν Ἀθήναις.

2. Διὰ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν τιμωρίαν τοῦ ψευδομένου ἢ τοῦ πταίσαντος (τοῦ ζαβολιάρη). Ὁ ὄρκος τῆς ἀλεποῦς κλπ.

3. Διὰ τὴν σύναψιν φιλίας ἢ τὴν διακοπὴν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξύ παικτῶν.

4. Εὐχαὶ καὶ ἀπευχαὶ κατὰ τὸ παιγνίδι, διὰ νὰ κερδίσῃ ὁ φίλος καὶ νὰ χάσῃ ὁ ἀντίπαλος.

δ) Ποιναὶ ἡττωμένων κατὰ τὰ παιγνίδια.

1. Περιφορὰ τοῦ νικητοῦ ἐπὶ τῶν χειρῶν ἢ ἐπὶ τῶν νώτων.

2. Περιπάτημα μὲ τὰ τέσσερα.

3. Κτυπήματα τῆς μύτης διὰ τοῦ μέσου δακτύλου (πρβλ. ἀρχ. σκανθαρίζειν).

4. Κτυπήματα διὰ λωρίου ἐπὶ τῆς ράχews.

5. Μίμησις φωνῶν ζῴων.

6. Ἀπαγγελία ὠρισμένων στίχων κτ.

ε) Συνθηματικὴ γλῶσσα κατὰ τὰ παιδιὰς.

ΠΑΙΔΙΑΙ ΚΑΙ ΑΙΩΝΙΣΜΑΤΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Α'. Μονήρεις ἀσχολίαι

(παιγνίδια, ποὺ παίζουν τὰ παιδιὰ κατ' ἄτομον).

Περιγραφὴ τοῦ παιγνιδίου μὲ τὸ τοπικόν του ὄνομα. Ὑλὴ καὶ τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον κατασκευάζεται τὸ ὄργανον τῆς παιδιᾶς ὑπ' αὐτῶν τῶν παιδίων. Φωτογραφίαι, εἰ δυνατόν, πρὸς διασάφειν.

Παραδείγματα τοιούτων παιγνιδίων μὲ τὰ κοινότερα ὀνόματά των:

1. Τὸ ἄλογο. - 2. Τὸ στεφάνι. - 3. Ἡ σβούρα. - 4. Ὁ ἀετός. - 5. Ἡ σκάστρα ἢ τὸ χτυπάρι. - 6. Ἡ πιτσιλίστρα ἢ τοιλίστρα. - 7. Τὸ λάστιχο. - 8. Ἡ τσαμπούνα. - 9. Ἡ βοῦβα ἢ βούγγα. - 10. Ὁ σβούντουρας ἢ τὸ γκριγκανίδι. - 11. Ὁ μπούρ-μπουλας. - 12. Ἀλλὰ παιγνίδια διὰ τὴν παραγωγὴν ἤχου ἢ κρότου (τὸ κολοκύθι, τὸ καλάμι, οἱ χτυπαριές, ἡ τρακατρούκα). - 13. Διάφοροι ἀπασχολήσεις μικρῶν παιδίων, ὡς κατασκευὴ ἀθυρμάτων (κοῦκλες, κοκοράκια, καραβάκια), κηροπλαστικὴ κλπ.

Β'. Κοινοπραξίαι

(παιγνίδια ποὺ παίζονται ἀπὸ δύο ἢ περισσότερα ἄτομα, τὰ ὅποια συνεργοῦν διὰ τὴν ἐπίτευξιν κοινοῦ ὠρισμένου σκοποῦ).

Παραδείγματα τοιούτων παιδιῶν :

1. Οἱ κοῦκλες. (Βάπτισις, γάμος τῆς κούκλας κλπ.).
2. Τὰ σπίτια, τὰ καλυβάκια, ὁ φοῦρνος, τὸ ματιρὶ καὶ ἄλλα κτίσματα.
3. Ἡ μαμὰ καὶ ὁ μπαμπᾶς. Οἱ κουμπάρες. Ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς κτλ.
4. Τ' ἀργαστήρι ἢ τὸ μαγαζί. Ὁ μπακάλης. Ὁ πωλητὴς καὶ ὁ ἀγοραστής.
(Βλ. Λουκοπούλου, Ποιὰ παιγνίδια παίζουν τὰ ἑλληνόπουλα, σελ. 204 καὶ 205).
5. Οἱ στρατιῶτες. Γυμνάσια, ψευδομάχαι κλπ.
6. Ἡ πάπια μὲ τὰ παπάκια.
7. Ἡ κλωσσα καὶ ὁ κόρακας.
8. Τὰ προβατάκια ἢ τ' ἀρνάκια (Λουκοπ. αὐτ. σ. 175).
9. Ὁ Μπαρμπαβασίλης (τὸ χλιμπέρι, τὸ ριζό, ποὺ ξεκούφανε τὸ ζῶ) ἢ τὸ κοντοῦ τὸ ποδάρι (Πάππο, παίρνω τὸ κοντάρι καὶ χτυπῶ τὸν καθαλλάρη).
10. Τὸ τοιμπητὸ (τοιμίμυ τοίμυι τὸ λεφτὸ (ἢ τὸν αἰτὸ) ἢ τζίμυι τζίμυι, κόρακα, ποῦ τὰ πᾶς τὰ πρόβατα κτλ. ἢ Ἀκριμίτσα - βίτσα καὶ καλογερίτσα κτλ.
Ἔνα μοῦ δίδει, τράκα - τσιούκα, πέγκα - λένετσα κτλ.
11. Κυκλικοὶ χοροί. (Γύρω - γύρω ὅλοι ἢ γύρω - γύρω τ' ἄλλανάκι κτλ.).
12. Διαλογικαὶ παιδιαὶ ἐν κύκλῳ μὲ δύο παιδιὰ εἰς τὸ μέσον ἢ καὶ ἔξω τοῦ κύκλου. Παραδείγματα :
α) Ποῦ θὰ πᾶς, κυρά - Μαρία ; (δὲν περνᾶς, δὲν περνᾶς... (Λουκοπ. 187).
β) Μαρία - Σοφία, ποῦ ἔραι τὰ παιδάκια σου ; (κλιμακωτὸς διάλογος).
γ) Ὁραία γκρίζο, ραῖ - ραμαζάνσε... Ὁ γαπῶ, σὲ λατρεύω κτλ.
δ) Ἡ Ἑλένη (Ἡ μικρὴ Ἑλένη κάθεται καὶ κλαίει...).
- ε) Ἡ πεταλούδα. (Ποῦ εἶσαι πεταλούδα ; τραλαρά λαρά — Εἶμαι μέσ' στοῦ κλονβάκι, τραλαρά λαρά...).
- ς) Τζιν τὰ πιάτα μου. Ποιὸς χτυπᾶ τὴν πόρτα μου... ἢ Ὁράντες ράντες κτλ.
- ζ) Τὸ κατσονλάκι. (Τὶ ἔγιναν τὰ ψάρια ; — Τὰ φαγε ἢ γάτα κτλ).
13. Διαλογικαὶ παιδιαὶ μὲ δύο κύκλους ἢ στοίχους παικτῶν κινουμένων ἐν ρυθμῷ :
α) Ἡ ἄλυσίδα ἢ ἡ μέλισσα ἢ Ὁ παπᾶς ὁ γούμενος. (Ἔχεις ἀπλώμα χρυσό ; — Ἔχω καὶ μεταξωτό...) (Λουκοπ. 177). Ὁ Γιάννης ὁ στρατολάτης. Τὸ πάντρεμα.
β) Ἔνα λεπτὸ τὸ σκόρδο, γκέο, γκέο, γκέο... (Λουκοπ. 188 - 190).
γ) Καλησπέρα τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη τὸ παγόνι (Λουκοπ. 191).
δ) Ἀνάμεσα τίς δυὸ χοροὶ χορεύ' ἡ Σύρμον καὶ ἡ Οὔβροιά...
ε) Ἡ κυρά Πινακωτή (Πινακωτή, Πινακωτή. — Ἀπὸ τὸ ἄλλο μου τ' αὐτί...).
14. Διάλογοι ἄπλοϊ καὶ κλιμακωτοί :

α) Σ' ἀγαπῶ, σ' ἀγαπῶ. — Ποῦ μὲ βάνεις; ...

β) Κικίκου. — Τί λές, κοκοτέ μ'; — Ποῦ ῥ' οἱ κοπέλλες; ...

15. Ἡ κούνια. Τρόποι κατασκευῆς. Τραγουδία τῆς κούνιας (π. χ. Κούνια, νιὸ δὲν ἔχουμι τοὶ πγοῖος θὰ πάη γὰ φέρη; ... (Κυδωνίαι).

16. Ἡ τραμπάλα ἢ δραμπάλα. Πῶς κατασκευάζεται; Τί τραγουδοῦν; (π. χ. Τράμπα, τραμπαλίζουμαι, πέφτω καὶ τσακίζουμαι κτλ. ἢ Ζύα, ζύα, δαίμονα, | μὴ σὲ πάρη δαίμονας κτλ.). (Λουκοπ. 158).

17. Τὸ σκαμνάκι ἢ καρεκλάκι ἢ βαβαλάκι ἢ ποῦ τὸ πᾶμε τοῦτο; (Λουκ. 193).

18. Τὰ καράβια (ὅταν ὁ ἕνας σηκώνῃ τὸν ἄλλον εἰς τὰ νῶτα ἐναλλάξ) μὲ τοὺς σχετικούς διαλόγους: (Τί ἔναι πάνω; — Οὐρανός ἢ Τί θωρεῖς; — Τὸν οὐρανὸν ἢ Πόσα ἀστέρια ἔχει ὁ οὐρανός; Λουκοπ. 157).

19. Τὰ σκαμνάκια ἢ ὁ ξεροπόταμος ἢ τὸ προατολάγκ' (Πόντος, Λουκοπ. 156).

20. Ἡ κωλοθημονιά. — 21. Ἡ πορδοβαρέλλα. — 22. Τὸ τρίκωλον (Πόντος) ἢ κροκωλιὰ (Κύπρος) κτλ.

Γ'. Ἀνταγωνισμοί

(παιγνίδια εἰς τὰ ὁποῖα ἀντιπαρατίθεται πρὸς ἄτομον ἢ ὁμάδα πρὸς ἄτομον ἢ ὁμάδα πρὸς ὁμάδα).

1. Ἀνταγωνισμὸς ἀτόμου πρὸς ἄτομον

α) εἰς ἐνεργείας σωματικὰς

1) διὰ τὸν ἔλεγχον μυϊκῆς δυνάμεως (ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα):

1. Τὸ τρέξιμον ἢ ἡ τρεχάλα. — 2. Τὸ πῆδημα (ἀπλοῦν καὶ τριπλοῦν).

3. Ἀλλα πηδήματα: Ὁ ἀβγατιστὴς ἢ ἡ ἀβγατιστή (Λουκοπ. 155), τὸ σκουφάκι, τὸ ἕνα μας τὰ δύο μας, ἐντεκούλια - δωδεκούλια κτλ.

4. Τὸ λιθάρι. — 5. Τὸ τζιρίτι (ἀκόντιον). — 6. Ἡ σφεντόνα.

7. Τὸ πάλαιμα. Λέξεις καὶ ἐκφράσεις σχετικαὶ μὲ τὸ πάλαιμα: π. χ. παλαίστρα ἢ θὰ σὲ πάρω ἢ θὰ μὲ πάρης καταποννάω ἔφαε ἡ μύτη τ' χῶμα κτλ.

8. Ἀρσις βαρῶν (διὰ τῶν χειρῶν, διὰ τῶν ὀδόντων).

9. Ἐλξις (ἀρχ. ἐλκυστίνδα).

10. Κολύμβημα καὶ θαλάσσιαι παιδιαί.

2) διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς δεξιότητος:

1. Τὸ τόπι (κινῶ γιὰ μία—ἀκίνητο, ἀμίλητο, ἀγέλαστο, κοντσό, τούρ, μπαγιέρα, στεφάνι—κινῶ γιὰ δύο κτλ.). Διάφοροι ἄλλαι σφαιρίσεις.

2. Διάφοροι σκοπεύσεις: στὸ σημάδι, πλόκος ἢ κούτσινας κτλ.

3. Οἱ βῶλοι. Διάφορα παιγνίδια μὲ βώλους ἢ καρύδια, βαλμένα σὲ μιὰ

γραμμή, μέσα σὲ κύκλο (ρόδα), στὸν κοῦκκο, στὴ γούβα ἢ στὶς γουβίτσες, στὴν κεραμίδα κλπ. Μὲ ποίους τρόπους ὁρίζεται, ποῖος θὰ εἴη πρῶτος; (Λουκοπ. 59-63. 87).

4. Τὰ λακκάκια ἢ λακκουδάκια (Λουκοπ. 46)· τὰ φυσὰ (αὐτ. 49)· ζῖν-ζῖν-τόπ (Ἄργη Κόρακα, Ἀναμνήσεις ἐξ Ἀγχιάλου).

5. Οἱ ἀμάδες· παλλέτια (Κρήτη), πλάκες (Κύπρος), λάμπαζα (Πόντος), (Λουκοπ. 64), ὁ μπούτης (αὐτ. σ. 66).

6. Τὰ τσούνια (μὲ 9 ξύλα ὄρθια) (ἀρχ. πασσαλισμός).

7. Τὰ κότσια ἢ οἱ βασιλιάδες (ἄστράγαλοι) (Λουκοπ. 99-109).

8. Τὰ πεντόβολα, τὸ δεκάγονλο, οἱ ἐννιάδες (Λουκοπ. 82. 85. 86).

9. Κορώνα-γράμματα, Μᾶρκος ἢ κοπέλλα, τὸ ψηλὸ (Λουκοπ. 110, 111).

10. Τὸ τοιχάκι ἢ ὁ τοίτος (Λουκοπ. 115).

11. Τὸ στριφτὸ ἢ τὸ τσίκ ἢ βαρετούλι ἢ ἡ χτυπητὴ (ἀρχ. στρεπτίνδα).

12. Τὰ καρφιά, τὰ παλούκια ἢ καζάνια· ἀρχ. κυνδαλισμός).

13. Ψωμάκια ἢ πιτάκια, πετάκια ἢ ψυτάκια, δεκαλίστες κτλ. (ἀρχ.

ἐποστρακισμός).

14. Καλόνερο· καρμιάνα ἢ κονταροῦλα· καραμπάνα, κενταράκι ἢ κεντο-φέντασι, γὰρὸ κονταροῦλας, σάλιαρας ἢ γούλας. Τὸ κονταράκι (Λουκοπ. 188-98).

15. Ἀτριβίτσα - βίτσα.

16. Ἡ πρέζα (πωλητὴς καὶ ἀγοραστής).

17. Τὸ λουρὶ (ἀρχ. ἱμαντελισμός).

18. Τὸ δαχτυλίδι.

3) διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ἱκανότητος τῆς λαλιᾶς:

1. Καβούκι (ὅταν μετροῦν ἀπνευστὶ ἕως τὰ ἑκατόν).

2. Ἡ πάπια (αὐγὸ καὶ πάλι αὐγὸ καὶ πάλι κίρκινο αὐγὸ).

3. Σκουλήκομερμηγκότροπα καὶ ἄλλα καθαρογλωσσήματα.

β) Ἀνταγωνισμοὶ εἰς ἐνεργείας διανοητικὰς. Παραδείγματα:

1. Τριῶδι, τρίλια, τρίτσα, τριῶτα (Λουκοπ. 139).

2. Τεσσερώτα (Λουκοπ. 143).

3. Ἐννιάρα ἢ ἐννιάπετρο, δεκάρα, δωδεκάρα (Λουκοπ. 141 καὶ 144).

4. Οἱ λάκκοι (Λουκοπ. 137). Τὰ κίσσια (αὐτ. 146).

5. Ὁ μικρὰ ἢ οἱ κολοκύνθες (Λουκοπ. 152).

6. Ἀριθμοὶ ἢ γράμματα.

7. Ἡ κολοκυνθία ἢ τὸ δέντρο, (Καστελλόρ.). Ἀρίτης-παρίτης (Σάμος-Χίος), τὰ παντηλέρια (Κωνσταντινούπολις), ὁ φορτωμένος (Λουκοπ. 201).

8. Ἡ χήνα.

9. Τὸ πουλάκι ἢ ὁ κορδομπάτζ.
10. Πουλάδες καὶ πετεινοί.
11. Γιάντες, τὸ ζινάπιν (Κύπρος), τὸ φιλιπὶ (Κίος).
12. Τὸ μπίζ! (Λουκοπ. 168).
13. Τίνος εἶναι ἐπάνω - κάτω; ἢ Πόσα φύλλα ἔχει τὸ δέντρο (Λουκοπ. 203). — Πίττα - πίττα καὶ λουκάνικα. — Μέλι ἢ ξύδι;
14. - Αἰνίγματα.

γ) Ἀνταγωνισμοὶ εἰς ἐνεργείας βουλευτικές.

1) Ὑποχρεωτικὴ μίμησις τῶν κινήσεων τοῦ ἄλλου:

1. Πετάει - πετάει! (Λουκοπ. 195).

2. Ἐμπρὸς - ὀπίσω.

3. Κροῦσις χειρῶν.

4. Τοῦ διαβόλου τὸ τραγούδι.

2) Ὑποχρεωτικὴ ἀκινήσις:

1. Τ' ἀγκούτζ.

2. Βουβοί.

3. Ἀγέλαστοι.

4. Τὸ δελιασμά (Μάνη). Στήθηξτε! Κοίτη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

II. Ἀνταγωνισμὸς ὁμάδος πρὸς ἀτομον ἢ ὁμάδος πρὸς ὁμάδα

α) χωρὶς νὰ ὑπάρχη κοινὸν ὁμαδικὸν συμφέρον.

Μερικὰ παραδείγματα μὲ τὰ κοινότερα ὀνόματά των:

1. Τὸ κρυφτὸ ἢ τὸ κρυφτούλι, τὸ χωστὸ κλπ. (Λουκοπ. 165 καὶ 167).
2. Τὸ κυνηγητὸ (αὐτόθι 21).
3. Τὸ κοντσό, κοντσαμινὰ ἢ ἀμολνσιὰ ἢ κακὴ καβούρα (αὐτόθι 22).
4. Κάθουμαι - δὲν κάθουμαι, φανεροφάναρο ἢ κωλοκαθιστός.
5. Λύκε, λύκε, εἶς' ἐδῶ;
6. Ἡ γρίτσα (Γρίτσα, γρίτσα, ποῦ πᾶς; ...).
7. Ζύμη ἢ προζύμι (Λουκοπ. 28).
8. Τὸ πονλί - τὸ πονλί. Τὸ λουρί. Μίρμιλλος (Κύπρος) (Λουκ. 206. 207).
9. Ἡ τυφλόμυγα (φλομνῖα, φλομύδα, τυφλοπάνα, τυφλίτης, ὁ στραβός, ὁ Τυφλογιάννης, ἡ βαβούλα, ἡ μαμίτσα, ἡ τσιντσιλεπία (Πόντος) (Λουκοπ. 163).
10. Ἄναψέ μου τὸ κεράκι ἢ ἡ φωτιά (Μάνη) ἢ τὸ ψαλιδάκι (Τήλος).
- Πέτρα, γῆς. Πίτουρα μία! Πιάνουμε τὸ ξύλο (Λουκοπ. 170 καὶ 171).
11. Γάτα καὶ ποντίκι ἢ ἡ γατίτσα (Λαογρ. 6, 152).
12. Ἡ κουρούνα ἢ κρακρούνα (Λουκοπ. 26), τὸ μοίρασμα (αὐτόθι 24).

13. Τὸ μαντηλάκι ἢ ἀκονάκι (Λουκοπ. 34 καὶ 35).
14. Ἐψηθή ἢ ψήθηκε! (ἀρχ. χυτρίνδα).
15. Ἡ γουρούνα ἢ γουρουνίτσα (Λουκοπ. 132).
16. Ὁ παπᾶς ἢ ἡ παπαδιά (Λουκ. 173), ὁ φεσᾶς (Σύμη), ὁ τουρᾶς (Χιμάρα).
17. Ἡ τσοκαρία ἢ ἐλευθερία, τὰ κουραδέλια, ὁ τρίντζελας (Λουκοπ. 72 καὶ 74).
18. Τὸ κλωτσοσκούφι (φεσλεμέ, Πόντος).
19. Τὸ τριπόδι, καμάκα ἢ κατσαμάκα ἢ δράνια (Σάμος) (Λουκοπ. 79).
20. Τὸ δαχτυλιδάκι.

β) Ἀνταγωνισμός ομάδος πρὸς ἄτομον ἢ ομάδος πρὸς ομάδα
μὲ κοινὸν ὁμαδικὸν συμφέρον.

1. Ἡ σκλάβα ἢ τὰ σκλαβάκια ἢ ἀμπάριζα ἢ ἀμπάρες, ἡ φωτιά (Ἄρτα)
(Λουκοπ. 29).

2. Κουτσαλωνάκι (κουτσὸ κυνηγετὸ κατ' ομάδας).

3. Τ' ἀηδόνη, τ' ἀηδόνη ἢ τὸ μέλι περὶ τὸ Μᾶης.

4. Περγᾶ - περγᾶ ἢ μέλισσα ἢ τριπλόνα (Μάνη) (Λουκοπ. 180).

5. Ἡ καμάκα ἢ ἐλλογαϊδάς (Ἡλιοποταμὸς - Παρνασσός) ἢ καμάλα
(Ἀκαρν.), καμπίτσα (Μακεδ.), δροφίμια (Καλαβρ.), ἀμπάρι (Βέροια), τὸ λον-
τρού (40 Ἐκκλ.) (Λουκοπ. 160) κλπ.

6. Σάνταλα - μάνταλα, λέντσε (Μάνη) ἢ σάμι - σάμι τὸ λουρὶ (Κάρπαθ).

7. Τὸ μαυροσιάφνλο (Κορώνη), οἱ κοκκαῖες (Σύμη) σιγάλα-σιγάλα (Λιβήσιον).

8. Τόπα - γύρα ἢ ζόπ - ζόπ - τριζόπ (Αἰτωλ.) τὸ μέσα ἀλώνι (Ἄμφισ)
τὸ λεμονάκι (Βιθυν.) (Λουκοπ. 53 καὶ 55).

9. Τόπα μία (Ἡπειρ.) ἢ βαρετὸ τόπι (Καράβρυτα). Ἀμπάριζα (Αἰτωλ.)
(Λουκοπ. 37). Τὸ μπαλόνη (Λουκοπ. 40).

10. Ἡ πυροσιὰ (Μακεδ.), (ἀπάλα Ἡπειρ.) ἢ ἀγάλα (Αἰτωλ.) (Λουκοπ. 51).

11. Ἡ σκλέντζα ἢ κλέντζα, ἀτσελέγκι (Κρήτη) (Λουκοπ. 123 καὶ 127).

12. Τὸ τσελέκι ἢ ξυλίκι ἢ σουλικά, ἡ λέγγα (Λουκοπ. 129 καὶ 131).

13. Τὰ καστεῖλλια, τὸ καστρί, ἡ τσιούκα (Λουκοπ. 70).

14. Τὰ ρούμπαλα (Ἀκαρν.), οἱ καλόγριες (Παρνασσός) (Λουκοπ. 67).

15. Τὰ σημάδια ἢ σημαδάκια (Λουκ. 69).

16. Ὁ τόκας (Λουκ. 76), ὁ τόκλας ἢ πίτσιος (Λουκ. 77).

17. Οἱ κλέγτες (Λουκ. 174).

18. Πόλεμος, πετροπόλεμος κλπ.